STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 11615

GEZAMELTE SHRIFTEN

J. J. Goodman

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

געזאמעלטע שריפטען

.:. פון .:.

יוסף גודמאן

(חיים טשערנאוו)

ארויסגעגעבען פון

"קונסט און ליטעראטור
געזעלשאפט"

וויניפעג, קענעדא.

1919

פּיפּלס פּרינטינג קא., לימיטעד

982 מיין סטריט

וויניפּעג, מאנ.

יוסף גודמאן

סאנקטום סאנקטאריום

עס האָט ווען באַגייסטערט געשאפט
מיין פעדער איז קדשי קדשים
באהערשט האָט עס מיינע געפילען
קיינמאָל ניט געוועזען פארשקלאפט.

אנשטאט א פארוואָרט

געדריקט פון יאוש און גלות:—
פון קרעכץ פון אונזערע ברידער.
דאָס וועה דער יאמער און עלענד
זיי האָבען באאיינפלוסט די ליעדער.

מיין פעדער זי האָט איך געגעבען
דאָס בעסטע וואָס איך האָב פארמאָגט.
עס האָט געטריי דעם עלענד.
פון אידישען לעבען. באקלאגט...!

און דאָך איז פארבליבען א וועה־קוואל,
פון יאמער. פון וועהטאָג און שמארץ: —
די פעדער צו שוואך איז געוועזען
און האָט עס געלאָזען אין הארץ...!

איך האָף נאָך אמאָל אלס א בירגער
דארט אין דאָס ניי־לאנד פון איך,
פון שלום, און אחדות, און פריידען
איך זינגען פון פרייהייט א ליעד!...

דער קרוינפרינץ פון יהודה

(א לעגענדע)

)מיט דאנק ראובן בריינין א מתנה)

די כהנים פארנומען מיט שעכטען קרבנות.
די לוים אין בית המקדש לויבען איצט גאט.
דאס פאלק, א טויזענד קעפיגע מאסע.
ציהט זיך, אן אויפהער, צום טויער פון שטאט.
ווי א כלה פארציערט איז די שטאט ירושלים,
די לופט איז געמישט מיט רויזען פארפיומען.
עס זיינען פארפוצט אויך די טעכטער פון ציון
די שעהנע די גוטע, — ווי רייצענדע בלומען.
מיט געזאנג און מיט טענץ, מיט הידד געשרייען,
לוסטיג און פרעהליך ווי פויגעל אין פעלד
זי קומען באגריסען דעם פרינץ פון יהודה,
וואס קומט איצט, פון קריעג, זיעגרייך. — א העלד.
ער קומט איצט מיט טויזענטער שקלאפען פון מואב
אויך פון עמלק גערויבט האט ער פיעל.
לאנג האט גענומען דער קאמף מיט דעם שונא,
פריעדען אם ענדע, עררייכט איז זיין ציעל.
עס יובל'ט דאס פאלק וואס האט פיעל געליטען: —
געבראכט האט קרבנות אויפ'ן מזבח פון זיעג. —
טויזענטער זיינען אין שלאכט דארט געפאלען
געשטארבען ווי העלדען, אין הייליגען קריעג. —
ניטא קיין משפחה וואס טראגט ניט קיין טרויער!
אין שלאכט איז געפאלען ביי יעדען א קינד!
דער זיעג איז דאך טייער עס פרעהען זיך אלע
די טרעהר פון דעם יחיד פארגעסען אצינד...

דער קלאנג פון שווערד,
עס ציטערט די ערד
עס שאלט דער שופר אין פעלד.
רייטער פאראוים
שרייען הויך אוים! —
„ישראל באגריסט אייער העלד!"

דער פרינץ אליין
באנאסען מיט חן,
רייט מיט שווערד אין האנד,
א הערליכע בילד
דאס פאלק ווערט ווילד
דערזעהענדיג דעם ליבלינג פון לאנד...

און לאנגזאם באגריסט דער פרינץ די באגריסער,
וואס שטעהען צוטיילט איצט אויףביידע זייט וועג.
די הארץ אבער זיינע צעהלט די מינוטען,
און וויל עס זאל נעמען וואס שנעלער א ברעג.
זיין כלה שולמית, זיין הארצענס געליבטע!
זי ווארט אומגעדולדיג, אויף איהם, דארט אין שלאס
עס ציהען זיך לאנגזאם, סעקונדען מינוטען
צערעמאניעס צו לאנג אן א סוף, אן א מאס.
שוין פינף יאהר פאראיבער, אזוי ווי א חלום
ווען זי האט געשיקט איהם דאן אין דער שלאכט,
— „געה מיין געליבטער, דאס פאלק איז איצט בילכער!
טו דיין פליכט! אין קריעג צייג דיין מאכט!
כ'וועל ווארטען געדולדיג! מיין ליעבע וועט וואקסען
וואס דו האסט אין הארצען פארפלאנצט! האב צייט. —
איך וועל עס באגיסען מיט טרעהרען טאג-טעגליך
ס'וועט ווערען שטארקער און גרעסער! געה אין שטרייט!
און ווען דו וועסט קומען צוריק, א ווי גליקליך!
דו וועסט זיין מיין ליבלינג, מיין פרינץ מיין מאן!
און איך די גליקליכסטע טאכטער פון ציון,
די גליקליכסטע אין דער וועלט וועל איך זיין!...

אם ענדע אט איז זי, זיין שעהנע שולמית
א הערליכע פראכטיגע, צערטליכע בלום!
באגלייט פון דינסטען, זי קומט איהם אנטקעגען
ער שפרינגט צו מיט האסט און נעמט זי ארום.
ער באדעקט מיט קושען איהר אלבאסטער שטערן.
די ליפען, די האר ווי סאמעט ווייך־שווארץ.
פון אויפרעגונג, גליק, זי פיהלט ווי ער ציטערט.
זי הערט ווי עס קלאפט, און שטורעמט זיין הארץ...
צופיעל גליק קען א מענש ניט פארטראגען.
פיליכט נאך ערגער ווי שמערצען און נויט.
אויך די הארץ איז געווען שוואך ביי דעם גבור
און דאס האט פאראורזאכט זיין פלעצליכען טויט...
געשטארבען א גליקליכער פרינץ אין יהודה!
געשטארבען געזעטיגט מיט ליעבע מיט פרייד...
שווער איז צומאהלען דעם שרעקליכען טרויער.
צו שילדערען א פאלקס וועה. — די שמערצליכע לייד...
— — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

ביים כסא הכבוד, דער בית־דין אין הימעל.
איצט משפט די זינדער וואס קומען אהין.
די שופטים, דריי ערנסטע אלטע מלאכים
וואס רופען זיך חסד. רחמים ודין.
און כרובים און שרפים, אויך א קטיגור
א מלאך א יונגער, די כמארעס וואס טרייבט.
איז דארט דער סופר. מיט פייער און בליצען
אין וואלקען דעם שווארצען אלעם פארשרייבט.
און אט איז געקומען דער פרינץ פון יהודה
שטאלץ פאר'ן בית דין די נשמה בלייבט שטעהן
און ווערט פון גזר דין בלאס און פארציטערט: —
„נשמה אין גיהנום אויף א חודש דארפסטו געהן!"

אמת דו האָסט פאר דיין פאָלק פיעל געאפפערט,
דו ביזט שטארק באליעבט, אין הימעל אי דארט.
די הענד אבער דיינע צופיעל פארבלוטיגט
אוממעגליך צו געפינעז פאר דיר דאָ איין ארט.
דער גיהנום איז פאר דיר חלילה קיין שטראף ניט,
די הענט דיינע מוזטו מאכעז בלויז ריין.
אין שוועבעל וואש זיי דארט פאר א מאָנאט,
און דאן איז גן־עדן ערווארט דיך דיין קרוין.״
דער מאָנאט פאראיבער באגלייט פון א מלאך
שוועבט די נשמה פון קרוינפרינץ אין פראכט.
און דאָך פארטרויערט. דער מלאך פרעגט איהם: —
„נשמה, דיין טרויער וואָס ביזטו פארטראכט?״
— „א הייליגער מלאך, מיין כלה שולמית!״
ענטפערט דער קרוינפרינץ שרעקליך באטריבט.
„איך בענק נאָך איהר שטארקער ווי פריהער
איך ליעב זי נאָך מעהר ווי איך האָב זי געליעבט!
א, אויב ס׳איז מעגליך פאר מיין אויג זי צוזעהען
בלויז זעהען וואָס מאכט זי, בלויז נאָר א בליק,
פאר מיר געוועז וואָלט עס מעהר ווי גן־עדן
די העכסטע שטופע פון פרייד און פון גליק!״
— יא, ענטפערט דער מלאך, ס׳איז מעגליך, אבער
טויזענט יאָהר גיהנום באצאָל פאר א בליק,
דער פרינץ נעמט אָן די שטראף צו באצאָהלען
ער האָט דאך מיט׳ן לעבען באצאָלט פאר זיין גליק.
וואָס פאר א ווערט האָט טויזענט יאָהר גיהנום?
אין אויביגער־צייט, דאָך בלויז א מאָמענט...
איך וויל זי זעהען! שרייט אוים דער קרוינפרינץ,
דער פייער פארלאנג פארצעהרט מיך און ברענט...
און לאנגזאם האָט זיך דער הימעל געשפאָלטען,
ער זעהט זיין געליעבטע. — א צוויי־טען זי קושט,
צערטליך זי גלעט איהם, די פאלשע פארנעסען!
זי דריקט א צווייטענס קאָפ צו איהר ברוסט...

א שרעקליכער, ביטערער טרויער באהערשט איהם
און לאנגזאם אין גיהנום לאזט ער זיך געהן.
שטאלץ זיין מוט נאך אלץ ניט געבראכען,
אבוואהל די כרובים באהערשט א געוויין.
„שטעה!” שרייט דער מלאך, „וואוהין געהסטו נשמה?”
— „אין פייער פון גיהנום דארט מאכען א סוף...
„ניין, זאגט דער מלאך, געה אין גן־עדן...!
דו האסט שוין באצאהלט די גרויזאמע שטראף...

בלוט און טרעהרען.

ווען דער בוים אין שטארקען שטורעם
ציטערט, בויגט זיין גרינעם קאפ. —
יעדע בלעטעל, יעדע צווייגעל,
דענקט ס'פאלט צו דר'ערד אראפ...
* * *
ווען איין שוואכע שטילע שעפסעל
ווערט פארצוקט פון בייזען וואלף—
פאלט א טרויער, שרעק, א מורא
אויף דער גאנצער סטאדע שאף.
* * *
נאר מיר פיהלען ניט קיין שרעקען.
רוהיג לעבען מיר אונז זינגט זיך.
ווען אין בלוט און טייכען טרעהרען.
דאס גאנצע פאלק עס טרינקט זיך.

ליעבע

(א לעגענדע)

ווען גאָט האָט באַשאַפען די וועלטען,
געשמידען דעם טאָג פון דער נאַכט,
פון וואַסער און פייער אין הימעל
די זון און די שטערען געמאַכט.

* * *

נאָך דעם ווי אַלעם באַשאַפען
דער בורא עררייכט האָט זיין ציעל!
האָט ער פון דעם פאַלענדען „כאָאָס״,
געשאַפען דאָס ליעבע געפיל:—

* * *

זודיגע טרערען, געמישט עס מיט פריידען,
זיפצען און בענקען מוט פון א העלד,
שטראַהלען און ליכט פון זיסען גן־עדן,
די ליבליכע טענער פון פייגעל אין פעלד,

* * *

הערצליכע קושען און קלאַפּענדע הערצער,
א מוטערס אַל־טעגליכען אָפּפער צום קינד,
פון אומשולד דעם שמייכעל, דעם פייער
פון יוגענד, איין אָטאָם פון זינד.

* * *

דעם בענקען פון איינזאַם, דעם שאָטען
פון גיהנום, די פריידען פון גליק,
די מעכטיגע, זיסינקע שטימע פון האָפען
פון הימעל דעם צערטליכסטען בליק

* * *

אויסמישען האָט עס דער „בורא״ פאַרגעסען
(און אפשר קיין צייט ניט געהאַט),
דערפאַר איז די ליעבע אַמאָל פון א מלאך,
אַמאָל בלויז דעם טייפעלס א טאַט...

די ערשטע מרידה

(א לעגענדע)

קרח ליצן היה, והיה מתלוצץ על משה ועל אהרון וג.
מדרש שוחר טוב.

דארט אין דעם מדבר, ניט ווייט פון חצורות,
וואו עס ליגען די סטעפעס צו שפרייט,
אַן וועגען, אַן שטעגען, אַן גראז און אַן ביימלאך,
וואו אלעס איז טרוקען, פארדארט און ווי טויט...

אַט דאָרטען, דערצעהלט אונז איין אלטע לעגענדע,
האַט קרח געשאפען דעם ערשטען רעוואָלט,
די אַטאַקראַטיע פון משה און אהרן,
צושטערען האַט ער דאן געוואָלט...

אַט שטעהט דאָרטען קרח דערצעהלט אונז דער מדרש,
ער רעדט, און די ווערטער, שניידען ווי מעסער,
און פראווען לצנות פון הייליגען משה'ן,
און מאכען פון אהרן א פרעסער: —

— געבראַכט פון מצרים אום אונז צו באהערשען:
זאָגט קרח צום פאלק, וואָס שטעהט דאָרט ארום,
„זיך פאר א הערשער און אהר: פאר כהן,
און איהר צאן־קדשים זייט גוט און פרום...

שעהנע משפטים, טייערע, דינים,
גוט פאר כהנים גלענצענד א פראכט,
א מנחה, איין עולה, א חטאת, זיי נעמען
זיי שלעפען פון יעדען, גאָר ניט געטראכט...

אַט האָט איהר אביישפּיעל: — א פרוי איין אַלמנה,
געבליבען מיט קינדערלאך קליינע פון מאַן,
קיין פּרוטה צום לעבען, פאר איהר און יתומים,
בלויז א שטיק פעלדעל א זאמדיגס פאראַן.

נו אום צו אקערען טאר מען ניט נוצען,
קיין אקס מיט אן עזעל, אזוי איז דער דין,
גענומען זיך זעהען א נייענקע „גזרה“,
כלאים! מ׳טאר ניט א מין מיט א מין...

הכלל פארזייט שוין מיט מזל דאָס פעלדעל,
גענומען עס שניידען, אפילו וועניג וואס־ווערט,
נאר לקט, שכחה און פאה — ווי דען־זשע?
דאָס טאָר ניט חלילה, ווערען פארפעלט!...

מיט טרערענדע אויגען האָט די אַלמנה,
פארקויפט דאָס פעלדעל, אום צו מאכען א סוף,
און אום צו אנטלויפען פון די אלע גזרות,
האָט זי געקויפט א פאר יונגינקע שאף...

איצט וועל איך האָבען מילך פאר די קינדער,
און קליידעלאך אויך פון זייערע וואָל,
די יונגינקע שעפּסעלאך, וועלען זיך מעהרען,
און איך וועל שוין לעבען רוהיג א מאָל...

דערהאַרט א נחמה די שעפּסעלאך ביידע,
האָבען מיט מזל שעפּסלאך געהאַט...
פּלוצלונג דער כהן, ער פאדערט די בכורים,
כל הבכור שיולד. — ער נעמט דער פיראַט...

געקומען די צייט די שעפסען צו שערען,
ער איז שוין דא ווידער דער קלעק,
וראשית גז צאנך. — ס'קומט אויך דעם כהן!
ער נעמט אויך דאס וואל יעצט אוועק...

איך וועל ניט מעהר ליידען! זאגט די אלמנה,
איך שעכט גלייך די שעפסען! ס'איז דאך א שטראף!
נאר גלייך נאך דעם שעכטען, ווידער דער כהן,
ער נעמט צו פאר זיך דאס בעסטע פון שאף...

די ארעמע וויטווע ערשטוינט און צוטומעלט,
שרייט אויס: — א גאט וואס פאר א הרם פון דיר!...
דער כהן, מיט פרייד, נעמט צו שוין אין גאנצען,
ווייל כל חרמי ישראל. — זאגט גאט קומט צו מיר...

און פונקט ווי עס ליידעט דארט יענע אלמנה,
אזוי טוט אהרן מיט אלעמען גלייך,
ער זויגט, די פיאווקע, דעם מארך פון די ביינער,
פון אייערע טרערען ווערט ער נאר רייך...

נעענדיגט האט קרח, ס'ווערט א געטומעל,
דער ליארעם צושטערט די שטילקייט פון נאכט...
אט־דאס איז אין קורצען קרח'ס לעגענדע,
ווי ער האט די ערשטע מרידה געמאכט.

אשת חיל

(א מדרש משלי)
(געווידמעט הרב ישראל כהנאוויטש)

עס ליגט פאר מיר אפען דאָס אלטינקע ביכעל,
איך לעז דאָרט מדרשים צויבערהאפט שעהן,
מעשיות, לעגענדעס פון אור־אלטע צייטען,
געפילפאָלע דראמאס, פערזאָנען פיעל חן — —

איך מיש אויף א בלעטעל — עס קומט מיר אנטקעגנען
די פרוי פון רבי מאיר. זי זיצט געבויגען
פון שרעקליכען טרויער און גרויזאמע ליידען:
די הארץ פול מיט טרערען, נור טרוקען די אויגען —

דעם הייליגען שבת זי וויל ניט פארשטערען,
פארטראגט זי אהן טרערען איהר שמערצליכען יאך.
צוויי זין איינציגע פלוצלונג געשטארבען.
ווער קען באגרייפען איהר גרויסען בראך?...

רבי מאיר?... ער וויס ניט, ער זיצט אין בית מדרש,
ער לערענט דאָרט תורה — — תלמידים א סך.
ער וועט ערשט קומען אהיים צו הבדלה,
זי דארף איהם ערשט זאגען, ער וויס פון קיין זאך.

זי נעמט די צוויי קינדער, (די קאלטינקע קערפערס)
און לייגט זיי אין בעט, די ווארעם געליבטע,
זי דעקט זיי אריבער מיט א וויסינקען ליילעך,
און געהט אוועק מיט א זעעל א באטריבטע.

אַט ציינען זיך שטערען... רבי מאיר דאַרף קומען.
עס הערען זיך טריט. — אַט קומט ער, מיר שיינט —
ער געהט אריין מיט „א גוט וואָך, מיין טאָכטער!"
און פרעגט: — „וואו זיינען די קינדערלאך היינט?"

„א גוט וואָך, רבי מאיר! איך גלויב אין בית מדרש".
זי ענטפערט; און גיט איהם דעם בעכער און וויין
און גרייט גלייך צום טיש. דערלאַנגט איהם דאָס עסען
פארבארגענד די שמערצען, די ליידען און פיין.

אַט האָט ער געענדיגט דעם עסען, דעם בענשען —
די פרוי — זי וואַרט נאָר א ווײַלע.
„רבי מאיר! א מאן האָט געלאָזט א פקדון.
יעצט מאָנט ער צוריק"?... איז איהר שאלה.

„וואָס ווייסטו ניט, טאָכטער?" ענטפערט רבי מאיר.
„על פי דין א פקדון מוזטו אומקעהרען גלייך.
מען האָט עס געלאָזען ביי דיר אויף א ווײַלע. —
מיך וואונדערט דו פרעגסט אזא זאך?..."

פון וועהטאָג און צרות קען זי ניט ריידען.
נור זי נעמט און ציינט איהם איהר שמאַרץ.
רבי מאיר, דער תנא, ברעכט אוים מיט א יאמער
וואָס קוועלט און רייסט איהר דאָס הארץ.

עס נעמט נור א ווײַלע ביז זי באהערשט זיך
און פאנגט ווידער אָן ריידען מיט טרייסט:—
„רבי, וואָס ווײַנסטו? איך האָב דעם פקדון
געגעבען צוריק ווי דו הייסט!..."

— — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

זכות אבות

(א פאלקס געשיבטע)

ווינטער, אין דערפעל איז אלעס פארפרארען,
עס סקריפעט דער שנעע, פון די טריט.
דער פראסט ווי א מאלער, די גלעזערנע שויבען,
האט פראכטפול מיט בילדער פארציערט.

ס'מאכט גרעסער די קעלטען, דער קלייניקער ווינטעל,
און שפיעלט מיט דעם זאמדיען שנעע,
און פונקט ווי מיט זאלץ ווארפט ער אין פנים,
און רייסט פון די דעכער די שטרוי.

אט טוט ער א קלאפ מיט א לאדען אין פענסטער,
אין קוימען ער וואיעט, דער שטיפער ער שרעקט.
די קראה אויף איין פיסעל, שטעהט ווי פארשלאפען,
מיט א פליגעל, די קעפעל פארדעקט.

רבי חיים, דער דארפסמאן, דער אידישער שיינקער,
וואס האלט די ארענדע ביים פריץ פון שטאט,
שטעהט איצט און דאווענט, אין טלית און תפילין:
ער וויינט און בעט רחמים ביי גאט.

די פרוי זיינע שפרינצע, זיצט אויף א בענקעל
די אויגען זיי גיסען מיט טרעהרען ווי בלוט
איהר הארץ איז פארוועהטאגט, דער קאפ איז געבויגען,
פארטרויערט, פאר'חשד'ט, דערשלאגען אהן מוט...

פון דער ארענדע קוים-קוים די חיונה
א האלב דוצענד קינדערלאך נאקעט און בלויז,
פון הונגער צו ליידען, געוואהנט שוין אין דחקות,
דער דלות ער סוויסטשעט אין הויז...

נאר ווען עס קומט אן דער טערמין פון ארענדע,
דער פריץ, ער וויל גאר ניט וויסען!
איין אכזר, א גזלן, — דער שונא ישראל,
ער האט איהם אמאל שוין געשמיסען!

ר' חיים שפייט אויס: — ער האלט ביי עלינו,
דעם טיש מיט א האנדטוך האט שפרינצע פארשפרייט,
ער געהט צו צום עמער צו טראגען און וואשט זיך
און מאכט הויך המוציא אויף טרוקענעם ברויט.

נו, זאגט איהם שפרינצע, אט פאלג נאר מיין עצה,
א נארישע אידענע זאגט אויך אמאל גלייך,
געה באלד אריבער צום פריץ און בעט זיך
וואס איז דען, עס פעהלט איהם? — ווייניג נאך רייך?...

פיליכט איין „אסטראטשקע" און אפשר גאר שענקען
צו גאטעס געגאדען, איז דען דא א ברעג?..."
ר' חיים ער פאלגט זי, טוט אן זיין קאפאטע,
און זיפצענדיג מאכט ער זיך פארטיג צום וועג.

פארוויקעלט, פארגארטעלט, פארקאשערט די פאלעס
קריכט ער אלס ווייטער אין שטאט,
און שטיל אין זיין הארצען טרייסט דער בטחון,
די ליפען זיי שעפטשען א תפילה צו גאט...

אט קומט ער שוין נאהענט, ניט ווייט שוין פון פריץ,
ער זעהט שוין פון קוימען, עס ציהט זיך דער רויך
ווען פלוצלונג דריי הינד, אבער גרויסע ווי לייבען
פאר שרעק און פאר מורא, ווי טויט ווערט ער בלייך,

ער לויפט אריין צום פריץ פארסאפעט, אהן אטעם.
פון שרעק און פון שוואכקייט, ער פאלט פון די פיס,
דער פריץ צוטומעלט, געהט איהם אנטקעגען
און פרעגט איהם: — צא חיים! וואס ווילסטו, וואס איז?

ווי קאלך אזוי בלאס קוקסט אויס ווי א טויטער,
קיין טראפען פון בלוט ניט אין זיך!
ווי קומסטו צו פוס אין אזא קאלטען וועטער,
וואס שווייגסטו? דערצעהל מיר אויף גיך!...

און חיים פאנגט אן דערצעהלען דעם פריץ: —
(מיט טרעהרען פארשטיקטע הערט זיך זיין שפראך)
„א יאסני וועלמאזשני!..." רופט זיך אפ חיים,
„איך האב צו דערצעהלען דיר זעהר א סך.

איך בין ווי פארטרונקען אין צרות און ליידען.
פון שמערצען און צווייפעל, איך האב ניט קיין רוה.
מיין עהרליכקייט הייסט מיר די ארענדע באצאהלען
מיין ביטערע ארימקייט לאזט מיך ניט צו.

איך האב ניט פון וואנען, און קען עס ניט קריגען
עס רויבט מיר מיין לעבען! מיין הארץ איז געקוועלט
איך האב שוין קיין קרעפטען, כ'וועל געהענדיג שטארבען.
עס פארביטערט, פארפינסטערט מיין וועלט...

עס טוט זיך א צאפעל, די הארץ פון דעם פריץ
דער מיטלייד ערוועקט זיין רחמנות געפיהל,
עס צייגט איהם דעם קוואל־וועה פון אידישען לעבען
ווי מענשען פארטראגען ליידען זא פיעל.

„אידזשי דא דאמו“, זאגט ער צום אידען.
איך שענק די ארענדע אין גאנצען דאס מאל,
און ווייטער זאלסט חיים קיין מאל ניט זארגען
ווען דו וועסט האבען, דאן קום און באצאל...

שפרינצע פארטרויערט, זי קאכט נעבען אויווען
א פליישיגען בארשטש אין א פארעווען טאפ.
עס מאהלט די פאנטאזיע, איהר שרעקליכע בילדער,
וואס מאכען א כאאס, א מיש־מאש אין קאפ.

זי קוקט דורכ'ן פענסטער און שטרענגט אן איהר זע־קראפט
עס האפט און עס צווייפעלט איהר הארץ:
אט דאכט זיך מען פיהרט איהם צושמיסען אויף שטיקער,
עס קוועהלט זי א ביטערער, קלעגליכער שמארץ...

עס עפענט זיך האסטיג די טיר און ר' חיים
צופרידען, פארסאפעט קומט אן פון דער שטאט.
„שפרינצע א דאנק גאט! — מיר זיינען געהאלפען!...
האט געשענקט די ארענדע, — א נס נאר פון גאט!...“

און לאנגזאם דערצעהלט ער די גאנצע געשיכטע,
און שפרינצע הערט צו יעדעס ווארט,
און פרעגט זיך פאנאנדער אויף אלעם פאדראבנע,
די הינד, ווי דערשראקען זיי האבען איהם דארט.

און שפרינצע'ס א פינגער געפינט גלייך איהר מארדע
זי שאקעלט סארקאסטיש איהר קאפ מיט א לאך:
אוי ביזט א למד, מיין מאן זאלסט מיר לעבען,
ווי קען דאס א מענש ניט פארשטעהן אזא זאך?

דו מיינסט טאקע הינד זיינען דאס איינפאך געוועזען
דו האסט אויף נאמנות קיין אידישען גליעד,
דאס זיינען זכות אבות, דיין טאטע מיין מאמע
און אברהם'ל דער פעטער, א צדיק א איד“...

גאָט שיעור פארשיקט אין סיביר

(א פאָלקס מעשה׳לע)

אָט הערט נאָר רבותי איך וועל אייך דערצעהלען,
א מעשה, מיין זיידע דערצעהלט האָט עס מיר:—
ווי אזוי גאָט, מ׳האָט שיעור ניט פאר׳משפּט,
אין רוסלאנד, צו ווערען פארשיקט אין סיביר.

עס הערשען געזעצע, אין רוסלאנד וואָס זאָגען,
אז דער וואָס צווינגט יעמאנדען עטוואָס צו טאָן,
נעגען זיין ווילען, דער הייסט א פארברעכער —
באשטראפט ועט ער ווערען לויט דעם ,,זאקאן״.

נו האָבען זיך שונאים דערמאָנט אויף א מדרש,
א מדרש אן אלטען: — אז די צעהן געבאט,
האָט ,,דאָבראוואלניע״ ישראל אליין ניט גענומען,
נאָר געצוואונגען דער צו האָט איהם גאָט.

אפילו מען פרעגט ניט ביי גאָט קיין שאלות,
די מעשה, עס בלייבט אלץ ניט גלאט,
אָט דאָרט אין דער מדבר אזוי ווי א גזלן,
וואָס האָט ער צום אידען געהאט.

הויבט אויף א בארג א גרויסען ,,כגיגית״,
און סטראשעט, איך מאך אייך דעם טויט,
די ארימע אידעלאך בלאס און ערשראקען,
,,נעשה ונשמע״! שרייען אוים נויט...

אזוי ווי קיין אונרעכט קען רוסלאנד ניט ליידען...
זי פארהיט דאָך דעם אידענס א האאר...
דער פּריסטאוו מאכט גלייך א ,,ספּראווקע״,
און שיקט עס צו דעם פּראקוראר...

גראדע דארף שטארבען רבי משה דער שמש,
געשטאָרבען פון דחקות, פון הונגער צי נויט,
שיקט מען דורך איהם צו גאָט א „פאוויעסטקע",
אז ער זאָל צום משפט זיין גרייט.

אזוי ווי קיין רוסען איז ניטאָ אויפ'ן הימעל...
זיי זאָלען פארטייטשען די זאך,
שיקט מען האסטיג צום מלאך גבריאל,
ער דארף דאָך פארשטעהן אזא שפראך.

גבריאל, ער האָט זיך ניט פיעל געמאטערט,
דעם בית־דין געגעבען צו פארשטעהן,
„אז מלכותא דארעה כעין מלכותא דרקיע",
אז דאָ קען ניט העלפען צום מאָל גאָט אליין.

אזוי איז געקומען דער טאָג פון דעם משפט,
יעווראפא, זי ווערט אזש ערשטוינט,
פאר געבען דער וועלט די הייליגע ביבעל,
ווי גאָט ווערט אין רוסלאנד באלוינט.

עס קומען אין סוד אָן גרויסע פּראָטעסטען,
נאָר פאָניע ער מאכט זיך א צימעס און גאר,
דער גליק איז פאר גאָט די רוסישע „דאוונאסט",
וואָס ס'זיינען פארגאנגען די עטליכע יאהר.

דערפאר קען מען גאָט אין סיביר ניט פארשיקען,
די תורה, ער מוז זי גלייך נעמען צוריק,
ער מוז נאָך די אלע „איזדערזשקעס" באצאָלען,
פאר שיקען, פאר פאקען, פאר שטריק.

און רוסלאנד ווערט „ביזי" מיט שיקען די תורה,
מען פאקט, מען שיקט און מען זוכט,
מ'פאקט אלע תפילות און אויך אלע דרשות:
וואס ווערען אין קירכע געברויכט.

*   *   *

גבריאל איז פארטיג צו נעמען די תורה,
און בלאס און ערשראקען בלייבט ער דארט שטעהן,
זעה נאר, אזוי פיעל! גאט מיינס אין הימעל,
ווי קאן איך עס טראגען אליין?...

און גאט זאגט באפעהלענד פון הימעל: — גבריאל,
די עשרת הדברות, ניט שטעה!
נעם צו ביי די רוסען די ליכטיגע פעריל?
די שמאטעס, זאל בלייבען ביי זיי...

דיין שמייכעל

דער הימעל פארדונקעלט פארכמארעט,
די וועלט איז אין טרויער פארדעקט,
איין טרויער א טיעפער פון ווייה מוטה
באהערשט אלס דריקט און עס שטיקט.

נאר פלוצלונג א שיין אין דעם הימעל
די זון באווייזט זיך מיט פראכט
די גאנצע נאטור פון איהר טרויער
מיט פרייד האט שטראהלענד ערוואכט.

מיין לעבען געווען איז פארדונקעלט
פארטרונקען אין שמערצען און לייד,
דייז שמייכעל האט אלעס פארטריבען
מיין לעבען באצויבערט מיט פרייד.

צום נאכטיגאל

(אין טאָג פון הרצל'ס יאהרצייט.)

וואָס ווילסטו זינגער מיט שמערצליכע טענער,
וואָס ציטערט דיין שטימע מיט טרויער און לייד?...
זינג מיר א ליעדעל, א פרעהליכעס ליעדעל!...
א ליעדעל זאָל הילכען מיט ליעבע און פרייד...

א ליעדעל פון לענדער, וואו ליכטיג אוןווארעם,
א ליעדעל פון האָפען, פון פריהלינג א פראכט:
זינג מיר פון וועלטען, וואו מען הערט קיינע זיפצען,
וואו אלעס איז ליכטיג, עס לעבט און עס לאכט...

גענוג מיך צו פלאגען, גענוג מיך צו קוועלען,
א סוף צו דיין ריהרענדער קלעגליכער ליעד!...
דו ווייסט, איך קען זיפצען, איך קען אויך גוט וויינען,
איך פארשטעה זיך אויף טרעהרען, איך בין דאָך א איד!..

— — — — — — — — — — — — — — — —

די פויגעל זי ענטפערט: „איך קען איצט ניט זינגען
עס קלאָגט און עס טרויערט א פאָלק נאָך איהר קינד!...
דו הערסט ווי עס וויינען דאָרט טויזענדער הערצער?
ס'איז יאָהר צייט פון הרצל... איך טרויער אצינד!"...

און די שרעקליכע זיפצען, זיי שפאַלטען די הימלען,
דו הערסט ווי זיי קלינגען מיט וועה דאָרטען אָפ?...
עס וויינען די כרובים מיט אלע מלאכים
און זעה ווי עס רעגענט מיט טרערען אראָפ...

פריה-מארגען

אין שטילען פראכט,
דער טאָג ערוואכט.
אין פעלד א זיסער דופט.
און פון געזאנג,
א ווידער קלאנג,
פיעלט אָן די פרישע לופט.

* * *

אין צווייג פון בוים,
א רוהיג היים,
האט ס'פייגעל זיך געמאכט.
און ווי קריסטאל
קלאר, ליגט אין טאָהל,
דער טוי פון לעצטע נאכט.

* * *

פון בארג ארויף
די זון געהט אויף,
שפאצירט אין בלויען רייך...
דער ווינד איז קיהל,
און צערטעלט שטיל,
די הויכע גראז פון טייך.

* * *

אין פעלד דאָס בלום
באוואונדערט שטום,
דעם הערליך שעהנעם טאָג.
דער מענש, א העלד,
אין פרייען פעלד
ווי די פייגעל פריי פון זארג...

דער גזר דין

(א לעגענדע)

געשטארבען ר׳ חצקיל א אידעל א נגיד,
געשטארבען ווי אן עהרליכער איד:
גע׳גוסס׳ט איין ערך פון עטליכע וואכען,
געשטארבען באזונדער — א גליד נאך א גליד.

* * *

מען האט פשוט גערעגענט מיט פרישע פדיונות,
געריסען די קברים, געמאסטען דאס פעלד,
געזאגט נאכאנאנד אין שול האט מען תהילים,
געשאטען נדבות, געווארפען מיט געלט.

* * *

עס האט ניט געהאלפען, געשטארבען ר׳ חצקיל,
און חברה איז גרייט איהם צו טאן
זיין רעכט, ווי עס פאסט א אידען א נגיד
איהם באגראבען, מיט כבוד הויך אויבען־אן

* * *

באוויינט האט איהם הארציג דאס גאנצע שטעטעל
דער רב האט אויך א הספד געמאכט,
און טרויעריג זיינען זיך אלע צוגאנגען,
א היים פון בית־עלמין פארנאכט...

אין פרישינקען קבר ליגט זיך ר׳ חצקיל,
און ציטערט פון שרעק פאר דעם חבוט־הקבר. —
א שפאס, זאגט די וועלט, איז׳ם א מלאך א גזלן
ער צוברעכט פשוט יעדווידער איבר....

* * *

און פּלוצלונג א בליץ, ס'ווערט ליכטיג אין קבר
און א קול פון א דונער דערהערט זיך: —
„רשע מה שמך?" — ר' חצקיל דער נגיד
פארציטערט בלייבט ליגען און שרעקט זיך.

*   *   *

דער מלאך שלאָגט ממית'ט גאר אַן הכנות.
דער מת ער האָט א ממשות
דער שוואכער ר' חצקיל נאָך אזא קריינקען,
פון וועהטאָג, בלייבט גלייך אין חלשות.

*   *   *

ווען ער איז געקומען אביסעלע צו זיך
(ס'האָט גענומען גאר א קליין ווילע).
איז ער שוין געווען אין זיבעטען הימעל
ביים געריכט פון בית־דין של מעלה.

*   *   *

„רבותי! דאָס איז די נשמה פון חצקיל",
האָט א מלאך געזאָגט נאָך פיעל ריידען.
„ער איז געווען דער גרעסטער בעל צדקה,
און איך פאדער פאר איהם דעם גן־עדן!..."

*   *   *

„איך פּראָטעסטיר!" האָט זיך צושריען דער שטן,
„גן עדן פאר איהם? — גאָט דו גערעכטער!
ער האָט דאָך נדבות געביטען אויף כבוד,
כא! כא! כא!" (א ווילדער געלעכטער).

*   *   *

אויב זיין האנד איז אפען געוועזען,
האָט ער דאָך זיין הארץ געהאלטען פארשפּארט!
זיין צדקה איז ניט געווען מיט רחמנות,
נאָר ווייל ס'האָט זיך איהם כבוד געגארט...

*   *   *

פאר אלע נדבות, נאך ביי זיין לעבען,
האט ער געקראגען באצאָלט פון דער שטאָט:
מיט כבוד, מיש ששי, מיט עהרע חניפות
וואס׳זשע וויל ער נאך האבען פון גאָט?

* * *

..ער וויל נאך פארשמוצען דעם שעהנעם גן־עדן!
מיט א קערפּער אָן ליעבע געפיהל אדער הארץ
ער האט דען זיך ווייניג געזעטיגט ביים לעבען
מיט כבוד, פון יענעמס טרעהרען און שמארץ?!״

געענדיגט דער שטן, עס הערט זיך דער פסק:
ר׳ חצקיל, מגולגל דארפסט ווערען צוריק.
אלס ארימער מאן, דו וועסט פיהלען
אלעמענס וועהטאג און יעטוועדענס דריק.
געטיילט האסטו מיט געלד נדבות,
בלויז כבוד און עהרע דיין צוועק,
דיין קאָפּ האט געהייסען דיר זיין א בעל צדקה
געה גיב זיי דיין הארץ אויך אוועק...״

שיקזאל

אויף א צווייגעל, ווי א צווילינג,
האט געבליהט, דעם גאנצען פריהלינג,
אין א גארטען אויף די ברייטען,
וואו געוואקסען האבען קוויטען,
צוויי רויזען זעלטענע א פּראכט,
ווען מען האט זיי אפּגעשניטען,
האט איינע בלויז פון זיי געליטען: —
און מיט טרעהרען זיך באגאסען,
אויף א קבר יענע נאכט.
ווייל די צווייטע האט א חתן
מיט זיין כלה פרייד געבראכט...

מאי

ווידער שפּראָצן ווילדע בלומען,
און דער זומער איז געקומען,
מיט זיין גאַנצן פּראַכט.

די לופט איז פעלד, פריש געוואָרען,
די נאַטור ווערט ניי געבאָרען,
ווי דער טאָג פון נאַכט...

פול מיט דופט,
אין פעלד די לופט,
עס אָטהעמט לעבענס-לוסט...

די צווייגעלאַך,
די ביימ'דעלאַך
פון זון און ווינט געקושט.

דער זיסער מאַי,
געמאַכט האָט פריי,
די טייך פון פראָסט און קעלט.

דער וואַסער פאַל
פון באַרג און טאָהל,
לויפט האַסטיג אומגעשטערט.

און ביי די קינדערלאַך,
פינקלען די אויגעלאַך,
ווי שטערען אין דער נאַכט.

און פון די פרישע היי,
הערט זיך לוסטיג אַ געשריי: —
חברה שטיפט און לאַכט...!

א פארקעהרטע וועלט

פריינדשאפט פון פרעמדע און צרות פון קרובים
(אין לעבען איז אלעס פארקעהרט)...
פון שונא געהאלפען, פון ליעבע געליטען,
פון פריינדע אין אלעס געשטערט.

פאר שעהנסטע און בעסטע געפיהלען, פון מענשען
געקראגען באצאהלט נור מיט האס,
פאר פאלשקייט מיט הידד געשריען,
ווערט מען באגריסט אויף דער גאס...

אט האט איהר דעם גאנצען סך הכל:
פאר טובות געקראגען זיך פיינד,
פאר שמייכלען באעהרט מיט חניפה,
פאר װארהייט, פארלארען א פריינד.

געאפפערט מיין יוגענד אלס קרבן פאר מענשען,
פון זיי מיט פאראכטונג, אלס לאהנונג באגריסט:
טייער געצאלט פאר אומזיסטיגע שנאה...
נאר פיינדשאפט דאס קריגט מען אומזיסט.

גליק

פאלקאם צופריעדען, אומענדליכער גליק?...
— דאס זעהט מען קיין מאל ניט אין לעבען.
פארלאנגען, זיי גראבען אליץ טיעפער די גרוב,
דעם קבר, פון אויבינגען שטרעבען...

מוטלאזיגקייט

מוט פארלארען,
אלעם פארלארען.

ווי א פייל וואס פליהט פון בויגען,
ווי געדאנק שטארק געהיילט:
ווערט פארשוואונדען אויך מיין יוגענד,
און איך בלייב מיעד און אלט.
* * *

מיעד פון לעבען, אלט פון ליידען,
קאלט מיין הארץ, מיין קאפ ווי שניי;
און מיין זעעלע ליידעט קוועלט זיך,
עס דריקט מיין ברוסט א שרעקליך וועה.
* * *

שווארץ מיין איצט, מיין צוקונפט דונקעל,
דער לעבענס-לאסט פאר מיר איז שווער!..
פארלארען אלעם מיט מיין האפען,
קיין איינציג פרייד, קיין איינציג טרעהר!...
* * *

דער לעבענס-וועג איז פול מיט שטיינער,
און דער חשד שטארק געדיכט!
שווארץ פארכמארעט איז דער הימעל,
קיין בליקעל שיין, קיין פיצעל ליכט!...
* * *

און ווען א בליץ ברעכט דורך דעם וואלקען,
און צייגט א שטראהל מיר פון „אמאל“:
צייגט עס אבער אויך מיין עלענד,
ווי איך זינק אין יאמערטאל...

צו א פריינד
(מיט האכאכטונג ראובן בריינין — א מתנה)

אין דיין שרייבען ווי אין שפיגעל,
זעה איך דיין פארביטערט הארץ.
דיינע שמערצען, דיינע ליידען,
אויך מיין אייגען לייד און שמארץ!

* * *

אויך די ליידען פון דעם לעבען
ווי מיין אומה ווערט געקוועלט
ווי עס פליסען טייכען טרעהרען,
און פארטרינקען אונזער וועלט!

* * *

וועק מיין פריינד, וועק די ברידער
וועק דאס פאלק און ווער ניט מיער,
זיי א טרייסט, א ליכט אין גלות,
פאר דעם אומגליקליכען איד...

א פאראדאקס

פרייד און גליק איז קיין מאל איינזאם
לייד, פארצווייפעלט זיפצט אליין
רייכטום קען זיך פריינדע קויפען
נוים איז עלענד ווי א שטיין.

אויף א שמחה קומען פריינדע
אליין ליידסט הונגער. (גאט באהיט)
עסען, טרינקען קומט מען העלפען
העלפען שטארבען קען מען ניט.

די מוטער

(מיט האכאכטונג ראובן ברייניז — א מתנה.)

די אלטעטשקע, זיצט מיט א בלאסען געזיכט.
זי קוקט איז דעם שאָטען פון דער ברענענדער ליכט,
וואס ברענט יעצט איז שטוב נאָך איהר אלטען.
דער יאהרצייט נאָך איהם לעבט אויף די רעיונות,
ביי איהר ערוואכען אין מח פיעל אלטע זכרונות,
געפיהלען פון הארצען, וואס זיינען באהאלטען,
שוועבען ארוים. עס ציטערען די אלטינקע גלידער,
זי לעבט דורך איהר פארגאנגענהייט ווידער:—
זי טרוימט פון אמאָליגע יאָהרען...
אט ווי די ליכט וואס ברענט דאָרט אין ווינקעל:—
אט שיינט איהר געזיכט, אט ווערט עס טונקעל,
איהר בליק איז שאָטען פארלאָרען.

אט פיהלט זיך איהר הארץ אז מיט זיסע געפיהלען,
זי הערט א שטימע ווי מיוזיק וואלט שפיעלען,
וואס צוגיסט זיך אין הארצען מיט פרייד און מיט גליק:
„ער" גיט איהר אפּ מזל־טוב, ווען זי האט געבארען
איהר זון, וואס פאר א פרייד עס איז געוואָרען
ווי שטאָלץ, ווי ליעבליך און ערנסט זיין בליק.
ווייך איז זיין שטימע, ווארעם און פרעהלאך,
דער פנים איז שטראהלענד, און שטאָלץ ווי א מלך,
פונקט ווי זי וואלט א משיח געבאָרען....
איהר פנים ווערט בלאס, די אויגען ווי ווילד,
עס ציינט זיך איהר איצט איין אנדער בילד
די אלטעטשקע ווערט ווי פארפראָרען.

עס שטעלט זיך איהר פאר יענע שרעקליכע צייט,
ווען איהר קדיש איז אוועק פון איהר אזוי ווייט,
דער „אמת" ער האט איהם פון רוסלאנד געטריבען...
אה, ווי איהר הארץ איז געווען פול מיט וועה!
עס קלינגט איהר נאך איצט יענער שמערצענס געשריי:—
מיר זיינען ווי שטיינער געבליבען!
ווי שרעקליך עס צייגט זיך יענע שרעקליכע נאכט
(די לעצטע וואס ער האט מיט זיי דאן פארבראכט)
נאך אמעריקא איז ער געפאהרען,
ער האט גערעדט פון יענער מדינה
וואו מען וויים ניט פון אומזיסטיגע שנאה....
נאר אט ווערט דאס בילד ווי פארלארען.

זי שטרענגט אן איהר זעה קראפט, קוקט טיפער אין שאטען
זי זעהט דארט א בלאסען, א קראנקען זיין טאטען.
ער ליגט אויף א בעטעל, זי לעזט איהם זיין בריעף.
ער שלינגט די ווערטער און רעדט שטיל: „מיין קינד!"
„א דאנק גאט... געזונד... און מונטער אצינד....
בשלום אראפ פון דער שיף!..."
א צייט געדענקט זי איז ער קראנק געלעגען,
אה, ווי ער פלעגט ליידען פון דעם קלענסטען באוועגען...
רוהיג ווי אין שלאף איז ער נפטר געווארען...
אה איהרע ליידען! איהר קלאג דער געוויין!
געבליבען דאן עלענד, אליין ווי א שטיין,
פארלארען, דאן אלעס פארלארען....

דער קאמף, עס ציטערען אויף איהרע גליעדער
די שרעקליכע צייט זי לעבט עס דורך ווידער.
איהר זון שרייבט זי זאל קומען,
עלענד און איינזאם, גוואלדיג געליטען,
אה, ווי שרעקליך איהר הארץ האט געשטריטען
אין זודיגע טרעהרען געשוואומען.

זי האט איהר הארץ געבראכט אלס א קרבן:
„איך וועל ניט פאהרען, ווען ער איז געשטארבען,
איך האב מורא דער וועג וועט מיר שאטען,
איך האב געלעבט מיט איהם אין איינעם,
איך קען זיין קבר ניט לאזען אהן קיינעם,
איך בלייב לעבען דיין טאטען...״

דאס בילד ווערט פארלארען, זי בלייבט ווי אן דענקען...
עס צוגיסט זיך אין הארצען א שרעקליכער בענקען,
עס שעפטשען די ליפען: „איך חלש״
א געדאנק ווי בליץ: — מען האט זיך געשווארען,
איהר זון איז דארט אן אפיקורס געווארען,
ער זאגט ניט אפילו קיין קדיש
„מיין קינד שעפטשעט די אלטינקע מוטער,
דו ביזט דאך געוועזן צו אונז אזא גוטער,
איין מאל אין יאהר, דערמאן דארט דיין טאטען!״...
אט איז ער!... ער קומט צו איהר וויעדער,
א ציטער געהט דורך די פארגליווערטע גליעדער,
זי פאלט און שטארבט דארט אין שאטען....

שיר השירים

מיט פלאמען און פייער געקריצט אויפ׳ן הארצען,
מיט בליצען פארצייכענט אין וואלקען דעם שווארצען,
מיין ליעבע צו דיר איז פארשריבען...!
מיין ליעבע: זי וועלען וואס ברויזען אין שטורם,
א מעכטיגער פעלז, — פעסט ווי א טורם,
א גליהענדע לאווע פון קראטער געטריבען.
מיין ליעבע, — א דונער וואס טראגט זיך אין טאל
טיעף ווי דער אפגרונט אהן עק, אהן א סוף!
דער ניצוץ פון לעבען וואס ווייסט פון קיין טויט! —
ווייל דער טרוים וועט פארזיסען מיין אויביגען שלאף.

א מאמע

(צום אנדענק פון מרס. טעפער)

געוועז איז באקאנט איהר דאס אידישע געמעל,
באקאנט אויך דער דלות, דאס שרעקליכע פיין.
דער שמוץ און די שמאטעס פון הונגער און עלענד,
פון פינסטערע קעלערס אן ליכט און אן שיין.

* * *

געליעבט האט זי עלענד! — די קראנקע און שוואכע,
ווי א מוטער געטרייע. גאנץ פריה און ביינאכט
אין רעגען, אין שנעע און אין בלאטע
געגאנגען געטרייסט און הילף אויך געבראכט.

* * *

מיט א זיפץ און א טרעהר, דערמאנט האט זי עלענד.
(א נעסט פון רחמנות געוועז איז איהר הארץ).
תמיד אין וועה-קוואל געוויקט איהר נשמה
געפיהלט האט זי טיעף דעם עלענדענס שמארץ.

* * *

איהר בליק ווי א גלעט, א צארטער א ווייכער.
וואס האט ווי א כשוף די וואונדען געהיילט.
דאס פארכמארעטע לעבען באשטראלט האט איהר שמייכעל
זי האט מיט צדקה איהר הארץ אויך געטיילט.

* * *

זי פעלט אונז די הייליגע גוטע נשמה,
וואס האט אונזער ארמוט און עלענד געשיצט.
געשטארבען? ניין! דאס ארעמע געסעל,
ס'האט איהר אין הארצען א מצבה געהריצט.

צו מיין פרוי

(ווען זי איז געווארען א באבע).

זאג מיר ניט מיין לעבען זיסער,
אז דו ווערסט איין יאהרען עלטער,
אז דיין קאפ ווערט אלץ מעהר גרויער,
און די בלוטען ווערען קעלטער...

אז די קנייטשען אויפ'ן שטערען
דארט לעגען טיעף סמנים,
אז דיין יוגענד איז פארשוואונדען,
און בלאסער ווערט דיין פנים...

ניין פאר מיר ביזטו די זעלבע
ווי אין צייט פון יונגען מארגען,
ווען א שמייכעל אויף דיין פנים
האט פארטריבען אלע זארגען.

דיין געזיכט איז מעגליך עלטער,
האב מיין לעבען, ניט קיין שמארץ!
יונג און רייצענד, שעהן און בליהענד,
בליבסטו אויביג אין מיין הארץ....

א תפלה

מיין גאט! וואצו האסטו געשמיט
מיין גייסט צו שלום שטרעבען?
מאכסט חרוב דאך די גאנצע וועלט
פארניכטעט ווערט דאס לעבען!...

דו גיסט דיין צארן ווי א מבול,
דו שטראפסט, ניט אויפצוהערען...
טא קארג-זשע ניט קיין זיפצען גאט,
און גיב מיר טייכען טרעהרען!...

צייט גייסטער

דער אלטער גרייז גראער צייט־גייסט „אמאל".
„די צוקונפט" — די גייסטיגע יוגענד,
זיי האבן באגעגנט אן אפטימיסטישען „איצט",
וואס האט זיך מיט אלעם באנוגענד.
פארפירט האבן זיי, צווישען זיך א געשפרעך:
וואס עס איז דאס בעסטע אין לעבן.
דער אלטער געלאסענער גרויער „אמאל"
האט צוערשט זיין מיינונג געגעבען: —

פ א ר ג א נ ג ע נ ה י י ט

„איך האס דעם צווייפעל פון ש פ ע ט ע ר.
עס לאנגווייליט דער לאנגזאמער א י צ ט.
פאר מיר איז דאס לעבן — „געוועזען".
דער „עבר" נאר צויבער באזיצט....
פאר מיר פאנטאזירען, הייסט שוועבען
אויף פליגעל פון זיסע רעיונות
און טרינקען פון קלארינקען טייכעל, —
עראינערונגס קוואל פון זכרונות..."

צ ו ק ו נ פ ט

די שטאלצע און יונגינקע „צוקונפט"
האט שמייכלענד געענטפערט פארטראכט: —
„פאר מיר ליגט דער צויבער אין צוקונפט
ד ע ר ש פ ע ט ע ר דאס איינציגע פראכט.
דער א י צ ט איז אין לייטער א טרעפעל
צו שטייגען, צו האפען, צו שאפען
צו קעמפען פאר א גלענצענדען ש פ ע ט ע ר
דער איצט איז די זיכערסטע וואפען!
ערהאבען איז טרוימען פון צוקונפט!...
אן צווייפעל דער תמצית פון לעבען
איז ניט דער גענוס פון דעם איצטער
נאר די לוסט נאך דעם אויביגען שטרעבען..."

ג ע ג ע נ ו ו א ר ט

„פאנטאסטישע טרוימען ניט פילאזאפיש.
דער מענש איז צופריעדען מיט וואס ער פארמאגט.
איך קען א י צ ט באגרייפען פארגאנגענע פריידען,
און בין פון מיין צוקונפט גאנץ ווייניג באזארגט.
זיכער פאר מיר איז בלויז איצט, די סעקונדע
פון לעבען די רגע, וואס ווערט פארברויכט!...
א מ א ל, ש פ ע ט ע ר, בלויז פאנטאסטישע נעמען,
פארשטעלונגס קראפט, פון אילוזיע די פרוכט!
די וועלכע זוכען פון לעבען געניסען
און ווילען איז לעבען פון זארג זיין באשיצט,
די זאלען ניט טראכטען פון פ ר י ה ע ר צי ש פ ע ט ע ר
נאר לעבען צופרידען אין ג ע ג ע נ ו ו א ר ט—איצט!...”

מיין שמארץ

ניט צו כבוד, ניט צו רייכטום,
איז די שטרעבונג פון מיין הארץ.
ניט דער גורל פון מיין לעבען,
איז די אורזאך פון מיין שמארץ.

* * *

איך לייד צוזאמען מיט מיין אומה,
ס'איז ערנידערט און געהאסט
און איז איבעראל גערעכענט
אלס א פרעמדע שווערע לאסט.

* * *

און עס קוועלט מיט וועה מיין זעעל
און עס בלוט מיין שוואכעס הארץ,
וואס די וועלט איז פול מיט זיפצען,
איז די אורזאך פון מיין שמארץ.

פלאטאנישע פריינדשאפט

„פלאטאנישע פריינדשאפט איז מעגליך!"
אמאל פארטרויט האסטו מיר,
אלס ביישפיעל האסטו מיר געוויזען,
מיין פריינדליך באציהונג צו דיר:

* * *

„אייבינגע פריינד, איז מעגליך צו בלייבען,
אבוואהל מיר זיינען ניט אלט,
אונזערע הערצער, קענען פעסט קלאפען,
און דאך פארבלייבען גאנץ קאלט!"

* * *

וואס וואלסטו געזאגט מיין געליעבטע,
ווען איך וואלט דיר איצט אויף דער שטעל
געעפענט די לייד פון מיין הארצען,
און געצייגט די שמארץ פון מיין זעעל:—

* * *

וואלסט דאן פארשטאנען מיין טרויער,
דעם סוד וואס פארצערט מיך ווי פייער?
ווי היים אה געליבטע, איך ליב דיך!
אהן האפען, ווי הייליג און טייער!..

גאנץ אפט אין דער שטילקייט פון אווענט
ווען אלעס איז רוהיג און שטיל,
פארצעהרט מיך א העלישער פייער,
עס קוועהלט מיך א זיסער געפיהל:

* * *

דו ביזט מיר טייער און נאהענט,
איך צווייפעל, איך ליידע און האף,

איך פארגעס אז דו ביזט פארהייראט
און טרוים פון דיר אין מיין שלאף.

דו האסט עס קיין מאל ניט פארדעכטיגט?
אינסטינקטיוו געמוזט פיהלען מיר שיינט.
אז: — עס גיט קיין פלאטאנישע פריינדשאפט
מיט דער רייצענדער פרוי פון א פריינד!

ערגינערונג

פארדונקעלט דער הימעל,
ווי אז אבל אין שווארצען,
עס רעגענט, מיט טרערען אראפ.
עס קוועלט זיך מיין זעלע,
עס דריקט שטארק ביים הארצען,
זכרונות פארדונקלען דעם קאפ.

* * *

און פריש אין זכרון,
ערוואכען געדאנקען,
וואס שאפען חרטה רעיונות.
עס פלאגט די נשמה,
א שרעקליבער בענקען,
עס פלאגען די אלטע זכרונות...

* * *

פון שרעקליכען וועה קוואל,
קומט מיין א מאל!...
מיט ליידען באגיסט זיך מיין הארץ....
די אלטע זכרונות,
ווי כמארעס אן צאהל....
מאכען מיין איצט אזוי שווארץ...

דער פארשאלטענער

* * *

מיין מוטער אז עלענדע מיידעל,
באטראגען פארהאסט ביי דער וועלט:
זי האט מיך אין שאנדע געבארען
צו ליידען אין עלענד און קעלט.

געבארען צו ליידען פון הונגער,
ביז וואנען? — אהן ענדע, אהן ברעג!...
ערצויגען צו ווערען אין צרות
אין דחקות פארברענגען די טעג.

נאך פריהער ווי לערנען זיך ריידען,
האב איך שוין זיפצען געקענט,
פרעמד פון קינדערשע פריידען,
האב איך שוין דעם הונגער דערקענט.

מיין יוגענד? — איך קען אייך ניט זאגען
א יוגענד צי האב איך געהאט,
אלס קינד אין שאפ שוין געארבייט;
קיין מאל ניט געגעסען צוזאט.

מיין פאטער? מיין מוטערס פארפיהרער,
באלאנגט צו א העכערען קלאס:
ער שעהמט זיך, מיט איין איינפאכען ממזר
וואס שלעפט זיך ארום אויפ'ן גאס.

געעלטערט פון צרות אין יוגענד,
בעט איך נדבות אויף ברויט,
געבארען אין עלענד און צרות
זינק איך אלץ טיפער אוים נויט.

פאר'חלש'ט, פארשמאכטעט פון הונגער,
אין הארצען א ברענענדער האס,
פארלאזען, פארשטויסען פון מענשען,
מיין איינציגער פריינד איז די גאס!...

מעלאנכאליע

פארכמארעט דער הימעל, עס רעגענט.
עס דריקט דאס הארץ אזוי שווער.
ס'וויינט די נשמה, מיט טרוקענע אויגען
ניטא קיין טרעהרען שוין מעהר...

* * *

פארצווייפעלט, פאראומערט פון יאוש.
ווי ס'וואלט אנאומגליק געטראפען.
אלעס פארפינסטערט און חשך.
קיין שטראהל פון בטחון און האפען.

* * *

און שווארצע רעיונות זיי פלאגען.
אין הארצען עס נאגט, און עס נאגט.
די גאנצע נאטור ווי פאראומערט.
— ווי עס וואלט מיין עלענד באקלאגט...

טאג און נאכט

* * *

עס שטראהלט די נאכט מיט טויזענד ליכט.
— ביי טאג איין זון, פון לאנג!...
און דאך פארדונקעלט ווערט די וועלט
מיט זונען־אונטערגאנג!...

* * *

דער שכל לייכט מיט שטראהלען פיעל.
— דאס הארץ האט איין באגעהר!...
דאס לעבען דאך, ווערט שווארץ ווי נאכט.
ווען קיין ליעבע איז ניט מעהר!...

עלענד

(א. מ. מאנדעלבוים — א מתנה)

אויף א שיף אין טיעפען וואסער,
קראנק, צובראכען און א בלאסער
האָב איך עלענד ניט געפונען.
ווייל די שטערען און די וועלען
פון דעם הימעל בלויען העלען
האָט מיט צויבער מיך באנומען...

אין די בערג בין איך געגאנגען,
אום דעם עלענד דאָרטען פאנגען,
און געזוכט האָב איך איהם דאָרט.
נור וואו אלץ איז גרין ווי גראז
און עס בליהט מיט פראכט די רויז,
האָט דער עלענד ניט קיין ארט...

אין דעם מדבר וויסטען, ברייטען,
וואו ניטאָ קיין גראז קיין קוויטען,
אלס איז טויט און פוסט און לעער.
די זון זי ברענט, די היץ איז קוועלענד
איך זוך אין נויט דעם טיפען עלענד
איך קען נים פינדען מיין בעגער...

ביז אם ענדע אין די גאסען
פון א שטאָט וואו גרויסע מאסען
אין גאָלד און סאמעט האָט שפאציערט.
איז דער וואונדער מיר געשעהן:
איך האָב דעם עלענד דאָרט דערזעהען
פון דער איינזאמקייט געפיהרט...

א מוטער

(מיין מוטער א מתנה)

די טיפקייט די טיעפסטע,
די שטרעקע די לענגסטע
די שרעקען פון ברויזענדע ים'ן:
די שרעקליכסטע ליידען,
זיי קענען ניט שיידען,
די ליעבע צום קינד פון א מאמען!...

דאס קינד איז טייער,
זי וואלט לויפען אין פייער,
אום לייכטער צו מאכען זיין שמארץ.
פאר דאס קינד איהר לעבען
מיט שמחה געגעבען...
דאס איז א מוטערס א הארץ!

אוממעגליך צו מעסטען,
דעם פיינסטען, דעם בעסטען
געפיהל פון א מוטער. — ס'איז בלינד
זי וואלט דעם גן־עדן
פארלאזען אין פריידען
אום אין גיהנום צו זיין מיט איהר קינד.

צו איהר

דו בלייבסט פאר מיר, א שטראהל פון זיסינקע **חלומות**,
א שעהנער, זיסער טרוים, וואס עראינערט **גליק**.
א טרויער — זיסע ליעד, וואס ערוועקט **זכרונות**.
וואס גלעטען וייד, און צערטלען זים, ווי אמאל **דיין בליק**.

אונמוט

שווארץ און פינסטער, איז דער הימעל,
שטיל און רוהיג, איז די נאכט.
בלויז דער רעגען, קלאפט אין פענסטער
וואו איך איינזאם זיץ פארטראכט.

און עס הערשט, א טויטע שטילקייט,
וועלכע קוועלט מיט וועה מיין הארץ,
אויך דער רעגען איז ווי מוטנע,
ווי געמישט מיט לייד און שמארץ.

ס'דריקט א שווערער, טיפער טרויער.
מיין זעלע. — עס איז מיעד.
דער וועה צוגיסט זיך אין'ם קערפער,
און עס קלעמט מיר יעדעס גליד.

און אין הארצען, — פינסטער, חושך,
דונקעל, ווי די גלות נאכט.
און פאר'חלש'ט בלייב איך זיצען
פאר'יאוש'ט, איינזאם און פארטראכט.

פאראדאקס

ניטא קיין איינציגע פינסטערע נאכט.
דער טאג זאל נאכהער ניט שיינען א פראכט.
און די זון וואַרפען מיט שטראהלען.
ניטא קיין גזירה, וואס האט קיין ישועה,
ניטא קיין וועהטאג, וואס האט קיין רפואה,
קארגע נאטור, ווי רייך דיינע קוואלען!

די וועלט איז א מיש־מאש פון זיפצען און לאכען
וואו איינינע לעבען, און טויזענטער שמאכטען.
לעבען אין לוקסוס, און שמאכטען אין נויט!
די וועלט איז פול מיט שרעקליכע ליידען,
געמישט צוזאמען פון שמערץ און פריידען
פון גרויזאמען לעבען און פלוצליכען טויט!

אויך מענש איז א מיש־מאש פון פחד און זיעג,
שטארק ווי א לייב און שוואך ווי א פליעג,
א רויבער, געקרוינט אלס שיצער פון רעכט!..
א פייגלינג, אן אויסוואורף, דער שטאלץ פון דער וועלט,
וואס האט פארקויפט די פרייהייט פאר געלט...
א הערשער. — וואס וויל זיין א קנעכט.

היים-וועה

(נאך ש. פרוג.)

עס ציהט מיין נשמה אהין, וואו עס ליגט
דער אוראלטער מדבר צושפרייט.
וואו עס ציהט זיך זיין זאמד אוועק אזוי ווייט
ווי מיין שמארץ, ווי מיין לייד אזוי ברייט!...

צוגליהען וואלט איך, די פארלאשענע פונקען,
באלעבען פון האפען דעם ליכטיגען שטראהל,
און וויינען מיט טרערען, מיט זודיגע טרערען,
מיט בלוטיגע טרערען... — א קוואל!...

און זינגען וואלט איך דארט מיין ליעדעל די אלטע,
באוויינען דעם וועה פון א אידישער הארץ
באקלאגען מיין ארעמע פאלק און זיין גלות,
אויך מיין אייגענע ליידען און שמארץ!...

לעבענס געזאנג

(מיט אכטונג נחום אקאלאוו — א מתנה)

ניט דערצעהל מיר אז דער לעבען
איז א טרוים, — ס'איז פוסט און לעער!...
בלויז דער גייסט איז טויט וואס דרעמילט.
דאס איז וואס איך קלעהר.

* * *

לעבען ריכטיג! — הייסט לעבען אויביג.
און די אויסשפראך איז פארגרייזט:
„ביזט פון שטויב און שטויב וועסט ווערען"
מיינט מען ניט דעם הויכען גייסט.

* * *

גיב זיך זעלבסט אוועק דיין אומה,
ס'איז די גרעסטע זאך מיר שיינט,
זעה אז יעדער, יעדער מארגען,
געפינט אונז ווייטער ווי דער היינט...

ריינע ליעבע

ניט וויסענדיג וואס ליעבע איז,
ניט קענענדיג עס שפידען,
האב איך א פילאזאף געפרעגט,
ער זאל עס דעפינירען.
אומזיסט געוועזען איז זיין מיה
איך האב איהם ניט פארשטאנען;
און האב געצווייפעלט אויב עס איז
א „ליעבע" גאר פאראנען...

איך האב מיין מאמע דאן געפרעגט,
זי האט מיר ניט געענטפערט,
זי האט אויף מיר א בליק געטאן,
און עס האט מיר אלץ פארענטפערט...

יוסף גודמאן

צופריעדנהייט

א קלייניגקע צווייגעל, גיב מיר א גרינע,
און ס'וועט מיר מיין לעבען ערפרישען.
ס'מעג זיך די וועלט זיין פארשנעהט און פארפראָרען,
וועל איך עס מיט פריהלינג באגריסען.

און זאָל דורכ'ן פענסטער, א שטראַהל פון דעם הימעל
בגנבה, מיין צימער פארציערען,
און איך וועל דערפיהלען אין הארצען דעם זומער,
עס מעג זיך אין גאס אלעם פריהרען.

און זאָל נאָר א ווינטעל צו שלאָגען דעם וואָלקען
און צייגען פון הימעל די פראכט,
און איך בין צופריעדען, עס מעג זיין דער הימעל
פארדונקעלט אזוי ווי די נאכט!...

זאָל מיין געליעבטע מיר שענקען א שמייכעל,
א שמייכעל זאָל גלעטען, ערפרעהען די האַרץ,
און איך בין צופריעדען, ס'מעג זיין דער לעבען,
פארפינסטערט, פארכמארעט און שווארץ.

די אונזיכערהייט

מורא'דיג שווארץ...
דער גרוי דונקעל חשד פון אויביגער צוקונפט,
די שאָטענס די שווארצע די שטרעבענדע מאכט
דער אויביג פארהילטער, דער מיסטישער לעבען
פון שרעקליכער לאנגער און רוהיגער נאכט...
ס'שרעקט זיך מיין האַרץ!...

עס איז שווער...
שווער איז צו טראגען דעם גיהנום פון לעבען!...
שווערער פילייכט ווי דעם גיהנום פון טויט!...
עס קוועלט זיך מיין זעעל אין ביטערען עלענד,
עס גיסען זיך טרערען פון פינסטערען נויט.
א טרעהר נאך א טרעהר!...

ס׳שרעקט מיך דער סוף!...
ווען כ׳וויים אז דארט ערווארט מיך מיין ליבסטע
ס׳פלאגט מיך דער בענקען נאך איהר אזוי לאנג
ווען כ׳וויים אז זי ווארט באשטימט אויף מיר דארטען,
דאן מאך איך וואס שנעלער מיין לאנגזאמען גאנג
צום אויביגען שלאף!...

ווינטער.

שטאלץ מאיעסטעטיש, אין ווייסען געקליידעט,
פארשנייט שטעהט דער בוים און פארפרארען,
און חלום׳ט פון פריהלינג, פון זון, און פון רעגען,
ווען אויף דאס ניי וועט ער ווערען געבארען.

די צווייגען, די בלעטער זיי וועלען זיך גרינען
דאס פויגעל, וועט בויען וויעדער איהר נעסט.
גרינינקע גרעזעלאך וועלען זיך סוד׳ן...
עס קימערט איהם וועניג די איצטיגע פרעסט:

— איך וואלט אויך גאנץ שטאלץ די קעלטען פארטראגען:
מיין שניי־ווייסען קאפ און מיין עלטער,
פאר מיר אבער וועט שוין דער פריהלינג ניט קומען
פאר מיר ווערט דאס לעבען אלץ קעלטער.

דער שיקזאל

(צום אנדענק מיין פארשטארבענעם פריינד פנחס קרושין)

אין א ווילדער וויסטער געגענד,
וואו דער סטעפ איז לאנג און ברייט,
וואו פארדארט איז אלץ צוקארטשעט,
אלעס בלאס, אהן לעבען, טויט...
וויגט זיך איינזאם און באקלאגט זיך,
א שעהנע רויזען בלום א פראכט,
און פארטרויט זיך אין דעם ווינטעל,
פון דער שטילער זומער נאכט: —
א ווי שרעקליך איז מיין לעבען!...
איך האב נור צער פון מיין גלאנץ...
קיינער וועט מיך ניט דערקענען —
ניט פארפלעכטען אין א קראנץ!...
איך וועל דא אזוי פארדארען
ניט באוואונדערט, ניט באוואוסט,
קיינער וועט פון מיר ניט הערען,
ניט דריקען ליעבליך צו זיין ברוסט!...״

— — — — — — — — — — — — — — —

אומבאוואוסט איז ער געשטארבען,
ניט באוויינט און ניט באקלאגט!..
געגעבען גערן פאר דער מענשהייט,
דאס בעסטע וואס ער האט פארמאגט....
ער איז געווען פאר גאט א תענוג,
פאר הויכע גייסטער בלויז א גליק,
פון נאטור אליין באוואונדערט
אלס א גרויסע מייסטער שטיק...
נור פון מענשען ניט פארשטאנען,
די וועלט פון איהם האט ניט געהערט
און ווי די רויז פון וויסטען מדבר
פון מענשען קיין מאל ניט באעהרט...

אן איכה שטימונג

קיין וואלקען, קיין שטערען ניט פינסטער,
נאר דונקעל, און שטיל איז די נאכט.
די קלארינקע טייכעל, דער וועלדעל,
ציינען צו זיין ווי פארטראכט...

עס אטעמט דער ווינט מיט א שטילקייט,
וואס דריקט מיין צוּוועהטאגטע הארץ,
און פיהלט אן מיין זעלע מיט טרויער
מיט שרעקליכען וועה און מיט שמארץ.

ס'באהערשט מיך א וועה־מוטה א שטארקער,
א קלעגליכער, שמערצליכער וועה
אין וועהען פון שטילינקען ווינטעל,
הערט זיך אן איכה געשריי.

אן עכא פון טויזענדער זיפצען,
די לופט פון דער נאכט ווי ס'דריקט
עס פאר'סם'ט מיר מיין מח, מיין זעלע,
מיין האלז ווערט פון טרערען געשטיקט...

פון מיין טאגע בוך

אויך א לעבען, אויך מיר יאהרען!
פול מיט צרות און מיט שמארץ!
ווען עס רעגענט ווי מיט לײדען,
און עס קלעמט און רייסט דאס הארץ.

ס'הייסט א לעבען, לעב איז ארמוט
לייד פון דחקות און פון נויט,
קוועל זיך אימער, לײדע אויביג
לײדע, לײדע ביז דעם טויט!...

ביים ים-סוף

מה שקרה לאבות קרה לבנים

עס ברויזען די כוואליעס.
באווארפען די סקאלעס
מיט פיענע מיט ווייסע אצינד.
עס שטורעמט דער ים־סוף,
מאכט בערג פון דאָס וואסער,
וואָס ווערען געטריבען פון ווינד.

די שבטים אין מחנות,
פארציטערט צושראקען,
זיי שרייען: — „א גאָטעניו העלף!“
דאָס וואסער פון פאָרענט,
דער מצרי פון הינטען,
א הונגעריג סטאדע פון וועלף.

די בעסטע חילות,
גבורים און ריעזען,
פוסגעהער און רייטער אָהן צאָל,
עס הערט זיך דער קלאנג
פון פערד און כלי־זין
וואָס רוישט ווי א דונער אין טאָל.

א בת־קול באפעהלענד
הייסט משה'ן: „געה פארווערטס
אין וואסער פיהר זיי ניט שטעה!“
די שבטים פארציטערט,
צוטומעלט, צושראקען,
שרייט איינער צום צווייטען „דו געה!“

דער שבט בנימין,
דער איינגסטער פון אלע,
אויף קדוש השם לאזט זיך געהן.
די שבטים אוים קנאה
ווארפען נאך שטיינער: —
אין זיין חלק דער משכן וועט שטעהן.

דאס זעלבע וואס דארטען,
ביים שפאלטען דעם ים־סוף,
(וואס האט דען בנימין געוואלט?)
פאסירט אויך מיט אלע.
וואס זוכען אונז העלפען: —
זיי קריגען מיט שטיינער באצאהלט.

ליל שמורים

די נאכט איז קיהל,
און אלץ איז שטיל,
ס'הערשט אין גאס א צויבער
אין שטוב איז ריין,
און אלץ איז שעהן
אויפגערוימט און זויבער....

די גרויסע שוהל,
מיט עולם פול,
פארפוצט אין נייע קליידער,
און שטיל פון קלויז,
מען געהט צו הויז
אפריכטען דעם סדר...

ערב פסח

(זכרונות)

מירען, פענסטער ברייט געעפענט,
און די זון איז ווארעם, ליכטיג
אויסגעוואשען, אויסגע׳כשר׳ט,
אלעס זויבער, אלעס ציכטיג.

אויסגעקאלעכט, ווייס די סטעליע,
אויסגעשמירט מיט געלע ליים
איז די ערדענע פאדלאגע,
און דאס הייזעל פון מיין היים.

צוגעגרייט איז אלץ אויף פסח
פרעהליך יום־טוב׳דיג אין שטוב.
אויך די פויגעל זינגען שירה,
אויף דעם גרינעם אלטען דוב.

אויסגעצוואגען שוין די קינדער,
יעדער האט א נייע קלייד,
און מיין מאמעס זיסער פנים,
שטראהלט מיט צערטליכקייט און פרייד.

אלעס איז שוין גרייט צום סדר,
עס ליגען מצות אויפ׳ן טיש,
אנגעגאסען ווין א פלעשעל,
אפגעקאכט שוין אויך די פיש.

מיט די קינדער פונ׳ם שטעטעל,
לויף איך אויך צום הויף פון שול.

וואו מען שפּיעלט אין ניס באַצייטענס,
וואו די שמחה איז פאַר פול.

פאַרשוואונדען זיינען פיעלע יאָהרען,
חברים, גאָט ווייסט וואו איהר זייט!
אין דער איצטיגער מהומה,
פיליכט צו שטאַרבען פאַר דער צייט.
שפּיעלען קינדער אויפ׳ן שול הויף,
זינגט די פויגעל אויפ׳ן בוים?
גאָט ווייסט, וואָס עס איז געוואָרען,
פון מיין אַלטער, ליעבער היים!

ימים נוראים־דיגע מאָטיווען

שוואַרץ און פינסטער, איז דער הימעל
שטיל און רוהיג, איז די נאַכט.
בלויז דער רעגען, קלאַפּט אין פענסטער,
וואו איך איינזאַם, זיץ און טראַכט.

עס הערשט אין גאַס, אַ טויטע שטילקייט,
וועלכע דריקט, מיט וועה מיין האַרץ,
אויך דער רעגען איז ווי מוטנע,
געמישט, מיט מיינע לייד און שמערץ.

און אַ שווערער, טיעפער טרויער,
קוועהלט מיין זעלע, וואָס איז מיעד,
און צו גיסט זיך אין מיין קערפער
קלעמענדיג מיין יעדעם גליעד.

כ׳הער מיין שכן, זינגט „כל נדרי״
שמערצפול ליידענד איז זיין „קול״

פול מיט טרעהרען איז זיין שטימע
יעדער טרעהר א יאמער קוואהל.

ס'נעמט מיד דורך א שטארקער אומעט...
אין דער שטילקייט פון דער נאכט,
ווי פאר'חלש'ט, בלייב איך זיצען,
אין זכרונות, שטארק פארטראכט.

צו א דיכטער

ווי שעהן דו קענסט נאטור באזינגען,
זאג, וואו נעמט זיך ביי דיר מוטה?
ווען די פארבען פון די רויזען
זענען רויט אזוי ווי בלוט?...

ווען עס מבול'ט ווי מיט טרעהרען,
און עס וואַרימט ניט קיין שטראהל,
ווען מיט שטילע, טיעפע ליידען
וויינט ביי נאכט די נאכטיגאל?

ווען עס שטעהט דער בוים געזונקען
ווי אן אבל פול מיט שמאַרץ,
און די צווייגען זאגען קדיש
און דער יאמער דרינגט איין הארץ?

ווען די וועלט איז ברייט פאר אלע,
נאר פאר אידען איז זי שמאל:
ווען די וועלט, די זעלטען שעהנע,
איז פאר אונז א יאמער טאל?...

זכרונות

עס טראגט זיך פון דרום א דונקעלע כמארע,
דער הימעל ווערט שווארץ, ווי אין טרויער פארהילט:
פינסטער די נאכט איז, און שטיל איז דאס שטעטעל...
מיט מורא און אומעט ווערט מיין הארץ אנגעפילט.

* * *

אין שטוב ביי דעם שיין פון א קליינעם „קאגאנטשיק",
וואס צאנקט אין א ווינקעל גאנץ דונקעל אין קיך:
זיצט זיך מיין באבע אויף דער הייסער „ליזאנקע",
פעדערן פליקט זי פון א טאפ נעבן זיך...

* * *

„כאדאראם" געהן איהרע אלטינקע פינגער,
עס באוועגן זיך שנעל איהרע דארינקע הענט:
און מאכען פאנטאסטיש באוועגענדע שאטענס,
אויף די ווייסע געקאלכטע, יעצט דונקעלע ווענט...

* * *

זיס איז דער שמייכעל פון צוקארטשעטע ליפען,
מיט ליעבע און פריינדשאפט לויכט איהר געשטאלט:
פאר'חלום'ט די מילדע, די אלטינקע אויגען,
געקנייטשט פונ'ם עלטער, איהר פנים, עס שטראהלט...

* * *

עס לעבט אויף אין זכרון דער אלטיטשקערס יוגענד,
דער מוח וועבט בילדער פון זיסען אמאל...
ס'ווערט דער אלטינקערס הארץ אזוי פרעהלאך,
און שפיגעלט זיך אפ מיט ליעבע אן צאהל...

* * *

נאהענט געטוליעט צום שוים פון מיין באבען,
טרוים איך אלס אינגעל פון דעם וואס וועט זיין...
עס וועבט זיך פאר ביידען, פיעל גליקליכע בילדער,
אין פינסטערן שאטען, פון דונקעלן שיין...

אין גארטען פון ראזען

(געזונגען מיט דער מעלאדיע)

"In the Garden of Roses".

קום אריין אין דעם גארטען וואו ס'בליהען די רויזען,
און אטעם דעם זיסען פארפיום...
שטעה אויך אין די שטראהלען פון ליכטיגער זון,
פיעל דעם ריח וואס שוועבט דארט ארום!

דער רייצענדער גארטען פון רויזען,
געקושט פון דער זונען שיין,
זיי שפיגלען אין זיך אפ דיין זעעלע,
זייער פראכט איז אין גאנצען דיין:—

ווייס ווי דיין צארטע נשמה,
רויט ווי דיין ליעבע אהן שיעור...
דו ביזט מיין ראזע מיין פרעכטיגע ראזע,
די שעהנסטע די ליעבסטע ביי מיר!...

געליעבטער די רויזען וואס בליהען אין סאד,
וועלען וועלקענד אמאל פארגעהן.
די צייט מאכט נור שעהנער מיין ליבינקע בלום,
און באגאבט זי מיט אויביגען חן!...

דער רייצענדער גארטען פון רויזען,
געקושט פון דער זונען שיין,
זיי שפיגלען אין זיך אפ דיין זעלע,
זייער פראכט איז אין גאנצען דיין: —

ווייס ווי דיין צארטע נשמה,
רויט ווי דיין ליעבע אהן שיעור!...
דו ביזט מיין ראזע מיין פרעכטיגע ראזע,
די שעהנסטע די ליעבסטע ביי מיר!...

לעגיאן מארש

געזונגען מיט דער מעלאדיע
"Marching Through Georgia".

נעמט א ביקס, א שווערד אין האנד,
און קומט מיט אונז אצינד.
דער מגן דוד, רופט צו אייך,
רופט יעדען אידיש קינד:—

קומט מיט אונז אין קאמף פאר לאנד
פאר גאולה געהט אין שטרייט,
איהר האט באזארגט די גאנצע וועלט,
באזארגט אליין זיך היינט!...

כאהר:—
הויבט הויך, די פאהן,
פון ציון לעגיאן!
אין קאמף פאר לאנד,
שליסט זיך אלע אן!
צייגט ווי טריי איהר זייט צום פאלק,
טריי דאס הייליג לאנד,
מארשירט מיט אונז נאך ציון!...

פיעל לענדער האט איהר טריי געדיענט,
קיין מיה, קיין געלט געשפארט:
מיט פאגראמען און פאראכטונג
ט'מען אייך גוט באצאלט.

געטריבען האט מען אייך מיט צוואנג
פארגיסען אייער בלוט.
צייגט דער וועלט אז דער גלות ניט
גערויבט האט אייער מוט...

כ א ה ר :—

הויבט הויך, די פאהן,
פון ציון לעגיאן!
אין קאמף פאר לאנד,
שליסט זיך אלע אן!
צייגט ווי טריי איהר זייט צום פאלק,
טריי דאס הייליג לאנד,
מארשירט מיט אונז נאך ציון!...

געפינט זיך נאך א אידיש הארץ,
וואס פיהלט ניט, מיט אונז מיט?
די נשמה מוז פון אייזען זיין
פון פראסט און קעלט געשמידט...

אזעלכער האט קיין עהרע ניט
פון ערב רב ער שטאמט.
ער האט קיין פאלק, ער האט קיין לאנד
פאראכטעט און פארדאמט!...

כ א ה ר :—

הויבט הויך, די פאהן,
פון ציון לעגיאן!
אין קאמף פאר לאנד,
שליסט זיך אלע אן!
צייגט ווי טריי איהר זייט צום פאלק,
טריי דאס הייליג לאנד,
מארשירט מיט אונז נאך ציון!...

און ווען די טויב פון פרידען קומט,
פארוואנדעלט אייער שווערד
איין אקער אייזען מאכט דערפון,
באארבייט דארט די ערד.

ווערט תושבים אין דאס נייע לאנד
פארווירקליכט אונזער טרוים:—
זאל פאלעסטינא זיין פאר אייך
און אויך פאר אונז אהיים.

כאהר:—
הויבט הויך, די פאהן,
פון ציון לעגיאן!
אין קאמף פאר לאנד,
שליסט זיך אלע אן!
ציינט ווי טריי איהר זייט צום פאלק,
טריי דאס הייליג לאנד,
מארשירט מיט אונז נאך ציון!...

די גאולה איז געקומען

(צו זינגען „די מיזינקע אויסגעגעבען")

העכער בעסער,
מאכט די רייען גרעסער,
גרויס האט אונז גאט געמאכט,
גליק האט ער אונז געבראכט,
פארשוואונדען ווערט די גלות נאכט.
די גאולה איז געקומען,
די גאולה איז געקומען.

זייט אלע פרעהלאך
דער איד ווערט א מלך.
מיר האבען זוכה געווען
די גאולה איצט צו זעהען
עס איז אם ענדע דאך געשעהן
די גאולה איז געקומען,
די גאולה איז געקומען.

ראובן שמעון
אלע אלע קומען.
זינגען לוסטיג א פרייהייטס ליעד:—
גאָט האָט באַפרייט דעם איד,
פרעהלאַד איז דאָס פאָלק אצינד.
די גאולה איז געקומען.
די גאולה איז געקומען.

ישראל'קעל גולם
וועק נאָר, וועק דעם עולם.
שריי נאָר און שטארק אויף זיי,
וואָס שוויינגען זיי וואָס שלאָפען זיי,
זאָל זיך הערען דער געשריי: —
די גאולה איז געקומען.
די גאולה איז געקומען.

חיים איז א מזיק
גאר א גאנצער קאזיק.
און עין־הרע זעהט נאָר זעהט,
מיט די „פיער" ווי ער רעט.
אוי א שמחה אוי א פרייד:—
די גאולה איז געקומען.
די גאולה איז געקומען.

באלפורס דעקלאראציע,
און ווילסאָן'ס דעמאָקראציע,
גוטע בשורות אונז געבראכט:—
פאר א פאָלק אונז געמאכט.
הוליעט אידען די גאנצע נאכט.
די גאולה איז געקומען.
די גאולה איז געקומען.

הבחור הזעצער
(אן אפשאצונג)

כ'האב א זעצער שטעה איך אויס.
פון איהם געברענטע צרות: —
מיינע בעסטע ליעדער זעצט ער אויס
אז זיי טוינגען אויף כפרות...
* * *
אז „אידיליע" געשאפט ניט לאנג.
איהר האט געהערט דערפון?
שרייב איך דאך אז זי איז „שלאנק."
לאזט ער ארויס דעם „נון"...
* * *
דעם „צדיק" פון „איהר צארטען בליק":
פארבייט ער אויף א „ה"...
פון „העל און קלאהר, אזוי ווי שניי"
ווערט „געלע האר ווי שטרוי!"...
* * *
אזוי איז ער קיין שלעכטער מענש,
פון פיעלע ווערט געשעצט...
נאר זעצען זעצט ער, מעג ער באלד
כאטש ווערען גלייך צוזעצט...

דיפלאמאטישע תורה

זאלסט זיך היטען פון א ליגען,
ניט צו זאגען גאט באהיט;
נאר דעם אמת צו באנוצען,
זאלסטו, קינד מיינס, קיין מאל ניט.

וואָס דו ווילסט

וואָס דו ווילסט א דיכטער ווערען?
א בארימטער ליטעראט,
וועל, איך מוז די ווארהייט זאגען.
אויף „שפאצירען" ביזט א כוואט.
אין דער ריפּמע פון די ליעדער,
ליגט א צויבערליכע מאכט,
דיין סאטירע, און די וויטצען,
זיינען גלענצענד גאר א פּראכט.
דאָך וואָלט איך דיר בעסער ראטען,
ווייל איך בין מיט דיר באקאנט,
זאָלסט א שניידער בעסער ווערען,
האָסט דערצו נאָך מער טאלאנט...

מיין מוטער שפּראך

מיין „מוטער שפּראך" ווי האָניג זיס
די ווערטער שעהנע קלאנגען
זיי דרינגען אין מיין זעעל אריין,
ווי הימלישע געזאנגען.

* * *

מיין „שווינער מוטער". היט מיך גאָט,
איהר מויל קיין מאָל געשלאָסען
זי האלט אין שעלטען, טאָג ווי נאכט,
זי איבט איהר „מענה לשון".

* * *

א לירישעם געדיכט

(געשיקט צו א פרוי אין יוראפ)

עס איז נאכט...
איך זיץ, און טרוים פון דיר.
איך זעה דיך איצט
ווי אמאל, ליעבליך, גוט צו מיר....
איך האלט דיין האנד אין מיין,
דיין ברוסט איז הויך, די טאליע פיין,
דיין בליק זא מילד!...
דיין גאנצעס וועזען פול לעבענס לוסט,
דו נעמסט ארום מיין האלז און קושט
מיר אוים מיין יעדעס גליעד!...

* * *

איך בין גליקליך, און צופריעדען,
וואס דו שווייגסט און רעדסט קיין ווארט,
וואס איך קען דיין קוויטש ניט הערען,
ווי דו שעלטססט אין יוראפ דארט.

שלאף, מיין קינד...

(מעלאדיע „ספי מלאדענעץ")

(פאראדיע)

ביי דיין וויגעל, זיצט דיין מאמע,
אין מאדעס טיעף פארטראכט:
און דיין טאטע, מז־הסתמא,
קומט ערשט האלבע נאכט:
אין א „פאוקער" שפיעלט דער טאטע,
פאר גרוים געלטוניו:
ער הערט די גאנצע וועלט אין פיאטע,
שלאף זשע, זונעניו!...

אויפ'ן בוידים, האט ער „לעטסער'',
מאכט לינקע פאליטיק:
באקאנט איז ער אין אלע פלעצער,
אלס בלאפער, — אנ'אנטיק!...
פון „שטימען'' האט ער א קאלעקשאן,
טייער זונעניו!...
מתים וואוטען ביי עלעקשאן:
שלאף זשע ליו־ליו־ליו!...

אין קאנאדא פאיאצען,
קריגען גוט באצאלט:
הענט וואס קענען גוט זיך פאטשען,
האט מען זעהר האלט!...
און דיין טאטע, האט קולאקעס,
ס'פליהען פעטש אזש נו!...
ר'איז פרעזידענט פון די צבוע'קעס,
שלאף זשע, זונעניו!...

און ווי אלע פראסטע פייקערס,
האנדעלט ער מיט גאט:...
פאר'ן נאז, די אלטע הויקערס,
פיהרט ער פון'ם שטאט...
און ער רעדט פון טריף און כשר,
זיסער גאטעניו!....
ווען ער קען קיין עברי, אסור:
שלאף זשע, זונעניו!...

סך הכל

דער אמת איז שוין לאנג באגראבען,
פריינדשאפט איז שוין אויך באנקראט:
לעטארניש שלאפט זיך דער געוויסען,
פון אלע נעטער, נעלט איז גאט...

איבערזעצונגען

געלט

געלט, דו ביזט דער אונגעקרוינטער קעניג איבער אלע קעניגע. דו פארלאנגסט מעהר קרבנות ווי די פארצייטיגע געטער. געלט רעדט אויף אלע שפראכען עס איז אויטאקראטיש און אינטערנאציאנאל.

געלט, ווערט געמאכט פון וואסער (סטאק) אויף דער בירזשע און וואלל סט. פון פערפעסטעטע פלייש אין שיקאגא, פון שטאהל און קויהלען אין פענסילווענ'יע, פון גאלד אין קלאנדייק און פון שוויים, בלוט, מארד, טרערען און עקספלאאטאציע אויף דער גאנצער וועלט.

געלט איז די „עקסעל גריעז" פון אונזער דעמאראליזירונג און פארדארבענהייט. דו ביזט א ברכה פיליכט פאר יחידים אבער א קללה פאר דער גאנצער וועלט. אלס א מיטעל פון אויסבייט קענכטו קויפען אלעס א חוץ לעבען און צופרידענהייט.

דו קענסט אריינקומען אין אלע פלעצער חוץ אין א ריינע נשמה. געלט איז די מאס און טערמאמעטער מיט וועלכען מיר מעסטען אונזער ערפאלג. עס האט א גוואלדיגען איינפלוס. עס באאיינפלוסט די געזעצגעבער. ס'איז שוחד פאר אונזערע פאליטישענס, קארופטירט אונזערע מאראל היטער, פארבלענדעט אונזערע געזעצגעבער און פארפיהרט די גייסטליכע...

געלט איז די ערפינדונג פון דעם אשמדאי נאר ווי אלע ערפינדונגען האבען די צוקונפטיגע אויסבעסערער אזוי עס פארבעסערט און געבראכט צו דער שטופע פון פאלקאמענהייט אז דער טייוועל אליין האט זיך פון דעם אפגעזאגט.

דאס בוד איז ניט אזוי מעכטיג ווי דער פאקעט־בוד.

ליעבע

ליעבע איז דאָס אנגענעהמסטע האַרץ־קלעמעניש וואָס איז באַקאַנט אין דער מעדיציניִשער קונסט. דאָס איינציגע הייל־מיטעל אין איהר אויסוואַרצלונג, די איינציגע רפואה איז די אָפּעראַציאָן וועלכע איז באַקאַנט אַלס „הייראַט״...

ווען אדם מיט חוה׳ן האָבען פאַרלאָזען דעם גן־עדן האָט מען זיי אלס באַלאָהנונג געשענקט די „ליעבע״ דער טייפעל האָט גלייך באַשאַפען די „זעלבסט ליעבע״ און מיר האָבען עס גלייך גענומען פאַר אונזער וועג ווייזערין...

ליעבע ווען עס ווערט ניט אַקאָמפּאַנירט מיט „רעספּעקט״ ווערט עס פערפאָלגט פון שוואַרצע פינסטערע שאָטענס פון „אוי־פערזוכט״. ליעבע פאַר א פרוי איז זעלבסט אָפּפערונג פאַר דעם מאַן, — עגאָאיסטישע פאַרלאַנגען און א מיראַזש פאַר אַלע. די אמת׳ע ליעבע איז דער בעסטער און רייכסטער נדן וואָס א פרוי קען געבען, ווייל עס איז דער גרעסטער געשאַנק וואָס די קאַרגע נאַטור האָט געגעבען דער מענשהייט.

איך ליעב קינדער ווייל אין זייער שמייכעל שפּיגעלט זיך אָפּ די הימלישע אומשולד. איך ליעב פרויען ווייל א פרויען האַרץ איז דער נ ע ס ט פ ו ן ר ח מ נ ו ת און די וויגעלע פון סענטימענט. און די מענער גלייך איך פאַר זייער פאַמיליען אַלטרואיזם.

ליעבע, ערנסטע, אמת׳ע, ריינע, אַלל־פאַרגעבענד און זעלבסט אָפּפערענד, דו ביזט געטליך, דו ביזט א הויכע מדרגה פון דעם אויבערמענש, עס איז די מיוזיק פון אונזער נשמה און דער ליכ־טיגסטער שטערען אויף דעם פאַרכמאַרעטען הימעל פון לעבען.

ליעבע אַלס פאַרגעניגען ווערט נור דאַן פאַרגרעסערט ווען מען טיילט עס אין צווייען....

ליעבע איז דער איינציגער קאָמפּאַס וואָס קען פיהרען די הייראַט׳ס שיף אויף די שטורמענדע וועלען פון דעם אקעאַן פון „לעבען״...

דיינע שונאים

(געדאנקען און איינדריקע)

קענסט ניט האבען קיין ערפאלג אין לעבען, ניט האבענדיג קיין שונאים, פונקט ווי דו קענסט ניט האלטען א שטארקע פאזיציע ניט שאפענדיג קיין אפאזיציאן...

ווען דו ביזט גערעכט פאר אלע, מוזטו אלץ זיין אומגערעכט פאר אייניגע... א מיינונג איז ווי א היטעל, עס קען ניט זיין איין מאס און זאל קענען אלעמען גלייך פאסען. די מאראל ווערט ניט אימער גערעגולירט פון פארשטאנד, עס ווערט אויך דיקטירט פון אומשטענדען אין וועלכע מיר געפינען זיך. די איינציגע זאך איז לעבען פאר א דענקענדען מענשען איז צו טאן אלעס וואס דער שכל דיקטירט און דער געוויסען ערלויבט.

א מענש וועלכער איז נוצבאר קען ניט זיין פריי פון זארג: — יעדער מענש וועלכער איז היסטאריש פארצייכענט און איז געווא־רען באריהמט נאך זיין טויט האט דערפאר, פאר זיין אומשטערב־ליכקייט, באצאהלט אין לעבען מיט זיין פריעדען רוהע און אפטמאל מיט זיין פרייהייט...

וואס גרעסער דער מענש אלץ גרעסער זיינען די אפער וועלכע ער שענקט דער מענשהייט אויף דעם מזבח פון פראגרעס. וואס ברייטער די וועלט אלץ וויכטיגער גרעסער די נוצבארקייט, אלץ גרעסער די פאראנטווארטליכקייט, אלץ שטארקער דער מלחמת הקיום אלץ שטארקער ווערט ער באמבאדירט פון זיינע פיינד מיט דעם גיפט פון שנאת־חנם קנאה און האס...

אבער זא לאנג דער געוויסען שעהמט זיך ניט מיט דיר, און ער איז דיין פריינד, קימער זיך ניט וועגען דיינע שונאים...

מיין צואה

מיינע פריינד ווען איך וועל אייך פארלאזען, זאלט איהר ניט מאכען נאך מיר קיינע הספדים, איהר קענט מיך נאך לויבען נאך'ן

טויט פאר א זאך וואס איך האב זיך דערמיט געשעמט ווען איך האב געלעבט...

ברענגט ניט קיין בלומען צו פארצירען מיין קבר. איך גלויב ניט אז עס איז דא געגוג בלומען צו פארדעקען יענע גרויסע פעה־לערען און אויך עולות וואס איך בין באגאנגען ווען איך האב גע־לעבט.

שטעלט אוועק אן איינפאכען גרויען שטיין אלס מצבה מיט דער פאלגענדער אויפשריפט: — ,,זיין גאנצען לעבען איז ער גע־ווען א טרוימער ער האט געליעבט אלעס וואס איז ניי און לעב־האפט און האט געהאסט דאס אלטע אפגעלעבטע. און צופוילטע. ער האט ליעב געהאט די מענשהייט דעם כלל אבוואהל ער האט גע־זעהען די חסרונות פון דעם יחיד... ער איז אימער געווען געגען דעם שטראם פון דער אלגעמיינער מיינונג און איז געווען כמעט אזוי אונפאפולער ווי דער אמת״...

אויב די צוקונפטיגע דורות וועלען אייך פרעגען די באדייטונג פון דיזער אויפשריפט אויף מיין מצבה, זאלט איהר זיי זאגען: — ער איז געווען א מאדערנער פילאזאף געבארען געווארען פאר דער צייט... און דערפאר האט ער זיך ארומגעטראגען מיט א וואונד אין הארצען און מיט טרעהרען אין די אויגען. ער פלעגט אימער זא־גען: — אויב פרייהייט מוז מען געווינען דורך בלוט פארגיסונג און מענשליכע קרבנות, דאן וויל איך עס ניט!״ ער האט ערקלעהרט אז: ,,אויב פראגרעס מיינט מלחמה, האס שטרייטיגקייטען, הונגער, ליידען נויט, עלענד און דרוק דאן צום טייפעל מיט אזא פראג־רעס!״...

פארגעסט ניט דערמאנען אז עס איז געווען א צייט ווען דאס לעבען איז געווען א מיש־מאש: — פרייהייט איז געווען אין קיי־טען, גערעכטיגקייט איז געווען בלינד, און פארדארבענהייט און חוצפה זיינען געווען די אלל וועלטליכע הערשער. ער האט באַ־טראכט דאס לעבען אלס א פארשטיקטער זיפץ אדער דער שמייכעל פון א שווינדזיכטיגען. די עקזיסטענץ איז פאר איהם געווען א טראפען בלוט, און א פונק פון פרייד א שרעקליכע קללה און א שטילע ברכה א ווינקעל פון גיהנום און א שטראהל גלימער פון הי־

מעל, א שטראהל פון זונענשיין אין דער פינסטער פון טיפענ אפּ־גרונד...

ער האט געבראנדמארקט די גאנצע וועלט אלס שקלאפן און האט זיי געזאגט אז זיי ערנידערן זיך וואס זיי שטאלצירן מיט זייער שקלאפעריי...

ער איז געווען זעהר עהרליך און ערנסט אבער די וועלט האט איהם געהאלטן פאר משוגע.

אייפערזוכט

אייפערזוכט איז דער קבר פון ליעבע און דאס געבורט און וויגעלע פון זעלבסט ליעבע. ס'איז דער סוף פון **איינבילדונג**. עס איז דער נעסט פון צווייפעל און דאס פארלוסט פון זעלבסט שע־צונג. — ווייל אויפערזוכט איז די אנערקענונג פון קליינקייט און נידעריגקייט...

דער צווייפעל פון אויפערזוכט איז א באלײדיגונג פאר דעם צווייפלער. ווייל עס איז ניט מעהר ווי איין אפשפיגלונג פון זיינע־נע פרימיטיווע אינסטינקטען און די העסליכע אפשיין פון זיין קליי־נער נשמה.

אויפערזוכט פארוואנדעלט דעם הערליכען גלויבען אויף דעם שרעקליכען פארדאכט. די זיסקייט פון ליעבע אויף דעם ביטערען האס. דאס נאבעלקייט פון מענש אויף דער ווילדקייט פון דער חיה. און דעם גן־עדן פון לעבען איז א שרעקליכען גיהנום פון שמערץ און וועה.

אויפערזוכט איז דאס בעסטע שלאף געטראנק אום צו פאר־שלעפערן דעם גראדען שכל און פארדונקעלען דעם פארשטאנד מיט איין עמוד־ענן פון שרעקליכער פארצווייפלונג.

ליעבע

ליעבע איז דאס איינגענעמסטע הארץ קלאפעניש וואס איז באקאנט אין דער מעדיצינישער וועלט. דאס איינציגע הייל־מיטעל. די איינציגע רפואה איז די אפעראציאן וואס איז באוואוסט אלס. — הייראט...

ווען אדם מיט חוה'ן האבען פארלאזען דעם גן־עדן האט מען זיי אלם באלאהנונג געשענקט די ליעבע. דער טייפעל האט גלייך באשאפען די זעלבסט ליעבע. און מיר האבען עס גלייך געגומען פאר'ן במקום.

ליעבע ווען עס ווערט ניט נאכגעפאלגט מיט „רעספעקט" דאן ווערט עס פארפאלגט פון שווארץ פינסטערע שאטענס פון אייפערזוכט... ליעבע פאר א פרוי איז זעלבסט אפפערונג, פאר דעם מאן גאנץ אפט בלויז איין עגאיסטישער פארלאנג. די אמת'ע ליע־בע איז דער בעסטער און רייכסטער נדן וואס א פרוי קען געבען. ווייל עס איז דאס גרעסטע געשאנק וואס די קארגע נאטור האט גע־געבען דער מענשהייט.

איך ליב קינדער, ווייל אין זייער שמייכעל שפיגעלט זיך אפ די הימלישע אומשולד. איך ליעב פרויען ווייל א פרויען הארץ איז דער נעסט פון רחמנות און דאס וויגעלע פון סענטימענט און די מענער ליעב איך פאר זייער פאמיליען זעלבסטאפפערונג.

ליעבע, ערנסטע, אמת'ע ריינע אלל פארגעבענד און קרבנות פעהיג. אזא ליעבע איז געטליך. עס איז די הויכע מדרגה פון גע־פיהל פון איין אויבערמענש. אזא ליעבע איז די מוזיק פון אונזער נשמה. ס'איז דער ליכטיגסטער שטערען אויף דעם כמארנעם הימעל פון לעבען.

ליעבע איז אזא זאך וואס ווערט פארגרעסערט ווען מען טיילט עס אין צווייען...

ליעבע איז דער איינציגער קאמפאס וואס קען פיהרען א פאר פאלק בשלום אויף די שטורמדיגע וואלען פון דעם אקעאן — דאס לעבען.

---

*) דיזע ארטיקלען זיינען איבערזעצט פון דאס ענגלישע ביכעל „רייוווינגס אף א קרייזי פילאסאפער" פארפאסט פון דעם זעלבען שרייבער.

ערצעהלונגען

צו דער מאמע אין גן-עדן

(מעשה׳לע)

א נידעריג שטיבעל פון קלעצער, ארומגעשמירט מיט ליים, איז געשטאנען אונטער׳ן בארג אביסעל אן א זייט פון דעם שמאלען שטויביגען דארף־וועג, וועלכער האט זיך געשליינגעלט פון בארג אין טאהל.

א שעהנער זומער טאג. די זוןווארפט איהרע שטראהלען אויף דעם וועג, אויף די גראז, וואס געלבט זיך און וועלקט פון היץ, און שפיעלט זיך אפ פארביג אין די צובראכענע שויבען פון די פענס־טער פון דעם איינזאמען שטיבעלע...

צוויי קליינע קינדער, א אינגעלע און א מיידעלע, פארוויינטע. צוגעשפארט איינע צו די אנדערע, אויף דעם איינגעפאלענעם שוועל.

— „זיי האבען זי אוועקגעפיהרט אין א קאסטען״, האט דאס אינגעל געזאגט, „איך האב געפרעגט דעם גראבען מאן מיט דער גרויסער בארד: וואוהין נעמט איהר מיין מאמען? האט ער געזאגט אין גן־עדן. — וואו דיינקסטו איז דער גן־עדן?״....

— דאס מיידעלע האט גענומען שטארקער צו וויינען: — „נו מיר געהן אהין, איך וויל צו דער מאמען!״

דאס אינגעל איז א ווייל׳ע געשטאנען אומענטשלאסען, און אנ־נעמענדיג דאס שוועסטערל פאר׳ן האנד האט ער שטיל געזאגט: — „קום נו!״

ארומקוקענדיג זיך יעדע ווייל׳ע, זיינען זיי שטיל אוועק צום וועג און זיך געלאזט געהן אין טאהל. די זון איז געשטיגען העכער און האט מיט איהרע שטראהלען געבראטען זייערע יונגע געזיכטער. און דער הייסער זאמד האט זיי געברענט די פיס...

— „מ׳האט זי אוועקגעפיהרט מיט דעם וועג״, האט דאס אינ־געל געזאגט, „איך האב אליין געזעהען. דאס מוז זיין דער וועג צום גן־עדן, אבער פאר וואס זעהט מען ניט קיינעם געהן אדער פאה־רען?...

— „איך בין מיעד!״ האט דאס מיידעלע איהם דארויף גע־ענטפערט, און האט זיך אוועקגעזעצט אויף די גראזביים וועג, און

האָט זיך צואווײנט.

דאָס אינגעל איז געשטאַנען א ווײלע און ענדליך האָט ער געזאָגט: — „עס מוז שוין זײן גאָר נאָהענט, און ווען מיר וועלען אהין קומען, וועלען מיר געפינען אונזער מאַמע און אפשר וועט זי ארויסגעהן אביסעל אנטקעגען".

דער געדאַנק אז זי וועט זעהען אין גיכען איהר מאַמע, האָט זי אפגעפרישט. זי האָט זיך אויפגעהויבען און זײ זײנען אוועק ווײ־טער.

די זון איז אַלץ געוואָרען נידעריגער. ביז זי האָט זיך אין גאַנ־צען באַהאַלטען הינטער דעם באַרג. דאָס אינגעלע האָט אביסעל אונטערגעהונקען, זי האָט זיך קוים געשלעפּט און דאָך זײנען זײ אַלץ געגאַנגען, ביז דער וועג האָט זיך אביסעל פאַרקרימט און האָט זײ געבראַכט נאָהענט צו א ברעג טײך. דער ברעג איז געווען באַ־וואַקסען מיט קלײנע בוימלאַך, און פון וואַסער האָט זיך געהערט דער זעלטענער ריח פון וואַסער ליליען און ווילדע רויזען. א קלײן שיפעל איז געווען צוגעבונדען צו א בוים. פאַרשידענע פײערען, פון די שיפלאַך וועלכע זײנען געווען אויפ'ן טײך, האָבען געפינקעלט, געטאַנצט אין דעם קלאָהרען וואַסער.

דאָס אינגעל האָט א טאַנץ געטאָן פאַר שמחה. „דאָרטען, זעהסט! דאָרטען איז דער גן־עדן! איך בין זיכער אז עס איז דאָר־טען, די מאַמע האָט מיר אַלע מאָל געזאָגט, אז אין גן־עדן איז ליכ־טיג און גוט... זעהסט, דאָרטען האַלט אימיצער א לאַמטערן? דאָס איז די מאַמע, זי פּלעגט שטענדיג האַלטען א לאַמטערן ווען איך פּלעג ארויסגעהן אין דער פינסטער. עס איז שוין גאָר נאָהענט, קום מיר וועלען אריין אין שיפעל און פאָהרען צו איהר".

— „עס איז אבער אַזוי פינסטער הינטער די בוימער. איך האָב מורא!" האָט זי געזאָגט.

— „קום דו נאַר, וואָס האָסטו מורא? איך בין דאָך מיט דיר!" ער האָט זי ארײנגעזעצט אין שיפעל, האָט אפגעבונדען די שטריק און איז אַלײן אויך ארײנגעשפּרונגען. דאָס שיפעל האָט זיך לאַנגזאַם גענומען רייגען און שווימען אַלץ ווייטער פון ברעג מיט

דעם שטראם, ער האט זי ארומגענומען, און אנגעשפארט איהר קאפ צו זיין ברוסט...

— „שלאף!" האט ער געזאגט, — „איך וועל דיך אויפוועקען ווען מיר וועלען אהין אנקומען..."

פלוצלונג האט ער דערפיהלט, אז זיינע פיס זיינען נאס, ער האט זיך איינגעבויגען און ער האט דערזעהען, אז דאס שיפעל איז פול מיט וואסער, עס מאכט ניט אוים האט ער זיך געטראכט, מיר וועלען שוין זיין באלד דארטען.

פלוצלונג איז שאטען פון דעם שיפעל האט ער דערזעהען, ווי די מאמע זיצט, און מיט א שמייכעל ווינקט צו איהם, מיט א געשריי פון פרייד: „מאמע! מאמעניו!" האט ער זיך א ווארף געטאן צו איהר... — — — — — — — — — — — — — — —

דאס שיפעל האט א ציטער געטאן, דאס וואסער האט זיך האסטיג א לאז געטאן, האט אנגעפילט דאס שיפעל, וועלכע איז מיט א קרעכץ ארונטער געזונקען אין וואסער...

ווען די לבנה איז ארוים פון א געדיכטען וואלקען, איז אלץ אויפ'ן וואסער געווען שטיל און רוהיג...

די צוויי יתומים'לאך האבען געפונען זייער מאמע אין גן־עדן...

יאנקעל ווערט א קאנאדיען

— „קריך אביסעל שנעלער!" — דו „דייגא, וואס שלעפסטו זיך דארטען ווי א לאבסטער?!..."

יאנקעל האט דערפילט דעם דורכדרינגענדען בליק פון זיין אייריישען „פארמאן", געריכטעט אויף איהם, ווען ער האט מיט אזא פאראכטונג איהם אנגערופען ד י י ג א, ער האט טרויעריג א שאקעל געטאן מיט'ן קאפ און מיט א רחמנות פנים אונטערטעניג געענטפערט:— „מי נא דייגא מיסטער מעלאין, אי איז א ראשעין".

די אונטערטעניגקייט האט נאך מעהר געררייצט דעם „פארמאן" וועלכער האט מיט א ווילדען כעס אין זיין שטארקער באסאווער שטימע אויסגעשריען: — טא העל וויט יו! — ווער פרעגט דיך ווער דו ביזט? געה ארבייטען!"

יאנקעל האט זיך האסטיג גענומען צו דער ארבייט. האט הויך פארוואָרפען מיט דער „פיק". און טיעף אין זיין מוח האט זיך גע־נומען פּלאָנטערען:

— אי איז ער איין אנטיסעמיט. — אי איז ער א שונא ישראל! שוין א יאהר אז ער, יאנקעל, ארבייט פאר דער שטאט אלס איינ־פאכער „לייבארער" און דער איירישער איז דער ערגסטער פארמאן וואָס ער האט געהאט. די וויסטע אמעריקא, מ'הארעוועט ווי איין אייזעל און קוים, קוים מען מאכט א לעבען... זיין חנה'לע וועט שוין אין גיכען ווערען פערצעהן יאהר און זי וועט שוין באלד ענדיגען סקוהל וועט זי אפשר צו העלפען. משה'לע איז ערשט דרייצעהן און ער איז מיט חנה'לען אין דעם זעלבען קלאס. א גוואלדיגער מתמיד האט אויף זיך א גאונישע קאפ. זיין משה'לע וועט זיין אמאל א לייט. אבער מען דארף צו זיי האבען אזוי פיעל. אט ערשט נעכ־טען האט משה'לע געבעטען א דאלאר. פאר עפעס א פאר שיך עקסטרא אויף צו שפּילען באל. ער האט עס קוים אויסגעוויינט. און חנה'לע די קארגע. אויסגערעכענטע חנה'לע האט איהם אויס־געהאלפען. זי האט געזאגט אז ער מוז עס האבען. ווייל ער איז דער קאפּיטאן פון זיין סקוהל. און פיינעלע זיין איינגסטע. ערשט זעקס יאהר לעזט ענגליש ווי א וואסער...! ביי דעם נעדאנק פון פייגעלען ווערט יאנקעל עפעס אנגעפיהלט מיט אזא צערטליכקייט אז זיין בליק פארלירט דעם כעס און ווערט מילד און צערטליך. פייגעלע! יא א טייערער מלאך'ל איז זיין פייגעלע... און יאנקעל פארגעסט דעם פארמאן דעם רשע און פארלירט אפילו דעם האס צו אמעריקא.

* * *

אין אווענט ווען יאנקעל איז געקומען אהיים, זיינען איהם די קינדער באפאלען מיט א שמחה אז מארגען איז „האלידעי" פול מיט התלהבות האבען זיי איהם דערצעהלט אז מארגען צעהן אזיי־גער אין דער פריה וועט ביי זיי אין סקוהל זיין איין „ענטערטיינ־מענט" און „פוט־באל גיים". זיי האבען איהם דערצעהלט פון פלעגס, יוניאן דזשעק, באל, סאנגס, ספּיטשעס. ער האט געוואוסט. אז מארגען איז א יום־טוב, אז ער וועט ניט דארפען מארגען אר־

בייטען און וועט זיך קענען אביסעל אויסרוהען און וועו די בונדער האבען איהם געבעטען. ער זאל געהן צום סקול קאנצערט. האט ער פריהער ענטזאגט, אבער ווען משה'לע האט איהם ערקלעהרט. אז דער אריינגאנג איז פריי, עס דארף קיין געלט ניט קאסטען. האט ער נאכגעגעבען און האט זיי צוגעזאגט אז ער וועט מארגען געהן מיט זיי אין סקוהל.

ארום אכט אזייגער אין דער פריה האט ער זיך אויפגעכאפט פון דעם טומעל און ליארם פון די קינדער, וועלכע האבען געמאכט א גאנצען יריד. ער איז נאך אביסעל געלעגען אין בעט און אויסגע־גלייכט די מיעדע גליעדער, אבער איינשלאפען האט ער שוין מעהר ניט געקענט. ארום האלב נאך ניין איז ער שוין געווען פארפוצט מיט א שטייפען קאפעליוש, וועלכען ער האט געקויפט אין ראטער־דאם, נאך איידער ער האט זיך געזעצט אויפ'ן שיף וואס איז גע־פאהרען קיין קענעדא, און איז געווען גרייט צו געהן מיט די קינדער אין סקוהל.

ווען יאנקעל איז צוגעקומען נאהענט צו דעם גרויסען מויער האט זיך זיין הארץ גענומען צאפלען און „טיאכקען". ער איז ארויפגעגאנגען די ערשטע טרעפ, און איז געבליבען שטעהן אונענט־שלאסען, צי זאל ער געהן ווייטער אדער מאכען א „השיבנו נאזאד": אזוי ריין, ציכטיג און אזוי גוואלדאוונע גרויס... איידער ער האט צייט געהאט קומען צו א באשלוס, איז צו איהם צוגעגאנגען א יונ־גע שעהנע פרוי, א פנים א לעהרערקע, און באמערקענדיג זיין אונ־ענטשלאסענהייט, האט זי איהם מיט א פריינדליכען שמייכעל גע־זאגט: — קומט גלייך ארויף! מיר האבען נאך ניט אנגעפאנגען. מירווארטען ביז אלע עלטערען פון די קינדער וועלען קומען און זיך צו זעצען אויף די פלעצער".

יאנקעל אליין האט ניט געוואוסט, ווי אזוי עס איז געשען, נאך א ווײלע שפעטער איז ער געזעסען אין א פארפוצטען און דעקא־רירטען גרויסען זאל מיט נאך פיעל אנדערע ערוואקסענע מענשען. עפעס א געקאלירטער פארהאנג האט אפגעצאמט דעם אויבען אז פון וואנען עס האבען זיך געהערט לוסטיגע, פרעהליכע, קינדערשע שטימעלאך. א יונגע פרוי איז געזעסען נעבען א פיאנא, האט גע־

בלעטערט די נאטען און געפיהרט מיט איין האנד איבער די קלאוויר־שען.

יאנקעל האט נאך קיין צייט ניט געהאט זיך ריכטיג ארומצוזעהען, ווען מיט אמאל איז געווארען אין זאאל שטיל. דער שושקען האט זיך אויפגעהערט, און ער האט דערהערט ווי א מאן רעט עפעס ענליש. ער האט נאר אזוי פיעל געקענט פארשטעהן, אז דער מאן דערצעהלט וואס פאר א יום־טוב דאס איז. ער האט ניט לאנג גערעדט, אבער ס'איז משמעות דעם עולם געפעלען געווארען, ווייל מ'האט איהם שטארק אפלאדירט.

עס האט זיך פון ערגעץ דערהערט א שטימע: „מארק טיים!" און פון הינטערן פארהאנג האבען די קינדערלאך גענומען שארען מיט די פיס, אלע אין טאקט, פונקט ווי א ראטע סאלדאטען אויף א „סמאטר". דעם פארהאנג האט מען אפגעשארט, און די קינדער, אין פארלאך, האבען ארויסגעמארשירט מיט פאהנען. פונקט ווי שמחת תורה, להבדיל, צו הקפות... דאס ערשטע פארעל איז געווען דעם פארמאנס 15 יאהריגער „באי". וועלכער האט געטראגען א גרויסע קאנאדישע פאהן. לעבען איהם איז געגאנגען זיין חנה'לע. איהרע שווארצע געקרויזטע האר, פארפלאכטען אין לאנגע צוויי צעפ און איבערגעבונדען מיט א רויטער סטענגע, האבען זיך שטארק געווארפען אין די אויגען אין פארגלייך מיט די רויטע האר פון מאלאנים „באי"... חנה'לע איז געווען אנגעטאן אין א ריינער ווייסער קליידעל ווייסע שיך און זאקען. מיט א צניעות'דיגע פארב אין די באקען מיט א פייערל פון ענטהוזיאזם אין איהרע שעהנע שווארצע אויגען און מיט א שטראהלענדעם געזיכט האט זי אויסגעזעהען אזוי שעהן, אז עס האט זיך איהם געדאכט אז אלע בליקען זיינען געריכטעט אויף זיין שעהנער טאכטער. און מיט שטאלץ האט ער געהערט דעם שטילען מורמעל, וואס איז דורכגעגאנגען אין האל פון פילע מענשען וועלכע האבען זיך ניט געקענט איינהאלטען און האבען שטיל ארויסגעשעפטשעט זייער באוואונדערונג מיט די ווערטער: „וואט א ביוטי"! „וואס פאר א זעלטענע שעהנהייט!"

א דונער פון אפלאדיסמענטען האט אויסגעבראכען. ווען די קינדער האבען געענדיט, און מ'האט פארצויגען דעם פארהאנג...

א ווײַלע שפּעטער האָט מען אָפּגערוקט דעם פאָרהאַנג און זײַן חנה'לע איז געשטאַנען און האָט געזונגען עפּעס אַן ענגליש ליעדעל.

אַז זי האָט אָפּגעזונגען האָבען אַלע אַפּלאָדירט און מיט גרויס באַגײַסטערונג געשריען: — „קאַפּלאַנסקי! קאַפּלאַנסקי!" און מען האָט אַזוי לאַנג געשריען ביז זײַן חנה'לע האָט זיך געמוזט נאָך אַמאָל ציגען. א שעמעוודיגע מיט רויטינקע בעקעלאַך פאַר'ן עולם און זיך פאַרנייגען.

די איבעריגע פּראָגראַם האָט איהם ניט אינטערעסירט ביז וואַנען מ'האָט אַנאָנסירט אַז אויפ'ן סקוהל הויף וועט מען גלייך שפּילען באַל...

ער האָט געזעהען, זײַן משה'לע איז עפּעס געלאָפען מיט א גרויסען לעדערנעם באַל, און נאָך איהם אַנדערע קינדער. ער האָט גענומען באַטראַכטען זײַן משה'לען עפּעס איז ער געווען אָנגעטאָן אין קורצע הויזען און א בלאָען „סוועטער", אויך וועלכען עס איז געווען אויסגענעהט עפּעס אין ענגליש.

אַט האָט ער א בריקע געטאָן דעם באַל, און ווי א הירש געגומען לויפען איבעראַל איז ער געווען דער ערשטער. ער האָט אויך באַמערקט אַז די קינדער פאָלגען איהם ווען ער שרייט עפּעס אויס. און ער האָט זיך דערמאָנט, אַז חנה'לע האָט געזאָגט, אַז משה'לע איז דער קאַפּיטאַן. ער האָט ניט פאַרשטאַנען, וואָס דאָ קומט פאָר. עפּעס יעדער איינער לויפט נאָך דעם באַל און ווען ער קריגט איהם בריקעט ער איהם אוועק. ער'ט אָבער געזעהען משה'לע איז דער אָנפיהרער, איז איבעראַל און איז כמעט אימער דער ערשטער. און ווען זײַן משה'לע האָט אַרײַנגעבריקעט דעם באַל עטליכע מאָל צווישען צוויי סלופּעס האָבען אַלע, דער גאַנצער עולם מיט התפּעלות באַגײַסטערט געשריען און געליאַרמט מיט צופריעדענהייט: „קאַפּלאַנסקי! קאַפּלאַנסקי!" פּונקט ווי ער וואָלט געווען א גובערנאַטאָר אָדער טאַקי א קאַפּיטאַן, וואָס האָלט מלחמה און איז מנצח און געווינט א שלאַכט.

א שאַרפער פּיף. און ווען דער עולם איז געוואָרען שטיל האָט עפּעס איינער דורך א טרובע אַנאָנסירט אַז קאַפּלאַנסקי האָט נעוואונען מיט פינף קעגען צוויי...

אימיצער האט אויסגעשריען: — וואס איז דער מעהר מיט קאפלאנסקי?!

און אלע האבען געשריען: — „הי איז אלל רייט!"

זיין פאטער הארץ איז געווען איבערפילט מיט צופרידענהייט. זיין זון, זיין משה'לע, זיין בן יחיד'ל... געהענדיג אזוי פארטיעפט און גליקליך האט ער זיך אנגעשטויסען מיט זיין פארמאן, וועלכער איז געשטאנען, רויבערענדיג א גראבען סיגאר און גערעדט מיט עפעס א הויכען, גראב בייכיגען און פעסט געבויטען ענגלישמאן.

— ביי גאש, לוק! האט מאלאני געזאגט מיט א גוטמוטהיגען שמייכעל: „אט איז איינער פון מיינע דייגאס!"

יאנקעלעס אויסגעבויגענער רוקען האט זיך אויסגעגלייכט ער האט אפגעמאסטען זיין איירישען פארמאן מיט א פאראכטליכען בליק, און שטאלץ, קוקענדיג זיין פארמאן גלייך אין די אויגען האט ער שטאלץ אויסגעשריען: —

— „טא העל מיט יו! מי נא דייגא, מי קאנאדיען!"

א גאסט אויף חנוכה

(א בילד)

דייוו דארפמאן, האט אנגעצונדען דאס ערשטע ליכטעל און אויף גיך אפגעזאגט די „הנרות הללו, ער האט געדארפט פאהרען צום באהן און האט זיך אויף שנעל גענומען פארטיג מאכען צום וועג.

ער האט אנגעטאן א גרויסען פעלץ, האט זיך גוט פארגאר־טעלט. האט ארומגעוויקעלט זיין געזיכט מיט א גרויסער וואלע־נער פאטשיילע, האט אראפגענומען פון שטריק די וואלענע הענ־טשיקעס, וואס האבען זיך געטריקענט איבער'ן אויווען, און האט שוין געוואלט ארויסגעהן.

„דייוו! פארגעס ניט מיטצונעמען א פאר קאלדרעס, און זאלסט איהם גוט ארומוויקלען, ווארים ער וועט נאך דערפראהרען ווערען" — האט איהם זיין ווייב'ס שטימע דערמאנט פון צווייטען צי־מער.

פעסיל! געה דערלאנג מיר די קאלדרעס, גוט וואס זי האט אונז דערמאנט, אז ניט וואלט איך דיר געבראכט א פארפראַרענעם חתן.

פעסיל וועלכע איז געזעסען און האט געניהט האט זיך האס־טיג אויפגעהויבען און האט ארויסגעטראגען פון שלאף צימער צוויי קאלדרעס און א גרויסע פאטשיילע.

— זאל ער זיך נאר גוט ארומוויקלען. אין דרויסען איז מסוכן. אזא פראסט מיט א ווינט, און דער וועג וועט אויך זיין שטארק פארשנעעט, עס וועט דיר נעהמען היינט לענגער צו פאהרען ווי אלע מאל"... האט פעסיל איהם געזאגט.

— איך וועל עס מאכען אזוי גיך ווי איך וועל נאר קאנען. אבי נאר דער צוג זאל זיך ניט פארשפעטיגען. וועל איך זיין שנעל אהיים.

— איך וועל ווארטען ביז איהר וועט קומען דו וועסט גע־ווים וועלען א גלאז־טעה — און איך דארף נאך אויפנייען די בלו־זע.

— אלל־רייט!

זי איז געבליבען זיצען ביי דער מאשין א צייט איז זי געזע־סען פארטיפט אין איהרע געדאנקען ביז דער זייגער האט געשלאגען זיבען, זי האט האסטיג א דרעה געטאן דאס רעדעל פון מאשין און האט זיך גענומען צו איהר געניי.

איהרע געדאנקען זיינען געוועזען אין איינקלאנג מיט דעם רעדעל פון מאשין, אויך זיי זיינען געלאפען שנעל אין איהר מוח, יאגענדיג איינע די אנדערע, און מאהלענדיג איהר בילדער פון דער פארגאנ־גענהייט, איהר הארץ האט זיך געשראקען פאר דער צוקונפט.

— „ער וועט שוין באלד אנקומען. נאך א דריי פערטעל שעה!" דאס רעדעל דרעהט זיך שנעלער, און איהר געדאנק פיהרט זי צוריק מיט צוויי יאהר, ווען זי איז אנגעקומען א גרינע מיידעל, צו איהרע פריינד, מ'האט זי אמת ניט געלאזט גערן ארבייטען. עס האט איי־קיין זאך ניט געפעהלט, אבער ווי אונטערוואַרפען זי איז, וואסערע ערנידערונגען זי האט געדארפט ליידען אין דיזען לאנד פון גלייכ־הייט און זעלבסטשטענדיגקייט: — פאר די עלטערע קרובים צו אריסטאקראטיש און צו פריי, פאר די יונגערע — צו קליין שטע־

טעלדיג. איהר נאמען פעסיע־טויבעניו, ווי די מאמע פלעגט זי רו־פען איז דא געווארען פעסיל, פאר די קרובים, און מים פירל פאר איהרע באקאנטע. אוןביידע נעמען האבען ניט געפונען קיין צערט־ליכען ווידער קלאנג אין איהר יונגען הארץ זי האט ביידע נעמען געהאסט...

אה, ווען איינער זאל זי ארופטאן פעסיע־טויבעניו! ווי גליק־ליך זי וואלט געוועןן. עס וואלט איהר דערמאנט אזוי פיעל, אזוי פיעל!...

דער פאדים פון מאשין רייסט זיך איבער, דאס רעדעל שטעלט זיך אפ, און איהרע געדאנקען בלייבען ווי אפגעהאקט. זי טוט א קוק ווידער אויפ׳ן זייגער, וועלכער הענגט אויפ׳ן וואנד געגען אי־בער דער מאשין, ציהט אריין דאס פאדים, טוט א דרעה דאס רע־דעל, און לאזט זיך ווידער אוועק אין מיש־מאש פון איהרע אי[illegible]ע־נע געדאנקען. זי דערמאנט זיך אז דאס ערשטע מאל, וואס ער האט זי געזעהען, ווי זי איז געשטאנען ביים וואש טאפ און האט געוואש־שען וועש, ווי זי האט זיך פארשעמט און איז רויט געווארען, ווען זי האט באמערקט זיין בליק.

ער האט אפט געקומען אריינגעהן צו זיי, און ער האט איהר געמאכט א פארשלאג זיי זיינען געווארען חתן כלה. זי האט פאר־לאזען איהרע שטאט קרובים און איז געקומען צו איהר פעטער אין דארף, און איצט קומט ער אויך צו גאסט אין דארף און עס איז באשלאסען ביי זיי אז די חתונה וועט זיין נאך די וואך... זי קען זיך ניט אפגעבען קיין רעכנונג, אויב זי האט איהם טאקע ליעב. אמאל דענקט זי, אז ער איז צו אומוויסענד, ער איז צו עגאאיסטיש און זעהר קארג. אבער זי טראכט וועגען איהם מעהר ווי פון אלע איבעריגע יונגע לייט, וועלכע האבען זיך גע׳שדכנ׳ט צו איהר. און ווען זי וועט חתונה האבען וועט זי פטור ווערען פון אלע איהרע בעלי בתים, זי וועט ניט דארפען זיין אפהענגיג, זי וועט ווערען אליין א בעל הבית׳טע, וועט האבען א הויז, אן אייגענע היים...

דאך עטוואס שרעקט זי. אן אומפארשטענדליכער צווייפעל, פארדונקעלט איהר פרייד, עפעס שושקעט איהר אין אויער און רופט ארויס א חשד וואס קלעמט זי ביים הארצען. — זי וואלט

וועלן אויפהויבן דעם פארהאנג, פון צוקונפט, וואָס פארדעקט פון איהר, איהר מזל, און עס רייסען זיך אוים ניט ווילענדיג די ווער־טער: — „ערגער קען דאָך ניט זיין, ווי גאָט וועט געבען, ווי מיין מזל וועט אויסטראַגען!"

דער זייגער טוט ווי א ציטער און הויבט אָן שלאָגען איינס, צוויי, דריי, זי כאַפּט זיך אויף פון בענקעל, ברענגט אין ארדנונג אַלעס אויף דער מאַשין, לויפט צו צום שפּיגעל און גלעט צו איהרע האָר, די האנד איהרע ציטערט, זי הערט ווי דער שליטען האָט זיך אפּגעשטעלט לעבען טיר.

זיי זיינען שוין דאָ! מ׳דאַרף מאַכען שנעל א גלאָז טהע. און איהר הארץ קלאַפּט גלייך מיט׳ן זייגער טיק־טאַק, טיק־טאַק...

חוה׳ם אַן איניקעל.

ביי א טישעל מיט אייז קריעם, זיצען א יונגע־פּאַרעל. ז י א זעלטען שעהן מיידעל, שווארצע האָר, שווארצע אויגען א ווייסער פּנים געדרייטעלט מיט דער פּאַרב פון פרייד, א שולמית.

ע ר — אַן אינטעליגענטער בחור׳ל א מין רוסיש־אידישער סטודענט. זוכט זי פאַראינטערעסירען. ער רעדט שעהן, פון אידע־אַלען פון ליטעראטור, זיין שפּראַך איז שעהן, זיין שטימע איינגע־נעהם, מ׳זעהט, דער בחור׳ל זוכט איהר צו געפעלען און ער קאָקע־טירט מיט זיין שכל, מיט זיין לאָגיק, מיט שעהנע פראַזען און מיט זיין קענטנים.

זי האָט געענדיגט איהר „אייז־קריעם" און האָט א גענעץ געּ־טאָן. ניט פאַרזוכענדיג צו באַהאַלטען עס. ער איז געבליבען שוויי־גענד, א ווײַלע, ניט וויסענדיג וואָס ווייטער אָנפאַנגען צו רעדען.

„יו מאסט בי טייערד?" האָט ער מילד און מיט סימפּאַטיע געפרעגט, אַליץ וועלענדיג איהר צו געפעלען.

— „נייִן, האָט זי געענטפערט, איך בין פאַראינטערעסירט אין דער גרינער „וואואל דרעסס" וואָס יענע מיידעל טראָגט. „איז׳נט איט לאַוולי? איט׳ס וואַנדערפול!..."

ער און זי

לעצטען יאהר אין אנפאנג זומער, ווען דער וואלד האט זיך געגרינט, און דאס פעלד איז געווען פארציערט מיט פיעל פארבינע בלומען, האבען זיי זיך באגעגענט.

בלויז ער און זי. הינטער זיי אין דעם שאטען פון צופריע־דענהייט, האט זיי נאכגעפאלגט דאס גליק.

גליהליך איבער גליקליך זיינען זיי געווען און זיי האבען בא־שלאסען זיך פאראייניגען און געהן צוזאמען אויף דעם לעבענס וועג, געפיהרט פון צופרידענהייט און גליק.

זיי האבען געלאזט דאס גליק געהן פאראויס. דאס גליק איז אבער געגאנגען צו שנעל און זיי האבען איהם געקומען נאכיאגען. אין דעם לויף האבען זיי צופרידענהייט געלאזען הינטער זיך און דאס גליק פאראויס און גאנץ וויט.

און זיי זיינען פארבליבען אליין בלויז ער און זי...

נעבאך בלינד

זי איז וואונדערבאר שעהן גראציעז און חנ'עוודיג, זי קען בא־צויבערען יעדען מאנספערשוין מיט איהר רירעוודיגקייט און איהר לאגישען פארשטאנד. איהר שטימע, איז זיס, אנגענעהם און קלינ־גענד, ווי דער קלאנג פון א זילבער קלאהרער טייכעלע וואס פאלט אין גרינעם טאהל.

ס'איז שווער צו באגרייפען אז זי איז נעבאך אזוי געשטראפט. זי איז אזוי ליעבענסווירדיג, אזוי לעבעדיג, פרעהלאך צופריעדען און גליקליך. ווען איהר קוקט אריין אין איהרע גרויסע שווארצע אויגען וואלט איהר אין קיין פאל ניט געגלויבט אז די זעלטען שעהנע אויגען, פון וועלכע עס שפיגעלט זיך אפ די שעהנקייט פון איהר צארטער נשמה, האבען ניט קיין זעה קראפט.

זי איז אבער שטארק בלינד. איך וויים עס באשטימט.

זי קען מיך. נ י ט א נ ז ע ה ע ן.

דער לעצטער בלוט שטורץ

דונקעל, טרויעריג און פרעסענד איז געווען די שטילקייט, וואס האט געהערשט אין טויטען צימער. עס האט זיך בלויז גע־הערט דער שטילער קלאפען פון דעם זייגער, וואס איז געשטא־נען אויפ'ן טישעל, לעבען פארשידענע רפואות פלעשלאך און אויך דער אטהעם פון דעם שטארבענדען, וועלכער איז געווארען אלץ שווערער, הייזעריגער און שמערצליכער.

אלע אין צימער האבען געפיהלט, אז זיי זיינען נאהענט צום טויט, דער לעצטער בלוט שטורץ האט ניט נאר איבער־צייגט די געאיבטע „נוירס", אז דער סוף איז נאהענט. נאר אויך אלע שטוב מענשען האבען עס געוואוסט.

די מעלאנכאליע וועלכע האט זיי אלעמען ארומגענומען איז געווען פריי פון שרעק. די לאנגע קריינק פון דעם שטארבענדען האט זיי אלעמען צו א געוויסער שטופע פארבארייטעט. עס האט געפעהלט יענע פיבערישע אומבאוואוסטהייט, וואס האפט געגען צווייפעל. עס האט געפעהלט יענער קאמפף פון די לעבע־דיגע, וואס קומט פאר אין צייט פון א קריזיס אין יעדען קראנ־קען צימער. ווען די האפנונג שטארבט אפ ביי די לעבעדיגע מיט דעם לעצטען אטהעם פון דעם קראנקען. אין דער אומבאוואוסט־הייט אין דעם צווייפעל שטראלט דער האפען און באלייכט דעם קראנקען צימער.

אזא קראנקען צימער האט נאך אין זיך א פונק לעבען, אזא שמערץ לעבט מען דורך מען פיהלט עס... אזא וועה איז נאך א לעבעדיגער ספאזם פון שמערץ... אזא געפיהל האט די פרוי פון דעם שטארבענדען ניט געקענט פיהלען... עס איז געווען א טויי־טער געפיהל, זי האט ניט געהאפט און זי האט זיך ניט געשרא־קען, נאר אלעס איז געווען שווארץ, דונקעל, שווער, שטיקענד. דער מוח פוסט דאס הארץ לעדיג און ווי עפעס א קאלטע אייז קאלטע האנד שטיקט פאר'ן האלז...

זי האט ניט געפיהלט קיין שמערץ, קיין וועה, יעדער אבר שווער, ווי אנגעגאסען מיט בליי. און עס דאכט זיך איהר, אז

זי איז דאָס טויט, און זי וואַרט קאַלטבלוטיג מען זאָל קומען זי באַגראָבען... זי איז אָבער ביי איהר פולען פאַרשטאַנד נאָר אַלע געפילען, אַלע חושים זיינען טויט.

זי הערט ווי דער זייגער שלאָגט דריי, עפּעס שלאָגט דער זייגער היינט צו לאַנגזאַם, איינס, צוויי, דריי... זי הערט זיך צו לאַנגזאַם ווי עס טיק־טאַק'ט דער זייגער פּונקט ווי ער וואָלט געצעהלט יעדע סעקונדע...

דער שווינדזיכטיגער קראַנקער ליעגט מיט האַלב צוגעמאַכטע אויגען, ער פיהלט זיך איצט לייכטער, ווי אַלע מאָל. דער וועהטאָג און שאַרפע שמערץ, וועלכע ער האָט געפיהלט די לעצטע וואָך איז אין גאַנצען פאַרשוואונדען, ער פיהלט זיך אביסעל שוואַך, מיעד אָבער דער מוח איז קלאָהר, און ער ווייס אויך אַז זיינע מינוטען זיינען געצעהלטע.

דער געדאַנק פון טויט אָבער מאַכט אויף איהם ניט קיין שטאַרקע ווירקונג, ער איז גאַנץ גלייכגילטיג... ער טראַכט ניט ווי וועגען זיין אייגענעם טויט, נאָר ווי פון אַ ווילד פרעמדען מענשען.

זיין בליק שטעלט זיך אָפּ אויף זיין פרוי און ער באַמערקט אַ רויטען בלוט פלעק אויף איהר ווייסער בלוזע — דאָס איז זיין בלוט, ער האָט עס פאַרשפּריצט ווען ער האָט געהאַט דעם לעצטען בלוט שטורץ.

—"טהו עס אויס"! "דאָס בלוט — זאָל ניט זיין אויף דיר!" האָט ער קוים, קוים אַרויסגערעדט. "איך וויל דיך זעהן. ריין... ניט פאַרפלעקט...

די אָנשטרענגונג האָט איהם שטאַרק אָפּגעשוואַכט און ער האָט מאַכטלאָז צוגעמאַכט די אויגען.

זי האָט געווענדעט איהר בליק צו דער בלוזע און דערזעהענדיג דעם רויטען פלעק האָט זי אַ שוידער געטאָן. איז שנעל אַרויסגעגאַנגען פון צימער און, נאָך געהענדיג גענומען עס פון זיך אַראָפּרייסען.

ווען זי איז געקומען צוריק האָט ער ווידער געעפענט די אויגען און ער האָט זי באַגעגנט מיט אַ שמייכעל.

— "יעצט קען איך דיך זעהען ווי דו ביזט: — רײן אונ־שולדיג, גוט!...

זיין יעדעס װאָרט האָט זי געשטאָכען, זי האָט געפיהלט א שרעקליכען װעה, א געוואלדיגע חרטה. דער געוויסען האָט זי איצט גענומען פּלאגען, זי האָט זיך דערמאָנט ווי אפט זי האָט אויף איהם געבעטען דעם טויט, און ווי זי האָט זיך ניט געקענט באהערשען און האָט געגען איהם אזוי שרעקליך געזינדיגט... זיינע רייד, זיין שמייכעל, זיינע צוצויגענע קוים אַרויסגערעדטע הייזעריגע ווערטער האָבען זי געבראכט צום לעבען. האָט זי אַרויסגעשלעפּט פון דער לעטארגישער מעלאנכאליע אין וועלכער זי איז געוועזען פארזונקען די לעצטע צייט. און זי האָט אויסגע־בראכען אין א היסטערישען געוויין...

ליעבע

ער האָט זיך ליעב. דעם גאנצען טאג ארבייט ער שווער אום זיך צו ערנעהרען. זיין גאנצען פארדינסט פארשווענדעט ער אויף זיך. ער קויפט זיך שעהנע מלבושים ווייל ער וויל זיך זעהען אין שעהנע קליידער, עס איז פאר איהם קיין זאך ניט שווער צו טאָן. ער קען אפּשטעהן עטליכע מינוטען לעבען שפּיגעל און קלייבען הנאה, באטראכטענדיג ווי שעהן ער קוקט אויס. זיינע אווענטען פארברענגט ער מיט זיך אליין און ער איז שטארק צופריעדען מיט זיין אייגענער געזעלשאפט. ער דיסקוטירט ניט, קריגט זיך ניט מיט זיך אליין, און קריטיקירט זיך ניט. ער זוכט זיך אליין צו געפעלען, מיט דעם גרעסטען פארגעניגען ערפילט ער זיין קלענס־טען פארלאנג.

ער האָט זיך באמת ליעב...

ער איז אבער איינזאם, ווייל ער קען ניט געפינען א צווייטע פערזאָן וואָס זאָל איהם אזוי ליעב האָבען, ווי ער האָט זיך אליין ליעב.

אידישע עסטהעטיק

די דעפינאַציאָן, די באַדייטונג פון דעם וואָרט „עסטהעטיק" לויט נאָך וועבסטער, מיינט: די פילאָזאָפיע פון שעהנקייט. דאָס גע־פיהל. דער גוסט פון דעם מענשען, וואָס שאַצט־אָפּ די שעהנקייט אין ליטעראַטור, דראַמאַ, קונסט, מיוזיק און נאַטור.

ס'דוכט זיך, אין פלוג, אַז עס קען ניט זיין קיין באַזונדערע, קיין ספּעציפיש פאַרשידענע אידישע מיינונג וועגען שעהנקייט, עס דוכט זיך אַז עס קען ניט זיין קיין אָפּגעזונדערטע אידישע עס־טהעטיק.

ווען מיר קוקען זיך אָבער צו נעהענטער, ווען מיר דרינגען אַריין אין דעם לעבען, זעהען מיר אַז דער עסטעטישער געפיהל, איז ניט נאָר פאַרשידען אין נאַציאָנען נאָר צו אַ געוויסער שטופע אויך ביי יחידים.

דער רוסישער זאָגט: — „נאַ וקוס אי נאַ צוועט טאָוואַריש־טשאַ ניעט" — אויף גוסט און קאָליר איז שווער צו קריגען אַ חבר. צוויי מענשען קענען ניט האָבען דעם זעלבען גוסט וואָס איינעם געפעלט קען דער צווייטער האסען.

אַלזאַ די אָבשאַצונג פון שעהנקייט קען זיין פאַרשידען. איי־נער קען אידעאַליזירען אַ בלאָנדינקע ווען דער צווייטער זאָל פאַר־געטערען אַ ברונעטען — די זעלבע זאַך איז אויך אין ליטעראַטור, דראַמאַ, אין קונסט און מיוזיק, די אָפּשאַצונג קען זיין פאַרשידען לויט נאָך דעם כאַראַקטער, אינטעליגענץ, און באַגריעף פון דעם מענשען...

וויבאַלד אַז עס קען זיין אַז מענשען זאָלען זיך ניט אייניגען אין דעם באַגריעף; זאָ לאַנג יחידים קענען האָבען פאַרשידענע עס־טעטישע געפילען מוזען מיר זאָגען אַז פאַרשידענע נאַציאָנען, מיט פאַרשידענע קולטורען, אייגענאַרטיגע כאַראַקטערע און טעמפּעראַ־מענטען, זאָלען אַלס נאַציאָן האָבען אַלס קלאַס, אַן אַלגעמיינעם כאַ־ראַקטעריסטישען באַגריעף פון עסטהעטיק, וועלכער זאָל זיין גאַנץ פאַרשידען, זאָל זיין איינשטימינג און אין אַקקאָרד (אין איינקלאַנג) מיט זייער קולטורעלען און נאַציאָנאַלען לעבען.

אויב אזוי שטעלען מיר זיך די פראגע: —
וואס איז אידישע עסטהעטיק?...

גו מיר זיך פארשטעלען א גאלערי פון קונסט בילדער, די ביל־דער זיינען צוגעשיקט געווארען ביי גרויסע קינסטלער אין קאמפע־טיציאן און מ'האט אויסגעקליבען דריי מענשען א פראנצויז א דייטש און א אידען אז זיי זאלען ערקלעהרען ועמען, פון די קינסט־לער מ'זאל באלוינען מיט א פרייז. די דריי וואלטען זיך זעהר שווער פאראייניגט ווייל מיר גלויבען אז יעדער איינער פון זיי וואלט גע־האט א פארשידענעם געפיהל ועגען שעהנקייט, זייערע באגריפע פון עסטהעטיק וואלטען געווען פרעמד איינער דעם צווייטען: — דער פראנצויז וואלט געזוכט די נאטור שעהנקייט און וואלט דערפאר געזוכט זיין מייסטערווערק אין די מיטהאלאגישע בילדער. די נאַ־קעטע שטריכען פון דער נאטור וואלטען שטארק אפעלירט צו זיין ארטיסטישער נאטור, ער וואלט באוואונדערט די שעהנע פארמען פון דעם קערפער, ניט מערקענדיג די פרעכהייט און די חוצפה.... דער דייטש אלס פילאזאף וואלט געפונען שעהנקייט אין דעם סימ־באל פון דער בילד, ער וואלט געזוכט א קריטיק אויף דעם לעבען, א סאטירע אויף דער געזעלשאפט מיט איין ווארט ער וואלט געזוכט די לעקציאן דעם מאראל וואס דער קינסטלער האט באהאלטען אין זיין קונסט ווערק. דער איד וואלט זיך אויך גערעכענט מיט פאר־בען מיט נאטור טרייהייט אבער ווייל עס וואלט איהם אפגעקעלט פון דער חוצפה'שער „וועגוס" (די געטין פון שעהנהייט) וואלט ער געווען אין איינע התלהבות פון דער שעהנקייט פון א שולמית (א פאסטושקע).

אין מיוזיק ווערט דער איטאליענער באצויבערט פון רעש'דיגע קלאנגען געשריבען אין א הייכער סקייל, דער דייטש גלייכט זיין „וואגנער" מיט די דונערענדע און בליצענדע קלאנגען, דער פראנ־צויז וועט אפלאדירען די שאנטאן ליעדעל, דער אמעריקאנער איז פארקאכט אין „רעג־טיים" דער איד קריגט התפעלות פון „אבינו מלכנו" פון „אלי אלי למה עזבתנו", אדער „מן המצר" פון מאגולעסקא, ער גלייכט מיוזיק אבער ער גלייכט די ווייכע טענער וואס זיינען געשריבען אין א "מינאר" די מיוזיק וועלכע גלעט.

לאכט ניט הילכיג, ווײַנט שטיל אז עס פארנעהמט ביים הארצען און פרעהט זיך מיט דעם פולען הארצען אבער אז גוואלדען אז גע־שריי און אן געפילדער...

אין ליטעראטור דער „זיידע" און „שלום עליכם" און אלעס וואס איז אידיש, ריין אידישע ליטעראטור וועט איהר געפינען פיעל רעאליזם מ'רעט גאנץ אפען און מ'גיט אנצוהערעניש אבער עס פעהלט דער רעאליזם פון עמיל זאלא און אנדערע פראנצויזישע שרייבער. די שפראך פונ'ם אידען איז ריינער די אויסדריקע אנ־שטענדיגער בעלי בית'שער, דאס איז דער אידישער געפיל...

דער איד אלס עסטעטיקער גיט צו אז די זון איז שעהן, פראכט־פול, ער גלייכט אבער ניט איהר שטאלץ, דעם ברען און היץ, ער גלייכט בעסער די בלאסע, קאלטע לבנה מיט איהר געלאסענהייט...

ס'איז קיין צווייפעל אז דער איד האט א ספעציפישען געפיהל פון עסטעטיק, ס'איז א ריין אידישער געפיהל, ס'איז א געפיהל וועל־כער האט זיך אויסגעארבייט אויף דעם באדען פון זיין אייגענער קולטור. זיין אידעאל פון שעהנקייט איז גאנץ פארשידען. וויל דער הויפט פרינציפ פון זיין עסטעטיק איז — צ נ י ע ו ת...

בקור חולים

איינע פון די שעהנסטע אידישע מדות איז אמאל געווען צו באזוכען א קראנקען; מיר זאגען שעהנסטע מדות, וויל א קראנקער פיהלט זיין עלענד, זיין איינזאמקייט מעהר ווי א געזונטער מענש. ווי־דער געהן אויף א שמחה זיך פרעהען מיט יענעם איז אנגענעהם. געהן אבער הערען די קרעכצען פון א קראנקען איז ניט קיין פאר־גענינגען נאר א מענשליכער אדער אויבערמענשליכער, פארלאנג צו טרייסטען יענעם, ציינגען א געוויסען מיטגעפיהל, און עס איז מעהר אדער וועניגער אלטרואיסטיש, ערהאבען, שעהן און גוטהארציג צו באזוכען יענעם ווען עס פארשאפט אונז ניט פערזענליך קיין פארגעניגען.

מיר זיינען דא מעהרסטענס פרעמד און עלענד אהן פריינד, אהן קרובים. און אמאל אויך אהן נאהענטע באקאנטע און לאנדס־

לייט, פיעלע גרינגע קומען אן וועלכע האבען דא קיינעם און ווען חלילה עס טרעפט אז איינער פון די גרינגע ווערט קראנק שיקט מען איהם אוועק אין א קריסטליכען האספיטאל.

דער חולה איז א גרינער רעדט קיין ענגליש ווארט און פאר־שטעהט ניט וואס מ'רעדט מיט איהם שטעלט זיך פאר זיין ביטע־רע שרעקליכע עלענד. זיין בענקען, זיין לייד און זיין פיין איז ניט אויסצושרייבען, א מענש ווען ער איז געזונד פיהלט ער ניט אזוי שטארק זיין איינזאמקייט, ער איז פארנומען, מיט זיין ארבייט מיט זיין באשעפטיגונג אבער שטעלט זיך פאר א מענשען וועלכער ליגט אין בעט טוט קיין זאך, קען ניט אויסריידען מיט קיינעם קיין ווארט און ליגט נאר און ־ דענקט, דענקט וואס פאר שרעקליכע טרויעריגע פינסטערע מחשבות, וואס פאר שמערצליכע געדאנקען עס טראגען זיך אין זיין מוח און מאכען זיינע קערפערליכע שמער־צען נאך גרעסער, נאך טיעפער, נאך שמערצליכער און נאך קוועלענ־דער.

עס זיינען דא האספיטעלער און אין זיי ליגען פילע אידען און א סך פון זיי זיינען פרעמדע גרינגע אידען, אידען וועלכע האבען איבערגעלאזען אין דעם היים פאמיליען, פריינד, קרובים, באקאנ־טע; אידען וועלכע זיינען געווען אין דער אלטער היימאט שעהנע אנשטענדיגע בעלי־בתים און דא ליגען זיי איינזאם עלענד פארגע־סען פון דער גאנצער וועלט ניטא מיט וועמען א ווארט אויסצוריי־דען ניטא פאר וועמען אויסגיסען די ביטערע הארץ. ניטא קיין איינ־ציגער מענש אין א שטאט פון טויזענטער אידישע איינוואוינער וועלכער זאל קומען איינמאל אין וואך מבקר חולה זיין. עס איז ניטא קיין איינציגע אידישע הארץ וועלכע זאל מיטפיהלען זייער בראך. עס איז ניטא קיין אויג וואס זאל פארגיסען א טרער אויף זייער שרעקליכען בראך אויף זייער ליידען און פיין. ניטא קיין מיטלייד מיט דיעזע אומגליקליכע, אויסגעלאשען דער פונק פון רחמנות אין דער אידישער גאס, ניטא קיין טרייסט ווארט פאר עלענד ניטא קיין מיטגעפיהל פאר דעם קראנקען.

דער אידישער קראנקער פיהלט עס נאך מעהר ער פיהלט זיין עלענד נאך טיעפער נאך שרעקליכער נאך קוועהלענדער, ווען ער

זעהט אלע טאג אז עס קומען הונדערטע קריסטליכע באזוכער פון פארשידענע רעליגיעזע און וועלטעטיגע פאראיינען מיט פרוכט מיט בלומען און טרייסט ווערטער מ'קומט צו איהם אויך ער קען אבער מיט זיי ניט ריידען. ער פארשטעהט זיי ניט זיי פארשטעהען איהם ניט, און עס ענגבערט אין מוח ביי דעם קראנקען: — וואו זיינען מיינע אייגענע ברידער און שוועסטער, ס'איז דאך דא אזא גרויסע אידישע באפעלקערונג עס זיינען דאך דא אזוי פיעל כלל טוער אזוי פיעל כל ישראל באראבאנטשיקעס, טשאריטי באלל מא־כערס, סאסייעטים מיט סאסייעטעלעד, עס זיינען דאך דא אזוי פיעל גאט סטראפטשעס חטאים זוכער און מצוה קלייבער וואו זיי־נען זיי? ווארום וואקסען זיי אויס צו א בענקעטעל פאר א נדול, א מלוה מלכה'לע סעודה'לע א שמחה'לע?...

* * *

איינע פון די שעהנסטע מדות איינע פון די ערהאבענסטע אי־דישע זיטען איז אמאל געווען בקור חולים, אבער עס איז געווען אמאל, אמאל האבען מיר געהאט די מ ד ה נאר עס איז געווא־רען אויס מ א ד ע...

העפליכקייט און יחוס

אלס אידען האבען מיר געמאכט גוואלדיגע פארשריטע אויף דעם וועג פון פארשריט, אבער ווען מיר באטראכטען דעם א מ א ל, מיט דעם א י צ ט ווען מיר קוקען זיך צו נעהענטער צום לעבען פון ה י י נ ט און פארגלייכען איהם מיט דעם נ ע כ ט ע ן, זעהען מיר אין פיעלע הינזיכטען א גוואלדיגען ריקשריט: — פיעלע זיטען ריין אידישע און פראכטפולע זיטען וועלכע זיינען פארשוואונדען פון דער אידישער גאס, זיטען וועלכע מ'האט מיט אלע מעגליכקייטען נעדארפט פארהאלטען ניט נאר פאר דעם ה י י נ ט, נאר מ'האט עס מיט אלע מעגליכקייטען באדארפט זעהען איבערגעבען בירושה אויך פאר דעם מ א ר ג ע ן.

אין דעם האסטיגען איבערגאנג, אין דעם שנעלען לויף פון דעם צייט־גייסט, ווען מיר האבען מיט האסט פארביטען די יארמול־

קע מיט דער לאנגער קאפאטע, אויף א קאפעליוש מיט א קורץ רע־קעל, ווען ביי דער שיין פון ציוויליזאציאנס שטראהלען האבען מיר זיך האסטיג גענומען אויסראמען דעם שימעל פון אבערגלויבען און דומהייט, וועלכע עס האט זיך אנגעקליבען אין אונזער גאס, דורך דעם דרוק פון דעם לאנגען גלות, אט אין דיזער איבערגאנגס צייט. איילענדיג האבען מיר צוזאמען מיט די מיסט אויך אויסגעקערט פיעלע פערעל, פיעלע ספעציפיש אידישע זיטען, פון ריינעם אידי־שען דרך ארץ, שעהנע, ערהאבענע, פראכטפולע מדות וועלכע זיי־נען געייען אונזער ציהרונג מקדמת דינא, צוזאמען מיט דעם לאנג־יאהריגען שימעל, האבען מיר אויך פיעלע פערעל אבער געווען פון דער אידישער גאס...

ס'איז זעהר ניט אנגענעהם צו פארלירען א ווערטפולע זאך. דער פארלוסט איז אבער נאך גרעסער ווען מ'בייט עס אוים אויף איין אונווירדיגען און שעדליכען געגענשטאט...

העפליכקייט, איז געווען א גייסטיגער ציהרונג פאר דער אי־דישער נשמה „לפני שיבא תקום”: גיב אפ כבוד דער עלטער. דיזע העפליכקייט פון דער יוגענד צו דער עלטער איז ביי קיין נא־ציאן ניט געווען אזוי איינגעווארצעלט ווי ביי דאס אידישע פאלק...

אונזער יחוס, אונזער אריסטאקראטיע איז געווען אמאליגע יאהרען, די אידישע אינטעליגענץ. מיר האבען געמאסטען יעדעם'ס יחוס נאך זיין קענטנים, א תלמוד חכם איז געווען דער יחסן א וואויל־לעהרנער, א קענער איז געווען דער גרעסטער אריסטאקראט אבער לײדער האבען מיר אונזער העפליכקייט און אויך אונזער באַ־גריעף פון יחוס פארביטען אויף שלעכטע מדות. די העפליכקייט וואס האט געהערט צו דער גרויער עלטער גיט מען יעצט אוועק צו דער שעהנער יוגענד אנשטאט עהרען דעם אלטען ווערט ער אויסגע־לאכט און אמאליגער אריסטאקראט דער יחסן דער רב וועלכער איז געווען אמאל דער פארשטעהער, דער הויפט פיהרער, קריעגט יעצט מעהר אומ'כבוד ווי שכירות מעהר באלייזיגונג ווי געהאלט ווער רעדט פון דרך ארץ, אונזער יחסן פון איצט איז „די גילדערנע קעל־בעל”, מיר מעסטען יעצט א מענשענס שכל, זיין אינטעליגענץ ניט נאך דעם בוך נאר נאך דעם פאקעטבוך. געלט איז יעצט ניט נאר

דער יחוס, דער אריסטאקראט, נאר דער גראדוסניק מיט וועלכען מיר מעסטען א מענשענס שכל, אנשטענדיגקייט און קענטניס.

ס'איז זעהר א טרויעריגע ערשיינונג אבער ליידער זעהען מיר אז די אמאליגע ריכטיגע העפליכקייט פון דעם ריין אידישען דרך ארץ און אז די ריינע עטהיק פון אידישען יחוס איז אין גאנצען פארשוואונדען פון דער אידישער גאס.

עס טוט וועה, ווען מיר באטראכטען אז מיר האבען אונזערע פערעל פארביטען אויף אזעלכע ניט נאר אומוויכטיגע נאר שעד־ליכע און שענדליכע זיטען...

אין דעם לויף פון דער צייט האבען מיר אין האסט געמאכט פיעלע פעהלער אויסגעטוישט גוטע אויף שלעכטע מדות און זיך אויך אין דעם אויסבייט פיעל אפגענארט. נאך דעם ערגסטען אויס־בייט וואס מיר האבען געמאכט איז ווען יאגענדיג זיך נאך דער פרייהייט, האבען מיר זיך אנגעכאפט און האלטען זיך ביי הפקרות.

לעזער

לעולם ילמד אדם תורה, ואחר כך יחגה.
(ברכות)

דאס בוך, דאס געדרוקטעווארט, האט ביי דעם אידען אימער פארנומען א בכבוד'ען ארט. די יוגענד זכרונות מאהלען פאר דעם אידען אזעלכע בילדער, וואס מאכען דאס בוך, דאס געדרוקטע ווארט, כמעט פאר א הייליגטום. די פאנטאזיע שטעלט פאר די בילד פון דעם זיידען. ווי ער בויגט זיך איין און מיט דעם גרעסטען עהרע פורכט הויבט ער אויף אן אפגעריסענעם בלאט פון א ספר, עס זאל זיך, באהיט גאט, ניט וואלגערען אונטער די פיס. אדער עס דער־מאנט איהם די באבע, וועלכע פארגעטערט אזוי דאס הייליגע גע־דרוקטע ווארט אז ווען א ספר פאלט אראב הויבט זי עס אויף און גיט עס א קוש. איך גלויב, אז די אלע טראדיציאנעלע שטריכען וועלכע האבען אונזער פאלק געצייכענט אלס אן עם הספר, האבען

צו א געוויסער שטופע אונז באאיינפלוסט, אז מיר זאלען אננעמען יעדען געדרוקטען געדאנק, ווי אן אויטאריטעט, און מיר אדאפטי־רען דעם געדאנק אהן איבערלעגונג, אדער נאכפארשונג, ניט באַ־נוצענדיג אונזער אייגענעם פארשטאנד, אונזער לאגיק, אונזער איי־גענעם שכל.

די מעהרסטע צאהל לעזער טוען איינפאך ווי אין פסוק שטעהט. דער און דער שרייבער זאגט אזוי, אדער עס איז געווען געדרוקט, איז באנוגענד און צופרידענשטעלענד, אז מן הסתם איז דאס אזוי, און ער זוכט עס ניט צו רעכטפערטיגען אין זיין אייגע־נעם מח, באנוצענדיג זיין אייענעם שכל.

שאפענהויער זאגט: „דאס בוך איז ווי לאמטערנע אין דער פינסטער, אום צו האבען די פולע נוצען פון דעם, מוז דער מענש האלטען זיינע אויגען אפען, ער מוז באנוצען זיין אייגענע זעה קראפט".

אום א בוך זאל זיין נוצבאר, מוז מען באנוצען דעם אייגענעם פארשטאנד, דאס אייגענע אנאליטיק. מען מוז יעדער געדאנק און יעדע אידעע, וואס מען לעזט, אפוועגען אויף דער שאל פון איינענע לאגיק און אפשאצען און אפמעסטען מיט דעם אייגענעם פאר־שטאנד, מען דארף באנוצען דעם אייגענעם זעה קראפט, דעם איי־גענעם מארך, אום דאס בוך זאל ברענגען אונז נוצען.

מיר וועלען זיכער ניט בלאנדזשען, ווען מיר וועלען באַ־הויפטען, אז ווען מען לעזט עטוואס ניט נאכדענקענד, איז עס ניט נאר אוננוציג, נאר שעדליך. ווען א מענש עסט פיעל און מאכט ניט קיין מאציאן, אום דאס עסען צו פארדייהען (רייזשעסטין). מעג ער עסען אפילו די בעסטע מאכלים, וועט עס שעדליך ווירקען פיזיש אויף זיין ארגאניזם. די זעלבע זאך איז אויך מיט גייסטיגע שפייז. ווען א מענש לעזט פיעל און באנוצט ניט זיין מארך, ווערט זיין פארשטאנד טעמפ און פארזשאווערט און פאראליזירט פון אומ־געברויך.

דו זאלסט אימער לעזען און נאכהער נאכטראכטען, איז די רעקאמענדאציאנען פון חכמי התלמוד. און זיי האבען פאלקאמען רעכט. א מענש קען לעזען די גרעסטע חכמות, לערנען די העכסטע

וויסענשאפטען, נאָר זאָ לאנג ער האָט ניט באַנוצט זיין אייגענעם פארשטאנד, און האָט ניט ענטוויקעלט זיין אייגענעם מח, בלייבט ער אונוויסענד און נאריש.

עס איז זעהר לייכט צו פארשטעהן. דער מענש, וועלכער לעזט און טראכט נאָך, דער מוז ווערען געבילדעט. דער אבער, וועל־כער לעזט און נעמט אלעס אַז בלינד, ניט טראכטענדיג וועגען דאָס געוועזענע, דער ווערט קיין מאָל ניט אויסגעבילדעט. ער ווערט נאָר איינגעבילדעט.

אין א פינסטערען קעלער

(א פורים ערא־ינערונג)

פאסירט האָט עס מיט יאָהרען צוריק אין וויניפעג. עס איז געוועזען פורים צו דער סעודה. איך בין געזעסען אין א ליכטיגען צי־מער, ווארים, באקוועם מיט א סך גוטע מאכלים ביי א שעהן גע־גרייטען טיש, ארומגערינגעלט פון מיין פאמיליע און עטליכע גוטע פריינד, וועלכע מיר האָבען געלאדען אלס געסט פאר דעם אווענט. מיר זיינען געוועזען אלע שטארק פארטיעפט אין א ווארימען גע־שפרעך וועגען די פאסירונגען אין רוסלאנד, וועגען דער קריעג מיט יאפאן, און איבערהויפט וועגען דעם גוואלדיגען שטראם פון אי־מיגראנטען וועלכע קומען פון דער אלטער היים אום צו געפינען דאָ א מקלט. מיר האָבען גערעדט וועגען אונזער פליכט ווי וויט מעגליך מקרב זיין און העלפען די נייע אנגעקומענע אויף אזא ארט אז זיי זאָלען וואָס שנעלער ווערען זעלבסטשטענדיג און זיין אומשטאנדע ניט נאָר זיך, נור אויך אנדערע באהילפיג זיין.

ווען מיר זיינען געוועזען פארנומען אין דעבאטירען ווי אזוי מען קען דאָס אקאמפליצירען, האָט מען פלוצלונג אנגעקלאפט אין טיר. עס זיינען ערשינען דריי גרינע אידען. איך האָב זיי געקענט פּער־זענליך אלס גרינע רעזערוויסטען וועלכע זיינען ערשט מיט א פאאַר וואָכען צוריק געקומען פון רוסלאנד. איך האָב זיי געבעטען זיך זעצען צום טיש...

— ניין, גאספאדין גודמאן, מיר זיינען געשיקט געווארען צו אייך ניט איהר זאלט אונז צונעהמען פאר געסט. נאר מען האט אונז געשיקט מיט א ,,פריגלאשעניע'', אז איהר זאלט קומען צו אונז צו גאסט אויף אונזער קווארטיר און מיט אונז פראווען די סעודה. עס איז אונזער ערשטער יום טוב אין א נייע לאנד און מיר וואלטען געווען שטארק צופרידען אז איהר זאלט קומען און זיך משמח זיין מיט אונז.

איך האב די איינלאדונג אנגענומען, און ניט אכטענדיג אויף דעם ,,אין אורח מכנים אורח'' האב איך מיטגענומען מיינע פריינד און מיר זיינען אין דער באגלייטונג פון דער קאמיטע אוועק פראווען די סעודה מיט די גרינע, נייע אנגעקומענע אימיגראנטען.

דער פלאץ איז געווען אין בית יעקב שוהל, אבער ניט אויבען אן, נור אין דעם, דאן האלב ניט דערענדיגטען קעלער פון דער שוהל, וועלכען פלאץ מען האט פארוואנדעלט אין א הכנסת אורחים. אראפגעהענדיג פון די טרעפ, אין דער פינסטער האב איך זיך אויס־געגליטשט און בין אריינגעפאלען אין קעלער. עס האט מיר גענור־מען אביסעל צייט ביז מיין זעה קראפט האט זיך צוגעוואהנט צו דער פינסטערניש וועלכע איז געווען באלויכטען פון דעם דונקעלען שיין פון א פאאר קעראסין לעמפליך. דער שיין פון די פאררויכער־טע לעמפלעך האט זעהר מאט געלויכטען און איז געווען ארומגע־רינגעלט מיט אן עמוד ענן פון פארע און פארשטיקטע לופט. ארום א לאנגען טיש פון ברעטער זיינען געזעסען א מאן צוואנציג פון פארשידענע עלטער מיט פרעהליכע געזיכטער וועלכע האבען אונז פרעהליך און פריינדליך באגריסט ביי אונזער אריינקומען. א חוץ די וואס ארום טיש זיינען נאך פיעלע געזעסען אויף די בעטלעך וועלכע זיינען געווען אויסגעשטעלט אין דער לענג פון דעם קעלער. לאזענדיג בלויז פלאץ פאר א שמאלען דורכגאנג.

אויפ'ן טיש זיינען געשטאנען עטליכע גלעזער, א גרויסער וויי־סער קוילעטש, עטליכע צושניטענע הערינג, טעלער, גאפעל, מע־סער, און אין א ווינקעל אויבען אן אויף א טשער איז געשטאנען א בארעל ביער, וועלכעס א מאן האט געהאלטען אין עפענען און אריינקלאפען א קראן...

איך וועל ניט באשרייבן דעם טרויעריגן אויסזעהען פון דעם חשד׳דיגען קעלער, איך וועל ניט דערמאנען די נאסע, ניט געפלאס־טערטע ווענד, דעם אויסזעהען פון די וועלכע האבען מיך איינגע־לאדען. איך וועל ניט מאכען קיין פארזוך צו באשרייבען דעם גרי־נעם יונגענמאן וועלכער האט געקאכט פאר די אלע גרינע אויף א צובראכענעם קאך אויווען וועלכער האט מעהר געסמוקט ווי גע־קאכט די פארשידענע גרויסע טעפ וועלכע זיינען געשטאנען און האבען ארויסגעגעבען א פארע מיט א ריח ניחוח פון ציבעלעס, בארשטש און אנדערע מאכלים וואס האבען געמאכט די לופט נאך שטיקענדער, פייכטער און אונאנגענעהמער...

עס טוט מיר לייד וואס איך בין ניט קיין מאהלער און האב ניט דעם נויטיגען טאלאנט צו שילדערען פאר אייך די שרעקליכע, טרויעריגע, פינסטערע און הארצרייסענדע בילדער בעת איך האב באטראכט די סצענע פון דעם קעלער... עס פעהלען מיר אויס שווארצע, גרויע, טרויעריגע, בלוטיגע, חשד׳דיגע פארבען אום צו מאהלען די טראגעדיעס וואס יעדער ווינקעל האט ארויסגעגעבען אויף שטום לשון. דעם גוואלדיגען טרויער, דעם אומגעהייערען עלענד וואס האט זיך געצייגט אין די פרעהליכע געזיכטער און פריינדליכען שמייכעל פון די אלע גרינע... איך בין צו שוואך עס צו באשרייבען און איך וועל דערפאר נור ארויסכאפען עטוואס פון דעם גרויסען לאבירינט פון מיינע זכרונות, עטוואס וואס וועט אייך געבען א קליינעם באגריף וואס איך האב געפיהלט אין יענעם אווענט פון פורים. מיר האבען גענומען צו עטליכע גלעזער ביער, די שטימונג איז געווארען אביסעל געהויבענער. אייניגע האבען זיך געוויצעלט, אנדערע זיינען געזעסען מיט ערנסטע געזיכטער, א שמייכעל אויף די ליפען און א פארוועהטאגטען זיפץ אין הארצען...

ווען פלוצלונג האט איינער אנגעפאנגען זינגען אין א שעהן טענאר שטימע:

דער המן פון אצונד
אי איז דאס א הונד...
און אלע האבען אונטערגעכאפט:

דאן וועט זיין מנוחה
אוי וועט זיין מנוחה...

ניט ווילענדיג האב איך גענומען באטראכטען דעם מקום מנוחה פון מיינע ארימע ברידער. געוועזענע חשוב'ע בעלי בתים פון דער היים... א שרעקליכער וועהטאג האט דורכגענומען אלע מיינע גלידער און האט מיך געקוועהלט און געמאטערט... אין דער דונ־קעלהייט פון שטן האבען זיך מיר געצייגט שרעקליכע טרויעריגע בילדער פאמיליעס אהן פאטערס, און פאטערס און מוטערס אהן קינדער. זיי זיצען אויך ביים טיש, פראוועון די סעודה אהן זייערע פאטערס, אהן די ליעבע קינדער וועלכע זיצען יעצט אין א קעלער. פרעמד, עלענד און פארצווייפעלט... ווייט פון דער היים, פון פריינד, פון באקאנטע. עס ווילט זיך וויינען, גיסען טרעהרען, הייסע זודיגע טרעהרען אויפ'ן פאלקס טרויער. און ניט ווילענדיג רייסט זיך ארויס א פארוועהטאגטער קרעכץ וועלכער מישט זיך צוזאמען מיט די זיפצען פון יענער זייט ים וואס קלינגט אפ אין דעם וועלט רוים און הערט זיך ווי א דונער איבער די בערג און צוטראגט זיך ווי א בליץ איבער די וואלקענס...

מען האט מיך געבעטען עטוואס זאגען. איך האב גערעדט. איך ווייס ניט ווי לאנג און איך ווייס ניט וואס איך האב געזאגט. עס איז געוועזן א תפילה, א געבעט פאר אונזערע קרבנות. עס איז געוועזן א באגייסטערטע שפראך פון א פראפעט וועלכער האט גע־וועקט האפנונג אין די הערצער וואס האבען אלעס פארלארען. עס איז געוועזן א ברכה פון א הדיוט מיט דער שטארקייט פון אן אמאליגען גוטען אידען... אין מיינע נביאות איז מקוים געווארען: אלע וועלכע זיינען דאן געוועזן עלענד, פרעמד און האפנונגסלאז זיי־נען יעצט מיט זייערע פאמיליעס שעהנע בעלי בתים גליקליך, צו־פריעדען און מיר דערמאנען עס איצט אין א גוטען אופן.

נעהענדיג אהיים האב איך אבער דאן באמערקט צו מיינע פריינד: אז דער לעבען פון גיהנום איז ניט אזוי שרעקליך, ניט אזוי טרויעריג און ניט אזוי גרוייזאם ווי דער גיהנום פונ'ם אידי־שען לעבען...

אין גייסטער לאנד

א פאנטאזיע

ניט ווייט פון נארד־פאל, אין דער נאכבארשאפט פון ..אלט־רוריע": דארט וואו די ווארעמע זון באגעגנט זיך מיט דער קאל־טער לבנה. און וואו די שווארצע נאכט קושט זיך מיט דעם ליכטי־גען טאג. האט זיך באגעגנט דער אלטער אפגעלעבטער יאהר מיט דעם גייסט פון דעם נייעם יאהר.

דער אלטער גייסט איז געזעסען ביים טויער פון רוח־לאנד, א שוואכער און אפגעצעהרטער, איין אויסגעמאטערטער. א סקעלעט אויף וועלכען די קליידער שמאטעס זיינען געהאנגען אויסגעשמירט אין רויטע בלאטע, דאס געזיכט שווארץ פון רויך און פולווער. די אויערען פארשטאפט מיט וואטע ער זאל ניט הערען דעם קראך פון די קאנאנען און די פארצווייפלונגס געשרייען פון די אומגליקליכע ברואים; זיין קאפ געבויגען פון שרעקליכען יאוש, מיט ארונטערגע־לאזטע אויגען פאר שאנדע, האט ער ניט באמערקט און ניט גע־זעהען דעם צווייטען גייסט.

דער יונגער גייסט פון ניי־יאהר, א הוילער, א נאקעטער, ווי נאר וואס געבארען, מיט א שטראהלענדעס, פרעהליכעס געזיכט, מיט א שמייכעל אויף די ליפעלאך און א גרויסען פאק האפענונגען אויף די יונגע פלייצעס, האט זיך אפגעשטעלט, און באטראכט דעם יאוש פון דעם אלטען.

— האלא, אלטער! האט ער פריינדליך אויסגעשריען, קומסט שוין צוריק?...

— יא, מיין קינד, איך בין דא צוריק! גענוג זיך צרות אנגע־זעהען. אי וואס פאר א שלעכטע וועלט!... איך האב געפרעדינט פרידען, און די קאנאנען שיסען פולווער... א מיאוס'ע וועלט זוהן מיינער, מאכט הייסט רעכט, רויב הייסט ביזנעס, הפקרות הייסט פרייהייט, חוצפה ווערט פאררע־כענט פאר אינטעליגענץ, מארד הייסט קולטור, נידערטרעכטיגקייט הערשט אין אלע ווינקעלאך און נעלט. נעלט איז דער הויפט פיהרער פון לעבען...

פע א מיאוס׳ע העסליכע היפאקריטישע וועלט. א געמיינע אפגעלומפערטע וועלט, דאס לעבען האט קיין זינן. דער שאַ־פונגס גייסט צושטערט, די פרייהייט איז אױ, קיטען, דער אמת ליגט אין ד׳רערד, און די מענשהייט באדט זיך אין א ים פון טרעהרען און פארצווייפלונג.

זיי באשולדיגען מיך, א שווארץ יאהר, א שלעכט יאהר, דו גלויבסט ניט? נא זעה, וואס א משוגענער דיכטער האט אנגעבאנ־גען צו שרייבען וועגען מיר. זעהסט? נא לעז...

צום שווארץ יאהר.

פון פולווער, קאנאנען, פון צווייפעל און שרעק,
וואס וויל דאס לעבען צושטערען,
ווערסטו באגלייט אין פינסטערען תהום
באגלייט מיט זודיגע טרעהרען!...

מיט איין „עמוד הענן״, פון יאוש און שרעק
א מחנה טייפאלים... — א בהלה.
מיט טיפסטען וועה, פון שווערען קרעכץ
באגלייט דיך איצט א קללה....

נו זעהסט די דאנקבארקייט פון די מענשען קינדער, אזא גע־רעטעניש אויף דער וועלט, האבען געקענט לעבען רוהיג אין פריי־דען און וועהלטאג, זעהסט ווי מען שילט מיך מיט קללות פאר זייער שולד, פאר זייער אייגענע ווילדהייטען...

— און האסטו נאך ניט געמערקט קיין פארבעסערונג אויף דער וועלט? האט דען דער לויף פון דער צייט, דער איינפלוס פון די גייסטער, פון אזוי פיעל יאהרען, האבען זיי גאר ניט געווירקט אויף די נארישע פארפיהרטע און שלעכטע מענשען קינדער?...

— געווירקט? — אוי מיין קינד! יא, עס האט געווירקט, אבער אוי ווי שרעקליך! אנשטאט קליינע ארמעען, זיינען יעצט גאנצע מחנות, אנשטאט שיפען סאלדאטען וועלכע קענען זיך וועהרען. דערטרינקט מען אומשולדיגע פרויען און קינדער, אנשטאט מלחמה האלטען מיט׳ן שונא ראבעוועט מען פרידליכע בירגער אין בעלגיום.

מען שענדעט אונשולדיג איין פוילען און מ׳מאכט פאגראמען אויף אידען...

יא עס האט געווירקט! אנשטאט די אפגעשאפטע שווארצע שקלאפעריי איז געווארען א ווייסע אינדוסטריעלע שקלאפעריי און אנשטאט הייליגע, רעליגיעזע מלחמות, פאר אידעאלען, פאר אמת, פאר א גלויבען, פאר פרינציפ, זיינען זיי יעצט ברידער מערדער פאר געלט, פאר ערעבערונג, פאר רויב, פאר ביזנעס און באטרוג...

אך, יא זיי האבען פראגרעסירט נאר אז אך און וועה צו דיזען שענדליבען חוצפה׳דיגען פראגרעס, צו דיזער שוידערליכער עקעלהאפטער אויסבעסערונג...

— נו און וואס טוען די אידען אין די נייטראלע לענדער?

— גאר ניט.

— ווייסען זיי דען ניט אז „צדקה עשה הקב׳הו אם ישראל שפזרן לבין האומות״. אז גאט האט געטאן דעם גרעסטען חסד מיט זיין פאלק וואס ער האט זיי צושפרייט צווישען אלע פעלקער אז אין צייט פון נויט זאלען זיי העלפען איינער דעם צווייטען?

— וואס מיר העלפען מען דעבאטירט, מען חקירה׳ט זיך. אויב עס איז אידיש בלוט אדער מענשען בלוט נאכלעסינקייט עם הארצות. גראביאנסטווע, כבוד זוכעניש דאס באהערשט די אידישע גאס. עס האט אויסגעלאשען דעם פונק פון רחמנות, עס צאפעלט ניט דאס הארץ פון דעם גרויסען פאלקס שמערץ דער מאנאטאנער קרעכץ פון די מיליאנען ליידענדע וועלכער שפאלט די וואלקענס און גרייכט צום הימעל געפינט ניט קיין אפקלאנג אין די שטיינערנע הערצער. פאלשע אמת׳ן פאלשע נביאים בארויבען דעם פארשטאנד פארשלעפערען דעם געוויסען און פארבלענדען די אויגען. זיי זעהען ניט זייער אייגענע געפאהר און זיי קענען ניט פיהלען יענעם׳ס שמערץ, טויט דאס געפיהל פון מיטלייד. עס האט ניט געווירקט דער הילפלאזער געשריי פון די הונגעריגע נאך הילף. עס האט ניט געגרייכט צו די יאהודים דער קרעכץ פון די ליידענדע. דער בארכלען פון גוקס וועו ער באדט זיך אין זיין אויגען בלוט. אידיש בלוט, רויטע בלוט וואס גיסט זיך ווי וואסער. עס

ווערט דערוויילע פארצוקט דאס גאנצע פאלק, די פרומע זיינען גוזר תענית, די ראדיקאלע דעבאטירען און די יאהודים מיט די קאס־מאפאליטען שטעהען פון דערווייטען: און דאס פאלק? דאס פאלק טרינקט זיך און ליידעט, א גאטעניו ביז וואנען!...

— שא, אלטער זארג זיך ניט! דו זעהסט וואס איך טראג? א גאנצען פאק! פרישע האפנונגען פאר דער וועלט. די כמארע, די שווארצע כמארע וועט פארשווינדען און ווידער וועט די זון לייכטען, און די מענשען קינדער וועלען לעבען גליקליך אין פרידען.

און מיט די ווערטער האט דער נייער יאהר צושפרייט זיינע פליגעל און מיט זיין שטארקען האפען געגומען צוטרייבען דעם גע־דיכטען שווארצען וואלקען פון יאוש און פארצווייפלונג.

אין דער מינוט האבען די מלאכים אויסגערופען: — לשנה טובה תכתבו.

מאיאריטעט

בשעה שבקש הקדוש ברוך הוא לברא את האדם, נעשו מלאכי השרת כתות, כתות. חסד וצדק אמרו יברא, אמת ושלום אמרו לא יברא. מה עשה הקדוש ברוך הוא נטל את אמת והשליכו לארץ.

(בראשית רבה).

ווען די דעמאקראטיע איז נאך געווען אין די וויקעלעך, בלויז דער טרוים פון א דיכטער, אדער די טעאריע פון א פילאזאף, דאן האט דער לאטיינישער אויסדריק: „וואקס פאפולי, וואקס דעי" די שטימע פון פאלק, איז די שטימע פון גאט, געהאט מעהר באדייטונג, מעהר ווערט און מעהר זין. יעצט אבער, ווען מיר דארפען ניט אימער אנקומען צו דעדוקציאן און לערנען דבר מתוך דבר, נאר מיר קענען עס לערנען פון בעאבאכטונג אויך, פון לעבען אליין פון די שוין זאגענאנטע אינסטיטוציאנען, וואס זיינען געגרינדעט אויף דעמאקראטישע יסודות, דאן צייגט זיך ארויס, אז דאס לעבען שטימט ניט אימער מיט טעאריע. דאס לעבען, די ערפאהרונג,

לערנט אונז, אַז פּיעלע זאַכען, וועלכע זיינען לויט טעאָריע אַ מוז, אַ פליכט, זיינען גאָר זאַכען וועלכע מיר דאַרפען באַקעמפען. און אַלע טעאָריען פאַלען דורך, ווייל דאָס לעבען איז די בעסטע שולע און בעאָבאַכטונג — די שטאַרקסטע לאָגישע באַווייזע.

מאַיאָריטעט און פאָלקס ווילען קענען אויך אַריינגערעכענט ווערען אין די פאַלשהייטען פון דעמאָקראַטיע. אחרי רבים להטות, די מערהייט איז די אויבערמאַכט צו וועלכער איינער מוז זיך אונטער־געבען. די מינאָריטעט מוז אָננעמען דעם באַשלוס פון דער מער־הייט גראַד ווי עס וואָלט געווען זיין אייגענער באַשלוס. אַזוי איז אויך די מיינונג פון העגעל. וואָס טוט מען אָבער, אַז עס קומען פאָר פעלע אין לעבען, ווען די מערהייט נעמט אָן באַשליסע, וועלכע זיינען געגען פּרינציפּ, געגען אמת, פיליכט פאַרברעכעריש און די מינאָריטעט וויל ניט און קען ניט אָננעמען.

מיט דעם ווילען פון פאָלק איז נאָך ערגער. היסטאָריע, וועל־כע איז די איינציג ריכטיגע מאָס, מיט וועלכער מיר מעסטען סאָציאָלאָגישע פראַגען, צייגט אונז דייטליך, אַז ניט אימער איז געווען דער ווילען פון פאָלק אַ גרויסער פאַקטאָר אין ברענגען רע־פאָרמען און שאַפען עטוואָס גרויסעס. עס צייגט גראַדע פאַרקעהרט, אַז רעוואָלוציאָנען און אַלע אויסבעסערונגען פון דעם סאָציאַלען, פּאָליטישען און עקאָנאָמישען לעבען פון פעלקער, איז געשאַפען געוואָרען ביי מינאָריטעט און אַמאָל גאָר פון יחידים, וועלכע זיינען געווען פאַראַכטעט און פאַרפאָלגט ביי דעם פאָלק.

אונזער אייגענע היסטאָריע צייגט אַזעלכע פעלע: די מאַקאַ־בעער האָבען זיכער ניט אויסגעשפּראָכען דעם ווילען פון פאָלק ווען זיי האָבען רעוואָלטירט. זייערע נאָכפאָלגער זיינען געווען זעהר אומבאַדייטענד אין צאָהל, און אַפילו צוזאַמען מיט די פּאַסיווע סימפּאַטייזירער זייערע, וואָלטען זיי אַלץ געווען אין דער מינאָרי־טעט, און עס איז קיין צווייפעל, אַז ווען זיי זאָלען דאַן נעהמען אַ רעפערענדום, וואָלטען זיי זיכער נידערגעשטימט געוואָרען פון די העלעניסטען פון יענער צייט.

די אויבענדערמאָהנטע לעגענדע פון בראשית רבה פאַרענט־פערט דיזע פראַגע זעהר לאָגיש אַזוי, אַז די פאָדערונג פון לעבען

זאָל שטימען מיט דער טעאָריע פון דעמאָקראַטישע פאָדערונגען.

די לעגענדע דערצעהלט, אז ווען גאָט האָט געוואָלט באַשאַפען דעם מענשען, זיינען די מלאכים געווען געטיילט מיט זייערע מיינונ־גען. חסד און אמת זיינען — דאַפיר. שלום און אמת דאגעגען. אום צו שאַפען א מערהייט, א מאַיאָריטעט, האָט גאָט גענומען דעם אמת און איהם אַרויסגעשיקט אויף דער ערד.

שטעלט זיך די פראַגע, וואָס האָט עפּעס גאָט אַרויסגעשיקט דעם אמת. שלום איז דאָך אויך געווען דאגעגען. דער ענטפער, נאָך מיין מיינונג איז, אז דאַרטען, וואו עס איז דער אמת, אפילו ווען ער איז אליין, איז דאַרטען דער רבים. דער אמת מוז באַהערשען. א מעהרהייט, וועלכע האַנדעלט ניט ריכטיג געגען אמת, געגען פּרינציפּ, איז קיין רבים ניט. און די וואַרהייט איז קיין מאָל ניט אין דער מינאָריטעט, אבער האַלב באַוואוסטזיניג שפּרעכט עס אויס די מיינונג פון פאָלק, אפילו ווען עס ווערט רעפּרעזענטירט פון א יחיד. כי האמת לעולם תקום.

שלום בית

(צעהן געבאָט פאַר ווייבער)

1. זאָלסט זיך קיין מאָל ניט איילען, אז דער עסען זאָל זיין אין צייט, ספּעציעל מיט'ן אָנבייסען אין דער פריה: — גיב דעם מאַן אן אויסרייד אויף צו „וואַרטשען"...

2. ווען ער געהט, אדער פאָהרט ערגעץ אוועק, מאַך זיך ווי ס'אַרט דיך ניט; צייג איהם ניט קיין צערטליכקייט אדער פריינד־שאַפט: ער קען זיך נאָך באַהיט גאָט איינריידען אז דו ביזט אין איהם פאַרליעבט.

3. ווען ער קומט אין אָוועגט אַהיים, זאָלסטו זיין א צופּאַ־

טעלטע, ניט איינגעוואשען, פארהאוועט און אויסגעשמירט אביסעל אין סאזשע: — ער וועט דאן דענקען אז דו ארבייטסט צו שווער.

4. ווען דו רעדסט צו איהם רייד ניט וועגען איינגענעהמע אינצידענטען, נאר דערצעהל איהם ווי אזוי דו האסט זיך געקריגט מיט דער „שכנה" אדער וועגען די שטיפערייען פון די קינדער: — ס'וועט איהם געבען א באגריעף פון דיין שווער־מוט...

5. ווען דו דארפסט וואשען וועש, אדער רייניגען די הויז, פאנג אן צוריידען וועגען דעם באצייטענס, כאטש מיט צוויי וואכען פריהער: — וואס מעהר „טאראראם" דו וועסט מאכען אלץ מעהר וועט ער גלויבען אין דיין שווערע דאליע.

6. ווען דיין מאן בעט דיך מיט איהם געהן אין טעאטער זאלסטו געהן, נאר קומענדיג אהיים זאלסטו איהם געבען א לעקטשור ווי אויסבערענגעריש ער איז און אז דער בעסטער ארט איז די היים: — דאס וועט איהם מאכען מיט דער צייט פאר א „לע־מעשקע".

7. אויב ער ברענגט איין אורח אמאל אין הויז אויף א מאל־צייט, זאלסטו ניט פארגעסען איהם צו דערמאנען אז עס פארשאפט דיר ווענינ פארגעניגען און פיעל איבעריגע ארבייט: — ס'וועט מא־כען אז ער זאל פארזאגען א צעהנטען איינלאדען יעמאנדען צו זיך אהיים.

8. ווען דו נעמסט איהם אמאל מיט זיך אין גאס, זאלסטו איהם מיטשלעפען אין אלע קראמען און איהם געבען די אלע פעק־לאך צו טראגען, מאך איהם פאר א „דעליווערי עקספרעס" וואס דארפסטו זיך שאפען מיט א פרעמדען? און דערצו וועט ער אפשר דעם צווייטען מאל מיט דיר ניט געהן און דו וועסט קענען אליין לעבען א גוטען טאג...

9. זאלסט נאר האלטען אין באריהמען דיין שכנה'ס מאן, ווי ער טראגט זי ממש אויף די הענד, און פארגעס ניט צו דערמאנען אז די שכנה איז דיין מינדסטענס נאגעל ניט ווערט: — דאס וועט פיליכט דיך מאכען טייערער און איהם ביליגער אין זיינע אייגענע אויגען.

10. **זאלסט קיין מאָל ניט זוכען דיין אייגענעם מאַן נעפּעלען** צו ווערען, ס'איז ניט נויטיג: — וואָס איז, ער איז דען, א פּרעמ־ דער, א חתן, אדער א באָרדער?...

פליגען און מענשעלאַך

(פון א רייזע אין דער וועסט)

איך בין אין פּארטאָל. ס'איז די הויפּט טיר, דורך וועלכער אמעריקאנער קומען אריין אין מערב קענעדא, צו באזעצען זיך אויף די פרוכטבארע פעלדער פון סאסקאטשעוואן און אלבערטא — די „עלדאראדא" פון ווייץ און קאָרן.

איך בין שוין דאָ אין דער גרעניץ שטעטעל א וואָך צייט. די ארבייט איז א גאַנץ לייכטע. איך דארף עקזאמינירען די עמיגראנ־ טען און איך פארשטעה די ארבייט, וואָרים וועלכער איך קען דאָס ניט שטעלען פראגען? די ארבייט וואלט געווען גאַנץ אנגענעהם, ווען אנשטאט עקזאמינירען מענשען מיט געפיהלען, וואלט איך גע־ דארפט עקזאמינירען ציגעל אדער סארטירען ברעטער... ס'איז מיין פליכט צו באשליסען, וועלכער פון די פיעלע עמיגראנטען איז וויני־ שענסווערט צו האָבען אלס א צוקונפטיגען קענעדער בירגער און וועלכען מען דארף שיקען צוריק. איך דארף בלויז נאכפאָלגען געוויסע רעגעלען און אויספיהרען דאָס געזעץ. און איך באגרייף פיליינט צום ערשטען מאָל, אז געזעץ איז נים אלע מאָל גערעכט. — פליכט און מענשען געפיהל, דין און רחמנות, ווי אוממעגליך עס איז זיי אייגצושפּאנען אין איינעם, אז זיי זאָלען קענען הארמאניש שלעפּען דעם וואָגען פון געזעלשאפטליכען לעבען...!

און איך „משינאָווניטשע" אין פּארטאָל שוין באלד א וואָך. עס איז נעבעלדיג אויפ'ן הארצען, און יאוש'דיג אין דער נשמה. איך שטעה איין אין דעם איין און איינציגען האָטעל, וואָס דאָס שטעטעל פארמאָגט. עס זאָגט זיך, האָטעל. ס'איז א פּשוט'ע היל־ צערנע צוויי גארענדיגע געביידע, וואָס איז ווינטער קאלט ווי דער „נאָרד פּאָל", און זומער אזוי הייס, ווי אין א שוויץ באָד אויף דער

אויבערשטער באנק. ווי א ניו יארקער טענעמענט איז זומער, און ווי דער גיהנום, ווען עס איז א סטרייק ביי די אייז מחבלים...

ווען איך בין אוועק פון וויניפעג איז נאך געווען גוט קאלט און איך האב שוין גערעכענט, אז מיר וועלען שוין גאר קיין זומער ניט האבען דעם ווינטער... און דא בריהט עס און בראט ווי מיט פייער... הפנים מ'האט מיר געוואלט געבען דא א שטארק הייסע אויפנאמע... און איך האב עס געקראגען.

אט קומט דער „סטיישאן מאסטער" און נאך דער געוועהנ־ליכער באגריסונג, גיט ער מיר איבער די נייעס, אז עס איז הונדערט און זעקס גראד היץ אין שאטען.

איך ענטפער איהם קורץ: „איף איט איז טו האט, געט אאוט אף די שייד!"

אין האטעל איז ניט אריינצוגעהן פון פליגען. אבער פליגען מכל המינים. און אין מיין צוהיצטער פאנטאזיע שטעל איך זיך פאר, אז די אורזאכע, וואס עס זיינען דא אזוי פיעל פליגען, איז ניט אנדערש, ווי נאר אז די פארשידענע פליגען האלטען אפ׳ אין פארטאל א קאנווענשאן.

און איך הויב אן זיי צו קלאסיפיצירען כל הזבוב למינו: — אט דרעהט זיך ארום א פליג ארום אויער. עס איז ניט אפצוטרייבען. טורקעט אין אויער ניט פטור צו ווערען. איך טרייב עס אוועק עס קומט ווידער צוריק... און איך באשליס אז עס מוז זיין פון דער ספעסיע „אגיטאטאר", א באשעפעניש וואס נודיעט גלאט אין דער וועלט אריין. — א נודניק... די פליעג וואס האלט זיך אימער אין קיך. דאס איז שוין א זי. א הויז פליעג א גלגול פון מיין „נעקסט דאריגע" שכנה. זי „פארעט" ארום לעבען די טעפ, שמעקט אריין צום „פודינג", פארזוכט דעם „קאמפאט", כאפט א לעק פון אלע פאטראוועס און שמעקט אריין אין יעדען ווינקעל.

איך באטראכט מיט אביסעל דרך ארץ די גרויסע גראב־בייכיגע פליעג, וואס קען ניט פליהען הויך ווייל עס איז אזוי שווער און אפגעפרעסען. אבער וואס קריכט ארום מיט חוצפה, און קאנטראלירט אלע ברעקלאך שפייז וואס געפינען זיך אויף דעם טיש, און לאזט די קלענערע פליגען ניט צו. גיט זיי ניט קיין „טשאנס"

און איך דערקען די „ספעסיע‟, „קארפארייישאן פליעג‟ א ניצוץ פון א טראסט מאגנאט...

און אט איז די יונגינקע פליעג, לייכט באוועגענד מיט ישעהנע פליגעלאך, מיט א רויטינקען פיסקעלע, וואס איז נייגעריג, און וויל פליהען... עס ליגט א שטיק „פליי־פייפער‟ עס ווערט פאראינטערע־סירט, עס איז נייגעריג, עס וויל וויסען. עס גנב'עט זיך צו פאמע־לאך, און בלויז ביים ברעגעלע כאפט עס לעק... עס איז אנגענעהם עס איז זיס... עס קריכט אביסעלע ווייטער, אבער אלץ פארזיכטיג שטעהענדיג אויף'ן ברעג פאפיער און אויסען געפאהר... איהר נייי־געריגקייט אדער פילייכט דער פארלאנג נאך אוואנטור באוועגט זי געהן אביסעלע ווייטער, און זי ווערט צוגעקלעפט צום פאפיער. ניט מעהר צו פליהען. זי ווערט געכאפט אין דער פאסטקע...

ארימע אונערפאהרענע פליגעלע... פאר אזוי ווייניג גענוס. אזא שרעקליכער סוף...

און איך לאז איבער די פליגען קלאסיפיקאציע איידער איך קריעג פליגען אין נאז, און איך בלייב זיצען ווארטענדיג אויף דעם באהן, וואס דארף אריינברענגען נאך עמיגראנטען. און דאס וועט פילייכט פארטרייבען די פוילקייט, וואס האט מיך באהערשט, און אויך די איינזאמקייט און די לאנגווייליגקייט.

מיט א שטונדע שפעטער קומט אן איין צוג פון סט. פאול און ברענגט אריין די געוועהנליכע מאסע עמיגראנטען, געשעפטס לייטע, ארבייטער וועלכע זוכען א נייעם מארק פאר זייער ארבייטס קראפט און אויך טוריסטען וואס זוכען „סענסיישאנס‟ אין פרעמדע לענ־דער.

טוריסטען דאס זיינען א מין רייכע „בראדיאגעס‟ וואס האבען ניט קיין היים, שלעפען זיך ארום דער וועלט אין א „פולמאן קאר‟ אדער אין איין ערשטע קלאס קאיוטע פון א דאמפף שיף... זיי זיינען אן אינטערנאציאנאלער קלאס פון לעדיג געהער וועלכע פלעגען אפט באגעגענט ווערען אין אייראפא, נאר מיט דעם אנפאנג פון קריעג זיינען זיי געצוואונגען צו בלייבען אויף דיעזען קאנטי־נענט. און דער צאהל טוריסטען אויף די קענעדער באהנען האט זיך גיואלדיג פארגרעסערט.

איך קום אריין אין ,,אבזערוויישאן'' קאר און באטראכט די פאסאזשירען איין בליק אויף זיי, און עס איז מיר פארשפארט צו פרעגען ווער זיי זיינען, וואס זיי זיינען? איך קען זיי פונקט אזוי לייכט קלאסיפיצירען ווי די פליגען אין האטעל...

עס איז א מיש־מאש פון נאציאנאליטעטען פון אפריקא, אויסט־ראליע, ניו־זעלאנד אויך אמעריקאנער, פראנצויזען רוסען און ענג־לענדער. עס זיינען דא יונגע און אלטע אלמנות און פארהייראטע פרויען, וואס ערווארטען אונגעדולדיג צו ווערען וואס שנעלער אלמנות, אום צו קענען טראגען שווארצע קליידער ווי די ערשטע. ווייל עס פאסט זיי אזוי... אן אקטריסע וואס וויל ווערען די ווייב פון א מיליאנער און א מיליאנערס ווייבעל, וואס האט שטארק חשק צו ווערען אן אקטריסע. עס זיינען דא עטליכע פארשווינען פון דער ,,אונטער־וועלט''. די פרויען קוקען אוים צניעות'דיג געגען די אויסגעבלויזטע, דעקאלטירטע פארהייראטע דאמען: און די מענער. די פון דער ,,אונטערוועלט'' זיינען מעגליך ערשט ארוים פון טורמע און די אנדערע האט מען געדארפט דארטען פארשפארען ווען די גע־רעכטיגקייט וואלט ניט געווען אזוי בלינד...

פליגען, מענשעלאך און פליגען, ,,גאלד באגס'' ,,זילבער באגס'' שרייבער פון טשעקס, און שרייבערקעס פון ליעבע בריוועלאך. שענהייטען וואס זיינען געקויפט געווארען ביי אלטע מענער. און אלטע מענער וואס ווערען פארקויפט פון די שעהנע פרויען.

— טפיו! זאל דאס ווערען! פליגען, פליעגען!...

אדאנק גאט וואס דער ,,סטיישאן מאסטער'' קען עס ניט לע־זען ער וואלט זיכער געזאגט: — ,,אז איי בין קרייזי וויט די היט''...

פראהיבישאן

(א חמץ זויערער פעליטאן לכבוד פסח)

—עסיג'דיגע ארבע כוסות, פסח'דיגע ביער מיט הגדות וואס רינען
אויס. טרינקען „פרינציפיאלנא" מיט א הכשר. א רביעית
וואס זאל איבערלאזען אין גלעזעל א קדחת.
א ביטערער מסחר וואס פארזויערט
א גאנצען געגענד.—

איך דאנק דיר, גאטעניו, פאר די גרויסע חסדים, וואס דו האסט געטאן מיט דיין בידנעם פאלק ישראל, איך באקראנע דיין כסא — הכבוד, און איך זינג א שוואך און לויב געזאנג צו דיין ליעבען נאמען. און מיט פויקען און טרומייטען פראקלאמיר איך דיין גרויסקייט און דיין גרויס גענאד, וואס דו האסט דעם רוסישען בער מבער געווען ווי א שטיק חמץ. און האסט געגעבען די מעגליכקייט די מיטגלידער פון רוסישען פראגרעסיווען קלוב צו פייערען זייערע האוויצער מליצות, און שווערע ארטילעריע ספיטשעס פון די באריקאדען אין... גרענד טעאטער. אי האבען זיי דארט געגראגערט און געקאלאקאטעוועט ניקאליי'קען. דעם המן השני. און דעם זעלבסט הערשער פון מאדערנעם מצרים. אי האבען דאס חברה געבאמבאדירט דעם רוסישען דעספאטיזם פון זעלבסט הערשעריי, וואס די רוסישע דומא האט ארויסגעטריבען פון די טרענטשעם פון פינסטערען פאנאטיזם און אונוויסענהייט...

איך דאנק דיר, גאטעניו, וואס דו האסט באשאפען כלל טוער און פאלקס פארזארגער, וועלכע נעהמען זיך אן אונזער קריוודע און פארהיטען אונז אויף יעדער האר. איך האב שוין געהאלטען אין האנד מיין מעכטיגע (?) פעדער, און האב געוואלט א קלאפ טאן אין כל ישראל באראבאן וועגען דער גוואלדאוונער גזירה פון פראהיבישאן.

„אידעלאך, וואכט אויף, און פראטעסטירט קעגען דעם אנטיסעמיטישען געזעץ וואס פארבאט אונזערע רעליגיעזע ארבע כוסות..." — האט זיך מיין מעכטיגער אויפרוף געזאלט אנפאנגען.

שילדערענדיג, ווי אזוי מיר בידנע פריטשמעלעטע, ארימע, הארע־
פאסנע אידישע פראלעטאריער און אידען פון א גאנץ יאהר דארפען
האבען טרוקענע סדרים, אהן א קאפעטשקע בראנפען און אן א
טראפעטשקע כרמל וויין. עפעס שפיעלט איהר זיך וואס מיין מור־
טיגער און שטארקער אפיעל האט געקענט אויפטאן. ער וואלט זי־
כער פאראורזאכט א גרעסערע, מעכטיגערע רעוואלוציאן ווי אפילו
אין רוסלאנד...

דארטען איז די זאך צוגעגאנגען צו שטיל, געמאכט א רעוואָ־
לוציע, משלח געווען דעם צער'איזם. און געצעטעלט... ביי אונז
אבער וואלטען מיר געהאט א דוצענד מיטינגס אין אלע שולען. די
ראדיקאלען וואלטען אריין געבראכט אן אמענדמענט און מ'וואלט
געדעבאטירט ביז נעקסטען פסח... ווען ניט אונזערע פארזארגער,
וואס האבען מבטל געמאכט דאס גאנצע געזעץ און מיר קענען מאַ־
כען א סעודה און ,,צארסטוועווען''...

איך זאג אייך, אז מיר לעבען אין היינטיגע צייטען מיט נסים
פונקט ווי פארצייטען. באהיט גאט, ווען מיר זאלען דארפען פראַ־
ווען א סדר מיט ראזינקע וויין! איך פרעג אייך אליין, איך אליין
א איד א ליטוואק (א געוועזענער נאכמעסטריוקער חסיד). זאל
דארפען אויסקומען אז א ביסעל יין שרף?... ווי נעמט מען עס ניט
אביסעלע משקה פאר די פיש און נאך די פיש, און גלאט אזוי א
קאפעטשקע... איך זאג אייך, אז מיין רבקה מינדעל קאכט אף גע־
פילטע פיש, ווילט זיך ניט נאר אביסעלע, נאר עטליכע ביסעלאך...

כ'וועל אייך זאגען דעם אמת קיין שטארקער טרינקער ביז איך
ניט. ס'הייסט טרינקען טרינק איך יא, נאר עס הייסט ניט געטרונ־
קען. צו קידוש און הבדלה א רביעית. אמת טאקע, א ר ב י ע י ת.
אז איך לאז איבער אין פלעשעל א ק ד ח ת. אבער איך ביז
לחלוטין ניט קיין טרינקער, אפילו ביי עלעקשאן קיינמאל קיין
פסח'דיגע גלאז ביער ניט אנגעזעהען. אבער פסח, דאס איז שוין
א גאנץ אנדערע זאך, דאס איז שוין פרינציפ... און איך דאנק דיר
רבש"ע וואס מיר וועלען קענען טרינקען היינטיגען פסח ,,פא זאַ־
קאנו'' מיט א דאבעלדיגען הכשר פון טשיעף אף פאלים און דעם
אטוירני דזשענעראל ירום הודו...

שטעלט זיך פאר, ווי טרוקענע עס וואלט געווען די הגדה, אפילו מיט פיקטשעס און ענגלישע איבערזעצונג, אהן כרמל ווייין און מיט ראזינקע עסיג אדער פעטערבורגסקי קוואס. הכלל, מיר וואלטען גע־האט א זויערען פסח, פונקט ווי מיסטער קרייצמייער פון פרוסיע.

אבער לאזט מיר אייך דערצעהלען באריכות.

קרייצמייער איז א רוסישער דייטש פון סאראטאוווסקי גובער־ניע, וואס פארמערט אין פרוסיע (שרעקט זיך ניט ס'איז ניט פרע־סיע אין דייטשלאנד, נאר פרוסיע אין סאסקאטשעוואן). און באלד נאך פראהיבישאן האט ער זיך געפיהלט ניט בגילופים'דיג. ער האט עטליכע מאל געפיהלט א שטארקען חשק צו מאכען א כוסה. און האט שטארק געבענקט נאך א „ווי ביט אף סקאטש". ס'הייסט ווען מען גיט אביסעל „איידיש", וואלט ער אויך ניט מקפיד גע־ווען. ער האט שרעקליך פארדאמט דעם טרויעריגען ביטערען גע־זעץ, וואס צווינגט דעם דורשטיגען פארמער טרינקען שלעכטע וואסער אנשטאט גוטע שנאפס.

אפט גאנץ אפט האט זיך א פלוד אלס פראטעסט, ארויסגעריי־סען פון הארצען, וואס האט פארהילכט דעם געגענד און געפונען אן אפקלאנג אין די הערצער פון די ארומיגע דייטשע שכנים.

און אין איינעם א פריה מארגען, ווען קרייצמייער איז געווען נאך מעהר אויפגערעגט, ווי אלע טעג פון א גאנץ יאהר, איז צוגע־פאהרען א אידישער פעדלער און פרעגט איהם, אויב ער וויל קויפען... עסיג.

— „עסיג!" האט קרייצמייער רוגזה'דיג אויסגעשריען. פאר־פלוכט, איך ברויך קיין עסיג!

— ס'איז אבער גאנץ פארשידענער עסיג, האט דער פעדלער געענטפערט, ווינקענדיג מיט'ן לינקען אויג מעשה ספארט, פארזוך עס נאר! און ער האט איהם דאביי דערלאנגט א פלעשעל, אנגע־פיהלט מיט א טונקעל ברוינע פליסיגקייט.

— מיסטער קרייצמייער האט עס פארזוכט, האט זיך באלעקט. און האט גענומען א לאנגען זופ, וואס האט זיך געלאזט הערען, ווי א תקיעה גדולה, און ער האט דערפיהלט, אז ער האט די גאנצע צייט געוואלט בלויז עסיג, און אז ער מוז האבען נאך א טראפען

— יודע, וויפיעל קאסט דער גאלאן?

— פינף דאלאר א גאלאן, אין א צעהן גאלאן „קייג".

— דא האסטו פופציג דאלער, און שיק עס ווי אם שנעלסטעו ביי עקספרעס.

מיט א וואך שפעטער האט ער ערהאלטען דעם עסיג און האט געלאזט וויסען זיינע שכנים, אז די ביטערע סחורה איז אנגעקומען און זיי קענען עס סעמפלען...

דער פעדלער האט זיי ממש מחיה געווען. עס איז דאך פראהיביש‎אן, האט ער עס פארקויפט הכשר'דיג אלם עסיג, און ווען מר. קרייצמייער האט עס פארזוכט, איז דער ביטערער טראפען טאקע געווען. — זויערער עסיג...

און די גאנצע געגענד איז יעצט באזארגט מיט עסיג אויף קינדס קינדער...

א צווייטער פאל, וואס האט געקענט פאסירען אויך מיט אונזערע טרוקענע הגדות, האט געטראפען א שוחט אין א קליין שטעדטעל אין דער וועסט ער האט געוואלט פארזארגען זיינע בעלי בתים מיט הגדות און ווין לפסח, און מ'האט עס צוזאמענגעפאקט איז איין באקס און געשיקט עקספרעס, געלייבעלט „בוקס". ווען ס'איז אנגעקומען, האט דער עקספרעס דרייווער עס ארונטערגעווארפען צו האסטיג, און עס האט געפלאצט א פלעשעל כרמל קאניאק. דער קריסט האט באטראכט די באקס און דעם אויפשריפט און א קראַץ־טאנדיג די פאטילניצע, האט ער געזאגט צום שוחט: — „ראבי. יור רעלידזשיאס בוקס אר ליקינג אאוט" דיינע הגדות וועלען אויסרינען...

און איך דאנק דעם אויבערשטען פאר אלע גנאדען וואס דער פ ר א ה י ב י ש א ן האט אונז ניט פ א ר ב א ט ע ן... און מיר וועלען קענען, ווי בני חורין, נעהמען א טרונק בראנפען און דערצעהלען מיט התלהבות די נסים פון אמאל און פון היינט. און אונזער פסח וועט ניט זיין קיין זויערער, נאר א פרעהליכער א לעבעדיגער, און אונזער פרייהייט ניט קיין פארבאטענע... און איך שריי אויס: „הידד! דא זדראווסטוואויעט יעוורעיסטווא!" אמן סלה...

איבער מערב קענעדע

זונטאג 24־טען דעצעמבער.

מארגען איז „קריסטמאס״. די ציימונגען זיינען פול מיט מלחמה, מיט האס, און די קירכען פראקלאמירען זייער פריעדען און פריינדשאפט צו דער גאנצער וועלט...

איך געפין זיך פארוואַרפען, איינזאם אין ווייבארן, סאסקאַטשעוואן, א 400 מייל פון וויניפעג. איך ווייס אפילו, אז עס נעפינען זיך דארט א פאר אידישע פאמיליען, אבער איך בין זיכער, אז איך וועל זיי ניט געפינען איצט אין שטעטל. א גאנץ יאהר איז דער דארפישער איד פארנומען מיט געשעפט, מ׳האוועט, אבער ביי דער ערשטער געלעגענהייט איז ער „עולה רגל״ צו דעם נאָהענטסטען אידישען ישוב, כדי דארט צווישען אייגענע פארברענגען די צייט.

איך האב זיך קיין עצה ניט געקענט געבען וואס צו טאן: ס׳האט שטארק געצויגען א היים. עס האט זיך זעהר געוואלט זיין כאטש איין טאג חנוכה אין דער היים. אויפ׳ן הארצען איז געוועז שטארק „כאלאכודרע״, און דער גאנצער „טאראראם״ פון דעם מארגענדיגען „פריעדען״ האט מיך געמאכט אלץ מעהר „אומצופריעדען״, אלץ מעהר פאר׳יאוש׳ט און פארטרויערט...

שטעלט זיך פאר, ווי איך האב זיך דערפרעהט ווען מר. גודי, א אידישער יונגערמאן פון ווייבארן, האט מיר דערצעהלט, אז די אידישע קאלאניסטען פון זאנענפעלד מאכען זונטאג אוונט א חנוכה יום־טוב פאר זייערע קינדער.

פיליכט איז ביי אייך נאך פריש אין זכרון יענער מאמענט ווען איהר זייט, אלס גרינער, געפארען אין אמעריקא, און נאך דער שווערער שרעקליך לאנגזאמער רייזע אין דעם פארשטיקטען און דומפיגען, צווישען־דעק פון אן אימיגראנטען שיף, האט איהר אם ענדע אין א שעהנעם פריה מארגען דערזעהען פון דער וויימען דעם שאטען פון א ברעג. געדענקט, ווי פרעהליך איהר האט דאן אויסגעשריען: „ערד! ערד!״, — אט אזא מין פרייד־געשריי האט זיך ארויסגעריסען פון דער טיפסטער טיעפקייט פון מיין הארץ, ווען

איך האָב דערהערט די ווילקאָמענדע בשורה: „א חנוכה פעסט! ביי אידישע פארמער!"

איך פאָהר! געזאָגט און געטאן. און אלס ניט געבעטענער גאַסט, האָב איך זיך אליין איינגעלאַדען אויף דיזער אידישער שמחה...

פערציג מייל פון ווייבארן, פערציג מייל פריירי באדעקט מיט שנעע און אייז.

קלאָר ווייסער שנעע. אַן אומענדליכע פאנאראמע פון וויים־קייט...

דער ווינד שפּיעלט זיך מיט דעם האַרטען פולווער שנעע, און מאכט בערגלאך אויפ'ן וועג: די שטראַהלען פון דער זון טאנצען ארום אויף דיזער ווייסקייט און בלענדען מיט זייער גלאַנץ, און אלעס איז ווייס. די אומענדליכע ווייסקייט ציהט זיך אהן א סוף אהן א ברעג, ביז הינטער די בערג קומט זי צוזאַמען מיט'ן הימעל און ווערט צוזאמענגעמישט און פארשמאלצען אינ'ם בלויען וואל־קען...

און איבער דיזען ים פון שנעעע, קעלט און פראָסט טראָגט זיך אַן איינזאמער אויטאמאביל און פיהרט די פארבלאנדזשעטע נשמה פון א אידישען „טשינאַווניק" נעהענטער צו זיינע ברי־דער...

איך פאהר אין די גאנצע קלאפּער געציייג פון מיין אפיציעלען אמט. גילדערנע קנעפּלאך. א היטעל מיט א „קאָקאַרדע" און רע־גיערונגס „עמבלעם" אויפ'ן אטאמאביל. הכלל איך פאהר, ווי א רוסישער „פּריסטאוו" מיט אלע „פישטשעוועקעס". עס פעהלט מיר נאָר א גלעקעל, א פּאָר רויטע, פאַרדרעהטע וואָנצעס און אביסעל... משקה. דער געדאנק, אז איך פאָהר זיך זעהען מיט אייגענע וואָ־רימט, און איך פיהל זיך אנגענעהם, ניט אכטענדיג וואס דער ווינד מיט דעם פערציג גראַדיגען פראָסט גנב'ענען זיך אריין אין קאר און זוכען צו באהאלטען זיך אונטער דעם פוטערנעם דעק, וואס דעקט צו מיינע פיס. מיין הארץ איז עפּעס פול מיט א זיסער ווארימקייט, וואס צוגיסט זיך איבער מיין גאנצען קערפּער און באלעבט יעדען אבר.

אפפאהרענדיג אז ערד האלב וועג, האב איך דערזעהען א געלע „סקירדע" שטרוי, און ארום איהר, שיצענדיג זיך פון ווינד, א סטאדע בהמות, וואס האבען מיט זייער אויסערגעוועהנליכער מאַגערקייט שטארק עראינערט אז פרעה'ס זיבען מאגערע קיה, וואס ער האט געזעהען אין חלום.

דער שאפער וואס האט מיך געפיהרט, א קריסט, איז גוט באקאנט געווען אין דעם געגענד, און איך האב איהם געפרעגט, אויב די בהמות באלאנגען צו דער אידישער קאָלאָני. „נא טשאנס די אידען זיינען פאררעכענט פאר די בעסטע פארמערס אינ'ם געגענד, זיי גרייטען אן גענוג עסען פאר זייערע קיה!" עס האט מיך גע־פרעהט צו הערען אזא גוטע מיינונג פון א קריסט, וועלכער איז גוט באקאנט מיט דעם פאד, אלס ספעציעלער „לאקייטאר" פון דער פעדעראלער רעגיערונג אין יענעם לאנד דיסטריקט. אבוואל עס איז פאר מיר ניט געווען קיין איבעריגע נייעס, ווייל איך הער גאנץ אפט אזעלכע מיינונגען פון קריסטען וועגען זייערע אידישע שכנים...

א הויז, נאהענט נעבען וועג, ארום איהר זיינען געשטאנען עטליכע שליטענס פון פארשידענע ארט: שווערע, לייכטע, איינ־פאכע און פארפוצטע; פון די שווערע און מאסיווע „באב־סליי" ביז דעם לייכטען „קאטער". זיי האבען מיר געגעבען די אנצוהע־רעניש, אז מיר זיינען שוין געקומען אויף דעם ריכטיגען פלאץ, און ווען מיין קאר האט זיך אפגעשטעלט נעבען הויז, זיינען ארוים צוויי אידען אונז מקבל פנים זיין. ווי איך האב שפעטער אויסגעפונען, איז עס געווען דער אייגענטימער מר. ברוינשטיין, און דער שוחט פון קאלאניע, העררר עפשטיין...

די קאָלאָניע זאַנענפעלד

ווען איך בין מיט 35 יאהר צוריק א גרינער אנגעקומען קיין ניו־יארק, איז מיין ערשטער איינדרוק מיין ערשטער געדאנק גע־ווען: — גאָט ווי עלענד איך פיהל זיך אין אזא גרויסער שטאָט. מיליאנען מענשען, טויזענטער אידען, און איך בין אליין... דא אין זאַנענפעלד איז עס געווען פארקעהרט. עטליכע מנינים אי־

דען מיט ווייבער און קינדער, און איך זעה אזוי פיעל פריינדליכע געזיכטער. אין אלגעמיין האט זיך מיר אויסגעוויזען, אז ס'איז איין גרויסע פאמיליע. אלע דא זיינען ענג פארבונדען מיט פעדים פון שטארקע קרובה'שאפט. עפעס ווי אלע זיינען ברידער און שוועסטער. און איך בין ניט א גאסט, נאר א מיטגליעד פון דער זעלבער משפחה, וואס איז נאר א קורצער אפוועזענהייט געקו־מען א היים...

פיעלע פון די, וועלכע מ'האט מיר פארגעשטעלט האבען מיך געקענט פון פריהער, און די איבעריגע האבען מיר געצייגט אזוי פיעל פריינדשאפט, פונקט ווי זיי וואלטען מיך געקענט פון פרי־הער פון דער היים.

דאס ערשטע האב איך גענומען באטראכטען מיין לאנדסמאן דעם שוחט. מר. עפשטיין וועט מיר זיכער ענטשולדיגען, וואס איך האב איהם געשענקט אזוי פיעל אויפמערקזאמקייט. איך האב ניט נאר איהם באטראכט, נאר איך האב ערלויבט מיין פאנטאזיע זיך פארשטעלען, ווי אזוי עס קוקט אויס א היימישער שוחט אין אונזערע קליינע שטעטלאך פון דער אידישער „טשערטא" איך וויים ניט ווי מיין לאנדסמאן האט אויסגעזעהען, נאר מיין כח הדמיון האט געשאפען א קאלטענוואטע בארד, א מאגערען אויס־געדארטען געזיכט, טיעף איינגעפאלענע, אויסגעלאשענע אויגען, מיט געדיכטע גרויסע ברעמען, און איינגעפאלענע ברוסט מיט א דינעם לאנגען קערפער, מיט א לאנגער אטלעסענער אפגעבליא־קירטער קאפאטע, וואס הענגט ברייט ווי אויף א „סטראשילדא" דא האב איך געזעהען פאר זיך א גאנץ אנדער פערזאן. א מאן פון מיטעלע יאהרען מיט א שעהן פארקאמטער בארד, א הדרת פנים, אויגען פול מיט לעבען און ענערגיע, א געזונטע פארב אין געזיכט מיט א גוט ענטוויקעלטען קערפער א פאר ברייטע שלייפען מיט איין אינטעלעקטועלען שטערען האבען איהם געגעבען איין אריסטאקראטישען אויסזעהען. ניט ווילענדיג האט זיך עס מיר געווארפען אין די אויגען, און עס האט מיך דערמאנט אויף דעם תלמוד'ישען אויסדרוק „כי הארץ מגדלת את בעליה' דאס לאנד ערהויבט דעם מענשען. עס פארשווינדעט די שטאטישע שנאה און

הנאה, בלויז אחדות און פריינדשאפט הערשט אין די הערצ'ער פון א געזונטען גוף און גוטע נשמה...

נאטור קינדער ווי פרעהליך איז זייער פרייד, ווי טיעף עס דרינגט אריין אין זייער נשמה, און ווי נאטירליך איז דער גע־לעכטער, וואס שפיגעלט זיך אפ אין זייערע אויגען און שטראהלט אין זייער גוטע געזיכטער....

דער ריכטיגער יום טוב האט זיך אנגעפאנגען מיט א סעריע ביבלישע בילדער, אויסגעפיהרט פון די קינדער אונטער דער לייטונג פון שוחט עפשטיין. עס האבען נאטירליך געפעהלט עלעקט־רישע עפעקטען. סצענען און קאסטיומען מיט גרים, עס האט אבער ניט געפעהלט קיין נשמה. און די קינדער זיינען געווען פראכטפול, עס האט פיליכט ניט אפעלירט צו מיין עסטעטישער אויג, עס האט אבער שטארק אפעלירט צו מיין אידישער הארץ און מיין נאציאנאלען באוואוסטזיין, און איך זעה ניט בילדער פון פארגאנגענהייט נאר בילדער פון איצט: נאך לויפט יעקב פון עשו, און אויך איצט דארף יעקב זיך פארשטעלען פאר איין עשו, אום ער זאל קריגען די ברכה...

א מיידעלע פון א יאהר דרייצעהן האט ערקלעהרט די באדייטונג פון חנוכה זי האט אנגעפאנגען שטיל, איהר געזיכט גע־רויטעלט פון צניעות. שעמעוודיג, ניט זיכער, האט זי אנגעפאנגען. אבער ווי א בלום האט זי זיך גענומען צו ענטוויקלען. ביז דעם פינאל, ווען זי איז ארויסגעקומען אין פולען פראכט און פולען גלאנץ... ס'איז געווען פערל יעדעס ווארט, מיט וואס פאר א שטאלץ זי האט גערעט וועגען יהודה המכבי, מיט וואס פאר א באגייסטערונג פון דער אידישער צוקונפט. זי האט גערעט עפעס אזוי זיס, אזוי ערנסט מיט אזוי פיעל הארץ און נשמה. מיט ליע־בע און שטאלץ און פארעהרונג האט זי גערעדט פון אונזער נא־ציאנאלער פארגאנגענהייט. און מיט זיכערהייט ווי א נביאה געטרייסט און געשאפען א האפען און א פעסטען גלויבען אין אונ־זער צוקונפט.

עס קלינגט מיר נאך איצט איהר זיסע שטימעלע, וועלכע טרייבט דעם שווארצען יאוש און שאפט א נייעם גלויבען א נייעם

האפען, אז אונזערע כחות ווערען ניט פארלארען. ווי לאנג מיר האבען ערציהער פאר אונזער צוקונפטיגען דור. און אזוי לאנג ווי אונזערע קינדער קענען אזוי שטאלץ טרוימען פון אונזער צו־קונפט.

העלמה העבריה
לנו לא נכריה

די יוגענד, וועלכע וואקסט ווייט פון אידישען צענטער אויף פארמס, ווערט ערצויגען אין אידישען און נאציאנאלען גייסט, און די טאטעס און מאמעס, געוועזענע שטאט מענשען, סוחרים׳לאך פעדלערס און גלאט ווינד־מענשען, — האבען זיך גענומען צו דער סאכע באארבייטען דאס לאנד, און שאפען א נייעם אידישען גע־זונטען עלעמענט, וועלכער וועט זיין דער שטאלץ און ציערונג פון דאס גאנצע אידישעס פאלק...

איך האב פארבראכט ביז 4 אזייגער פארטאג, איך האב אויס־געפרעגט יעדען זיין מיינונג וועגען פארמעריי. די מעהרסטע צאהל זיינען דארטען 6 אדער 7 יאהר. די אלטע תושבים וואס זיינען שוין אריבער צעהן יאהר זיינען רייך, די מעהרסטע צאהל מאכען אן אנשטענדיגען און רוהיגען לעבען. איינינע פלאגען זיך צו אבער אלע האבען אויסגעשפראכען זייער מיינונג, אז דער מענש איז פיעל צופרידענער, גליקליכער און צופרידענער אויף׳ן פארם איידער אין שטאט.

און איך, דער געוועזענער פארמער און איצטיגער טשיגאווניק בין אוועק געפאהרען שטארק מקנא זייענדיג דעם גליק און צו־פרידענהייט פון די אידישע קאלאניסטען.

די קאלאני מאנטעפיארע

די קאלאני מאנטעפיארע, אדער „מולבאד". ווי עס איז באקאנט אין פאסט אפיס דעפארטמענט, איז מיר נעהענטער ווי אלע איבעריגע אידישע קאלאניס. ווייל איך בין ניט נאר געווען ביי דעם ווינגלע און געבורט פון דיזען ישוב, נאר האב צופעליג געהאלפען לעגען דעם ערשטען שטיין פון דיזער קרוין און קעניגין

פון די אידישע קאָלאָניס.

מיט אכט יאָהר צוריק איז א יונגערמאַן, ביים נאָמען סעם אולמאַן געקומען צו מיר אין קאַלגארי, און האָט זיך פארגעשטעלט, אלס א פארמער פון נאָרט־דאַקאָטאַ. ער האָט מיך געפרעגט, אויב איך ווייס וואו זיי קענען געפינען א האַלבען טאַוונשיפּ פרייע לאַנד, וואו זיי זאָלען קענען נעמען האָמסטעדס און פּריעמפּשיאַנס פאר א גרופּע אידען. ווען זיי קענען קריגען אזא שטח לאַנד, וואָלטען זיי פארקויפט זייערע פארמס אין די שטאַאַטען און זיך באזעצט אין קאנאדא.

איך האָב זיי דאַן אנגעצייגט אויפ'ן לאַנד קאַרטע א שטיק לאַנד, נאָרט פון אלזאַסק אין דער פּראָווינץ אלבערטא, נית ווייט פון סאסקאטשעוואַן גרעניץ, דעם פיערטען מערידיאַן, וואו זיי האָבען זיך באזעצט.

זייענדיג אין אלזאַסק און הערענדיג אז דאָס יאָהר זיינען די „קראָפּס" אין גאַנצען פארפאַראָרען געוואָרען אין זייער געגענד, האָב איך באַשלאָסען צו פאָהרען אהין זיך זעהען מיט זיי. אביסעל טרייסטען זיי און אויסשפּרעכען מיין מיטגעפיהל אין זייער איצטיגען פארלוסט.

ס'איז 20 מייל פון אלזאַסק, א שטעטעל אויף דער קאנע־דיען נאָרטערן ליניע, וואָס לויפט פון סאסקאַטון נאָך קאַלגאַרי. מיר זיינען אָנגעקומען אהין מיטאָג־צייט, און געשטאַנען ביז אויף מאָרגען אין דער פריה.

די קאָלאָניע באַשטעהט פון א 70 אידישע פארמערס, וועלכע האָבען א שול, וואָס האָט זיי געקאָסט א דריי טויזענד דאָלאַר, א שעהנע אידישע ביבליאָטעק, מיט א שעהנעם אויסוואהל פון אידי־שע ביכער, און אויך אנדערע קולטורעלע און עקאָנאָמישע ארגאַ־ניזאציאָנען.

צוגעפאָהרען ביז איך צו מר. אולמאַן. אין אָוונט האָבען זיך צוזאַמענגעקליבען א מאַן 30, די נאָהענטסטע שכנים, און מיר זיינען אריין אין שול, ווייל ס'איז נית געווען קיין פּלאַץ פאר אלעמען. און מיר האָבען דאָרטען פארבראַכט דעם אָוונט. ביז שפּעט אין דער נאַכט.

מ׳האט מיך פארנעשטעלט פאר׳ן שוחט, א יונגערמאן, וועל־בען איך האב נאך ניט געקענט. ווען איך האב לעצטענס באזוכט די קאלאני איז ער דא נאך ניט געווען. איך האב ניט פיעל מיט איהם פארבראכט, אבער ער האט זיך ארויסגעוויזען צו זיין א גאנץ ערנסטער, אינטעליגענטער און זעהר סימפאטישער יונגער־מאן.

איך האב איצט גענומען באטראכטען די קאלאניסטען. אלע באקאנטע פנים׳ער איך האב יעדען געקענט, און זיי האבען מיך ניט געדארפט קיין זאך דערצעהלען פון זייער א מאל. איך וויים ווי דער עלטערער אידעל איז געגאנגען נאך דעם אקער און האט געזאגט תהילים ניט א פסוק, נאר א קאפיטעל צו יעדער „פורראוו״ (שורע) איך וויים וויפיעל שוויים, הארעוואניע און כחות זיי האבען אוועקגעלעגט יעדער איינער באזונדער. און אלע צוזאמען, ביז זיי האבען פארוואנדעלט די פריירי מדבר און „אלקאלאי״ וויס־טעניש, אין פראכטפולע פארמס מיט שעהנע געביידעס. איך האב געוואוסט ווי יעדער איינער האט זיך געפלאגט און געביעדעוועט. און איך האב ערווארטעט צו זעהען פארצווייפעלטע מוטלאזע גע־זיכטער, ווי געוועהנליך... נשרפים עפעס א קלייניגקייט. איינינע פון זיי האבען געהאט פון 100 ביז 200 אקער אין ווייץ. ווען עס זאל געראטען וואלט עס געמיינט פון 5 ביז 20 טויזענד דאלאר און עס קומט א פראסט און עס ווערט צו גאר ניט.

ערווארטענדיג פארצווייפלונג און געפינענדיג א שטארקען אפטי־מיזם איז דאס פאר מיר געווען אן איבערראשונג. מ׳האט מיט מיר ניט גערעדט וועגען וואס עס איז געווען, אדער פונ׳ם איצט, וועלכער איז ניט אזוי גלענצענד, נאר מ׳האט מיט מיר גערעדט וועגען דער צוקונפט מיט אזוי פיעל גלויבען און מיט אזוי פיעל האפען אז איך האב עס באוואונדערט.

— „איה״ש, אז גאט וועט העלפען, איבער א יאהר, וועל איך שוין האבען דאס נייע הויז, וואס איך האב אנגעפאנגען דאס יאהר צו בילדען, און האב ניט געקענט ענדיגען צוליעב דעם פראסט, און דאן ווען איהר וועט קומען וועט איהר האבען א בעסערען צימער״. — האט מיר מיסטער אולמאן געזאגט. א צווייטער

האט זיך מיר פארטרויט, אז ער האט צונעבראכען לאנד און וועט האבען פאר נעקסטען קראפּ 200 אקער לאנד...

און עס האט מיר עראינערט אן אלטע געשיכטע. מען דער־צעהלט אז אין 1893 יאהר ווען אויף דיזען קאנטינענט האט גע־הערשט א שרעקליכער אינדוסטריעלער קריזיס, האבען אין ניו־יארקער גאסען געמארשירט טויזענטער ארבייטסלאזע מיט שוואר־צע פאנען, ווען העלענא גולד, דאן א קינד, פון 8 אדער 9 יאהר, האט עס געזעהען האט זי געפרעגט די גאווערנאנטין, וואס איז די אורזאכע פון דיזער דעמאנסטראציע.

— זיי שטארבען פון הונגער, די לייטע האבען קיין ברויט.

— טא ווארום עסען זיי ניט קיין לעקאך? האט די רייכע מיס גולד געפרעגט.

שטעלט זיך פאהר, ווען א שטאט־מענש האט אזא פארלוסט: למשל, ווען א קרעמער זאל פארלירען דורך א פייער זיין גאנצען סטאק פון פינף אדער צעהן טויזענד דאלאר, פארלירט ער דאך מיט זיין געלט אויך די ווערק צייג, מיט וואס ער מאכט א לעבען, און נאטירליך אויך זיין האפנונג און זיין מוט. דא האט דער פארמער פארלארען געלט, אבער זיין קרעמעל, די ערד, איז גאנץ געבליבען ער האט ווידער זיין אקער און ער קען האפען אויף שפּעטער. ס'איז ניטא קיין ברויט איצט, עסט ער קייק. פלייש איז טייער, עסט מען משיקען; און אין וואס פאר א הויז איך בין ניט געקומען, האב איך געטראפען די ווייבער שטארק באשעפ־טיגט מיט פליקען גענז און פעטע קאטשקעס...

פון די פארשידענע אינסטיטוציאנען, וואס טוען אויף זעהר פיעל, טיילט זיך אויס די קאאפּעראטיווע אגראר־באנק, וואס בא־לאנגט צו די אידישע קאלאניסטען.

עס האט מיר געפרעהט צו הערען, אז ניט אכטענדיג, וואס זיי אליין האבען געהאט א שלעכטען יאהר, פארגעסען זיי ניט זייערע ארימע ברידער, וואס ליידען אין די מלחמה לענדער און ביי יעדער געלעגענהייט זאמעלט מען געלט און מ'שיקט גאר בא־דייטענדע סומען צום הילפס פאנד.

דער פארשריט, וואס די קאלאני האט געמאכט, איז א מע־

נאמענאלע ערשיינונג, עס איז אומבאגרייפבאר. ווען מען שטעלט זיך פאר ווי דאס לאנד האט אויסגעזעהען און מען באטראכט ווי עס זעהט אויס איצט. יעדער פלעקעלע, יעדע הייזעלע און יעדע פורראוו פון דעם אקער האט מיר דערצעהלט וועגן זעלטענער איר בערנבעגעניהייט, העלדענמוט, ווילנס־קראפט און שווערע פראצע, אבער דאס „בייבילע״, די יונגינקע קאלאני וואקסט שעהן און פראכטפול...

לייד, פיין, און שווערע ארבייט זיינען פיליכט דער אציד וואס פרופט דאס גאלד, און דאס בעסטע שטאהל געהט דורך, דורך דעם שטארקסטען פייער...

קאלגארי

ווען איך האב זיך געזעצט אויף דער טריין אין אלזאסק אום צו פאהרען נאך קאלגארי, האב איך גערעכענט צו האבען קפיצת הדרך, ס׳איז דאך עפעס אן עקספרעס טריין אויף דער הויפט ליניע פון אייזען־באהן, און איך האב גערעכענט נאך דעם זעלבען אווענט זיין אין קאלגארי. עס האט זיך אבער אויסגעלאזען אז מיר האבען זיך געשלעפט גאנצע צוויי טעג און א נאכט, מיר זיינען געקראכען לאנגזאם, ווי אידישע באיועגאכצען אין אמעריקא. און פונקט ווי א מציאה־זייגער, וואס מען קויפט אויף אן אקשען, האבען מיר זיך אפגעשטעלט ניט נאר אויף יעדען סטיישאן און האלב־סטיישאן נאר אויך אין מיטען פעלד, ביי יעדער קופעלע שנעע, וואס דער ווינד האט ארויפגעבלאזען אויף די רעלסען...

זיצענדיג אין וואגאן, איז דער געשפרעך געווען וועגען לאנג־זאמען צוג. א יונגער מאן (איך האב שפעטער אויסגעפונען, אז ער איז אן אמעריקאנער טרעוולער), האט דערצעהלט פאלגענדע גע־שיכטע, וואס עס האט פאסירט אויף א שנעל צוג אין דער שטאאט ארקאנזאס: — א פאסאזשיר, וועלכער איז געפאהרען צו זיין מו־טער, וועלכע האט געהאלטען ביים שטארבען, האט זיך אזוי נעער־גערט, וואס דער צוג איז געקראכען אזוי לאנגזאם, אז פון אויפרע־גונג איז ער ניט פאר קיין מענשען געדאכט משוגע געווארען. און

האט באשלאסען צו באגעהן זעלבסטמארד. ניט האבענדיג קיין אנדער מיטעל אויסצופיהרען זיין שרעקליכען באשלוס איז ער אראפ פון טריין, און איז פארלאפען דעם וועג אז ערד פיער אדער פינף מייל און האט זיך געלעגט אויף די רעלסען דענקענדיג, אז מ'וועט איהם איבערפאהרען. ווען דער לאקאמאטיוו איז צו געגאנגען צום פלאץ, וואו ער איז געלעגען האט דער אינזשיניר גע־סטאפט אין צייט. ווען דער קאנדוקטאר און פאסאזשירען האבען איהם אויפגעהויבען האבען זיי איהם געפונען טויט. — ער איז געשטארבען פון הונגער...

איך האב זיי דערצעהלט, אז אויף דיזער טריין מיט וועלכער מיר פאהרען האט געטראפען דער פאלגענדער אינצידענט: — ווען מיר זיינען אפגעפאהרען א צעהן מייל פון אלזאסק, איז דער קאנ־דוקטאר צוגעגאנגען צו א גרייז־גרויען מאן און האט זיך געווענדעט מיט דעם געוועהנליכען פזמון: „טיקעטס פליעז?“ דער אלטינקער האט ארויסגענומען א טיקעט און האט עס איהם דערלאנגט. דער קאנדוקטאר, נאכדעם וואס ער האט באטראכט דעם טיקעט, האט זיך געווענדעט צום אלטען מיט דער פראגע:

— ווי קומט עס, וואס איהר פארט עפעס אויף א האלבען טי־קעט, איהר זייט דאך עפעס ניט קיין באיטשיקעל?

— יא, האט דער אלטער געענטפערט, אבער איך בין געווען א קליינער באי, ווען מיר האבען פארלאזען אלזאסק...

אלע האבען זיך צולאכט און דער יענקי האט מיר דערלאנגט די האנד: — „יו העוו גאט מי ביט!“ האט ער געזאגט. „זיים איהר א צייטונגס מאן?“ האט ער מיך געפרעגט.

איך האב דיזע באשולדיגונג ניט אפגעלייקענט און האב זיך ניט געקענט אפוואונדערען, פון וואנען ער האט געטראפען אז איך שרייב אמאל פאר א צייטונג...

איך בין אנגעקומען אין קאלגארי און אבוואהל ס'איז ניט מיין ערשטער באזוך האב איך מיין מיינונג וועגען קאלגארי, אלס א שטאט ניט געביטען. דער קלימאט און דאס שעהנקייט פון דער שטאט האבען זי אימער געמאכט, אלס די הויפט שטאט פון דער פראווינץ אלבערטא.

קאלגארי איז זעהר שנעל געוואקסען כמעט פענאמענאל. ערשט מיט פופצעהן יאהר צוריק האט קאלגארי בלויז געהאט א באפעלקערונג פון צעהן טויזענד איינוואהנער און איצט צעהלט זי אריבער הונדערט טויזענט איינוואהנער.

דער אפטימיזם פון דער באפעלקערונג איז אומגעהייער גרויס. זיי האבען א שטארקען און פעסטען גלויבען אין דער וויכטיגקייט פון קאלגארי, אלס א שטאט למשל ווען איהר פרעגט א קאלגארי בעל הבית װעגען דער צוקונפט פון וויניפעג וועט ער אייך זאגען, אז ער דענקט ניט אז וויניפעג וועט וואקסען שנעל, ווייל עס איז אביסעלע צו ווייט פון קאלגארי....

װעגען די אויסזיכטען פון קאלגארי איז דאך שוין אפגערעט. ס'איז דאס שעהנסטע דאס בעסטע קלימאטיש געזינדסטע שטאט אין דער וועלט, און גלאט וועט מען אייך זאגען אז קאלגארי איז געאגראפיש אין דער מיט פון דער וועלט, נאטירליך איז געאגראפיע ווערט עס ניט דערמאנט, אבער וואצו, געהט ארויס איז גאס און באטראכט ווי גלייך דער הימעל פאלט ארונטער ארום און ארום...

די הויפט אינדוסטרי איז אמאל אין די גוטע יאהרען געווען ריעל עסטייט און נאכהער אויל־שערס... די הויפט קולטור, — איז אגריקולטור און דער הויפט צוועק אין לעבען, איז צו ווערען א פארטנער מיט דזשאן ד. ראקפעלער...

אפטימיזם איז דער גייסט פון קאלגארי, און פיליכט איז דער שטארקער אפטימיזם אויך שולדיג אין דעם, וואס פון די צוויי הונדערט און פופציג אידישע פאמיליעס אין קאלגארי געפינען זיך אן ערך דרייסיג, וואס באשעפטיגען זיך מיט סעקאנד הענד סטארס און „פאון בראקעריי". אלץ טאקע דער אפטימיזם איז שולדיג. וואס ביי זיי איז אלץ צווילינגס: צוויי לײדיעס אייד סאסייעטים: דערווייל איין שול, אבער מ'רעדט שוין, אז די שול וועט זיך אין גיכען „שולכלען". אבער דערפאר האבען זיי קיין איין תלמוד תורה און קיין איינציגען אידישען לעהרער, וועלכען מ'קען פארטרויען די ערציהונג פון א קינד...

ווען בן־ציון מאסענזאן איז געווען אין קאלגארי, האט ער גע־

ווירקט אויף די „בני ציון". אז זיי זאלען זיך נעהמען טעטיג צו שאפען א תלמוד תורה און האפענטליך וועט עס איין גיכען באַ־שאפען ווערען...

די רעליעף ארבייט ליעגט אין די הענד פון דער ראדיקאלער יוגענד און גאנץ באדייטענדע סומען ווערען געזאמעלט פאר אומ־גליקליכע, ליידענדע ברידער אין די מלחמה לענדער. אין אלגעמיין זעהט מען איצט מעהר לעבען, מעהר אידישען נאציאנאלען לעבען אין דער קאלגארער אידישער קהלה און האפענטליך וועט עס מיט דער צייט ווערען מעהר אחדות'דיג...

א באגעגעניש מיט דר. בן-ציון מאסינזאָן אין קאלגארי.

איהר מעגט האבען א פעטען באנק־ביכעל, איהר קענט זיך אפילו האבען עטליכע בלאקס איהר מעגט ווערען א מעמבער פון פארלאמענט, אויב איהר ווילט אפילו א „וואשע בלאגאראדיע", א פאלקאָווניק אין א רעגימענט, א וואיענער דאקטאר אין אונזער באפרייטער רוסלאנד, א דיוק אדער א באראָן אין מאָנטרעאל, איך וועל אייך אסור מקנא זיין!

איך האָב דורכגעלעבט א גרעסערען א טיפערען גייסטיגען פארגעניגען. איך האָב געזעהען דר. מאסינזאָן.

יא, איך האָב פארבראכט מיט איהם גאנצע צוויי טעג אין קאלגארי. פריינדליך, כמעט ווי א קאלעגע.

יא, איך זאג דאס אייך איצט גאנץ שטאלץ. איך האָב גע־זעהען, גערעדט, און פארבראכט גאנץ אינטים מיט א גרויסער פער־זענליכקייט. איך האָב געהערט די עהרע צו עסען צוויי מאל מיר־טאג מיט א מאָדערנעם „רבי יוחנן בן זכאי". איך האָב פאר־בראכט מיט דעם איצט־בייט בצלאל: דעם ארכיטעקט פון דער מאָ־דערנער יבנה, — תל אביב...

און איינגענעהם איז מיר געווען דיעזע באגעגעניש, ווייל עס איז ניט געווען דורך א צופאל.

איך בין געווען זעקס הונדערט מייל ווייט, ווען מ'האט מיר

טעלעגראפירט, אז מאסינזאן איז אין קאלגארי און וועט לעקטשורען דאנערשטאג אווענט און זונטאג נאכמיטאג. אזוי ווי איך בין א איד וועלכער „קאטארי" האט זיך אימער אינטערעסירט און גע־מישט אין אידישע ענינים בין איך לא עליכם אזוי באוועגליך און „ספריטנע" אז בין וואנען וואס, איידער וואס־ווער־וועמען, בין איך טאקע אנגעקומען אין קאלגארי ערשט פרייטאג בין השמשות, און בין, ווי מ'זאגט, אריין געפאהרען מיט איין „האלאבליע" אין שבת קודש אריין און מיט דער צווייטער אזש אין פארט סטריט איסט, און בחפזון'דיג א פרעג געטאן: — וואו איז ער?

איך האב אויסגעפונען אז ער וועט זיין אין אווענט ביי מר. מאשקאוויטש, איך האב אהין ניט געברויכט קיין ספעציעלע איינ־לאדונג, און איך האב אנגעגורט מיינע לענדען און בין אוועק.

ס'איז שוין דארטען געווען די גאנצע ס מ ע ט ע נ ע פון שטעטעל און אויך אביסעל זויער מילך, עס זיינען געווען אידען פון אלע מנים: ג ע ב י ל ד ע ט ע און א י י נ ג ע ב י ל ד ע ט ע, עס זיינען געווען ב ו ד אידען, — אייניקלאך פון עם־הספר, און פ א ק ע ט ־ ב ו ד אידען, — יורשים פון קרח. און גלאט אידען פון א גאנץ יאהר, עס זיינען געווען מעהרסטע צאהל ציוניסטען. וואס זיינען שטאל און אייזען פאר צ י ו ן, א סך וואס ביי א „יומא דפגרא' קען מען צ ו צ י ה ע ן, און אויך עטליכע וואס מ'האט געמעגט שוין לאנג א ר ו י ס צ י ה ע ן...

די איינדריקע פון יעדער מענשען זיינען פארשידען.

ס'האט מיך דערפאר ניט שטארק אינטערעסירט דער איינדרוק, וואס ער האט געמאכט אויף קאלגארי. ס'האט מיך כלל ניט גע־קימערט, צי זיי גלייכען זיין בארד אדער אויב זיי דענקען אז ער טראגט זיין „נעקטיי" לויט דער לעצטער מאדע... ס'האט מיך אפילו ניט פאראינטערעסירט צו וויסען אויב ער טראגט איין ארבע כנפות, און אויב ער לייגט צוויי פאר תפילין...

וואס עס האט מיך אינטערעסירט, איז בעאבאכטען דעם גאסט. ווי ער איז געזעסען ביים טיש און האט גענומען „סטאק" פון קאל־גאריער פני. ווי ריכטיג ער האט זיי געסארטירט און „געלויבעלט". ער האט יעדען „ספעסימען" געקענט און ווי א געניטער פסיכאלאג

גוט פארשטאנען. ער האט זיך געהאלטען אביסעלע פון דערווייטען און מיט זיין אנבערליכען אויסזעהען האט ער געמאכט דעם איינדרוק פון איין אריסטאקראט. עס איז אבער געווען ניט ריכטיג ער איז א געבארענער אריסטאקראט און זיין אריסטאקראטי איז אזוי נאטירליך צוזאמען געמישט און פארשמאלצען מיט דעמאקראטיע. אז איהר ווייסט ניט וואו עס פאנגט זיך אן איינע, און וואו עס ענדיגט זיך די צווייטע.

אויף מארגען האט ער מיך געבעטען קומען אין האטעל און נאך דינער איז אהין אויך געקומען לאיער גינזבורג און הערר גרינקער דער פרעזידענט פון קאלגארי'ר ציוניסטען. **די פראגע איז געווען**, אויב מאסינזאן זאל געבען אן אינטערוויו די לאקאלע צייטונגען, און ס'איז באשלאסען געווארען ביי אונז, אז מ'דארף עס טאן אום העפליכקייט און אויך אום אויפצוהויבען דעם פרעסטיזש פון די קאלגאריער אידען. נאר מיט דעם באדינג, אז מ'זאל אונז צייגען אפרוף פון דעם אינטערוויו, און די רעפארטערס זאלען ניט צורעגען זייערע אייגענע הסברות...

עס זיינען געקומען די רעדאקטערע אליין, און דא האב איך געהאט די געלעגענהייט צו זעהען ניט נאר א שטאלצען אקאדעמישען אידען אדער א אידישען אקאדעמיקער. וולכער האט נאך ניט פארגעסען א דריי צו טאן מיט'ן גראבען פינגער, נאר אויך א דיפלאמאט מיט א הייסער אידישער, ברייטער הארץ און ווארימער נשמה... די אונטערוויו האט גענומען א שטונדע. די קריסטען זיינען אבער געזעסען דעם גאנצען נאכמיטאג, ניט אכטענדיג וואס די אוועגט אויסגאבע פון שבת האט זיכער געדארפט האבען זייער אויפפאסונג, מ'האט געזעהען אז עס ווילט זיך זיי ניט אוועקגעהן.

באלד 48 שטונדען זיינען מיר געווען צוזאמען. צוויי טעג פארבראכט, און גערעט און געפרעגט און געענטפערט, טויזענדער פראגען זיינען געבליבען ניט געפרעגטע, טויזענדער געדאנקען ניט געענדיגטע, די צייט איז געווען צו קורץ. אבער איך האב געזעהען דר. מאסינזאן און איך בין צופרידען....

עדמאָנטאָן

אין דער ניט לאַנגער פאַרגאַנגענהייט האָט מען עדמאָנטאָן גע־רעכענט אַלס די הויפּט שטאָט פון נאָרט פּאָול. ווען איך וואָלט מיט דרייסיג יאָהר צוריק געדאַרפט אהין פאָהרען, וואָלט איך זיך קודם כל אפגעזעגענט מיט אַלע גוטע פריינד, געגעבען מיין אידע־נע א תנאי־גט, און ווען איך וואָלט ווי דורך א נס געקומען צוריק, וואָלט איך געדאַרפט געהן אין שול און גומל בענשען, ווי א מענש וואָס קומט פון מרחקים...

איצט האָב איך פאַרשפּאָרט דעם גאַנצען „טאַראַראַם". איך האָב נאָר פאַרפּאַקט מיין טשעמאָדאַנטשיק אריין אין א „סי פּי אר" שלאָף וואַגאָן, און דער שוואַרצער פּאָרטער האָט מיך אויפגעוועקט אויף מאָרגען אין דער פריה אין עדמאָנטאָן.

ס'איז אמת אז עדמאָנטאָן האָט ניט קיין פאַרגאַנגענהייט, זי האָט אבער איין אויסערגעוועהנליכע גלענצענדע צוקונפט.

שטעט און שטעטלאַך אין קענעדא זיינען אויסגעוואַקסען אי־בער א נאַכט, מערסטענס אבער זיינען זיי פאַרבליבען ביי זייער וואוקס. עדמאָנטאָן אבער איז ניט פאַרבליבען „סטיישיאָנערי". ס'איז ניט געבליבען שטעהן אויף איין אָרט, נאָר מיט ריזיגע, גי־גאַנטישע שריט געגאַנגען פאָרווערטס אויף אַלע געביטען. איצט איז עס ניט נאָר די הויפּט שטאָט פון דער „זון שיינענדער" פּראָ־ווינץ אַלבערטאַ, נאָר אויך די מאָדערנסטע שטאָט אויף דיזען קאָנ־טינענט.

פון א קליין און אומבאַדייטענדען ישוב איז דעם יאָהר 1991 מיט א באַפעלקערונג פון 3167 נפשות איז עס געוואַקסען ביז 75 טויזענד מענשען אין 1916. מיט פּראַכטפולע הייזער, הויכע „הימעל קראַצער" און שעהנע ברייטע געאַספאַלטע גאַסען. דעם ערשטען „אימפּעטוס" פון איהר שנעלען וואוקס, האָט איהר אַן צווייפעל געגעבען דער „קלאָנדייק ראש" אין דעם יאָהר 1897, און פון דאַן איז זי געוואַקסען ווי אויף הייוועז.

עדמאָנטאָן האָט 26 באַנקיער הייזער. 21 שעהנע פּראַכט־פולע, מאָדערנע סקוהלס, 150 פעקטאָריעס, 4 קאַלעדזשעס, 1 או־

ניווערזיטעט, 30 קויהלען גריבער, 890 אקער אין פארקס, (וואס באלאנגט צום שטאט) 140 מייל סיידוואקס, 32 מייל אספאלט פייווינג, 3 טראנס־קאנטינענטאל אייזען באהן ליניעס, 10 ברענ־משעס, 30 פאסאזשיר צוגען קומען אריין טעגליך, און 5 נייע אייזען באהן ליניעס האלטען זיך אין בויען וועלכע וועלען עפענען 40 מיליאן אקער פרוכטבארעס לאנד און פיעס ריווער דיסטריקט, מיט פיש, אויל, גאז, קוילען, מינעראלען, און געהילץ וועלכע עס איז אוממעגליך אפצושאצען ווייל דער דיסטריקט איז אומגעהייער רייך אין רויע מאטעריאלען און נאטירליכע רייכטימער.

דאס אלעס איז געשאפען געווארען אין די לעצטע צוואנציג יאהר.

איך בין דורכגעגאנגען דעם אוניווערזיטעט, ס'הייסט איך האב איהם באזוכט ס'איז א הערליכע געביידע ביים ברעג פון סאסקא־משעוואן ריווער. דער ,,קארפוס'' באשטעהט פון 258 אקער לאנד מיט א ,,פראנטיידזש'' פון 2100 פוס.

ס'איז ערשט אכט יאהר ערעפענט. עס האט 30 לעהרער און אריבער 600 תלמידים, וועלכע שטודירען: ארטס סייענס, מעדיצין און יוריספרודענץ מאדערנע לאבאראטאריעס פאר ביאלאגיע, גע־אלאגיע, מינעראלאגיע, היידראליקס און פיזיקס געפינען זיך אין אוניווערזיטעט צוזאמען מיט אן אויסגעצייכענטער ביבליאטעק פון א צוועלף טויזענד ביכער איבער פארשידענע וויסענשאפטען.

טעלעפאן, וואסער־לייטונג, עלעקטרישע קראפט און באלייכ־טונג זיינען שטאט־אייגענטום.

די טעלעפאן סיסטעמע איז א מאדערנע, און ווערט אפערירט אויטאמאטיש, דורך א רעדעל מיט נומערען. אנשטאט צו רינגען און בעטען סענטראל מ'זאל אייך געבען דעם נומער טעלעפאן וועל־כען איהר דארפט, טוט איהר עס אליין מיט די נומערען פון דעם אויטאמאטישען רעדעל. און עס קאסט בלויז צוואנציג דאלער א יאהר פאר א טעלעפאן אין א פריוואט הויז. די באלייכטונג און וואסער לייטונג זיינען אויך פיעל ביליגער ווי אין אנדערע שטעט.

די אידישע באפעלקערונג איז זעהר א פריינדליכע און א מכניס אורח'שע אין גאנצען זיינען דארטען דא א 200 אידישע

פאמיליען פון וועלכע עס זיינען מעהרסטענס סוחרים און האנד־ווארקער. זיי האבען א שעהנע פראכטפולע שול, א פרויען פאר־איין, וואס גיט זיך אפ מיט טשאריטי א אידישער קלוב פאר סאַ־ציאלע ליטעראַרישע אידיש קולטורעלע צוועקען, א ציוניסטישע ארגאניזאציאן, און נאך אנדערע אידישע ארגאניזאציאנען ווי בני ברית און אזוי ווייטער, די גאנצע אידישע באפעלקערונג איז א פראגרעסיווע און לעבען זיך גאנץ אחדות'דיג. זיי ארבייטען אלע זעהר ענערגיש צו זאמלען געלט פאר די מלחמה קרבנות און שיקען באדייטענדע סומען צום הילפס פאנד.

ליידער האב איך דאס מאל ניט פארבראכט לאנג אין עדמאנ־טאן און האב זיך נאר געקענט זעהען מיט עטליכע אידען, און בין נאך דעם זעלבען אווענט געפאהרען קיין לעטברידזש.

לעטברידזש.

(א באגעגעניש מיט א קענעדער דיכטעריו)

א געפאקטער וואגאן. אלע פלעצער זיינען פארנומען, בלויז איין האלבע באנק אין ווינקעל פון וואגאן איז ליידיג. עס הייסט אין גאנצען לעדיג איז עס ניט, אויף איין האלבער באנק איז גע־זעסען א פרוי פון א יאהר דרייסיג און לעבען איהר, אויף דער אנ־דער האלב באנק, איז געווען אנגעלעגט, אדער בעסער געזאגט אנ־געווארפען אין אומארדנונג פעקלאך, קעסטעלאך, מאגאזינס און ציי־טונגען.

די פרוי האט געצויגען מיין אויפמערקזאמקייט מיט איהר העס־ליכען אויסזעהן און מיט איהר נאכלעסיגקייט, ס'איז עפעס אויף איהר אלעס געהאנגען ווי א זאק אויף א „סטראשידלע". זי איז געווען א קאריקאטור קאמבינאציע פון אן אלטער מויד און א „מיליטענט סאפערדזשעטקע": — הויך, דאר שווארץ מיט א געלען געזיכט, ווי אן אויסגעדארטע לימענע. א זויערער געזיכט מיט א שפיצינער מארדע און א לאנגען נאז, וואס האט איהר געגעבען דעם אויסזעהן פון א ווארונע.

שטעלט זיך פאר מיט וואס פאר א הארץ איך בין צוגעגאנ־
גען בעטען ערלויבעניש צו זעצען זיך לעבען איהר...

מ׳זאגט, אז יעדער מענש איז א דרייאייניגקייט אט למשל מיין
ווייב און עטליכע גוטע פריינד גלויבען נאך אלץ, אז איך בין א
מלאך: פארקעהרט, ווען איך זאל האבען שונאים, דאס הייסט
ווען איך זאל זיין א גדול און וואלט געהאט שונאים וואלטען זיי
זיכער געזאגט, אז איך בין א טייפעל, אין דער אמת׳ן בין איך אז
איינפאכער בשר ודם, מיט א שטארקען חסרון, וואס איך וויל
א מאל שרייבען פאר א אידישער צייטונג. און פון דעסטוועגען,
וואס מיינע פריינד אדער פיינד זאלען אויף מיר ניט אויסטראכטען,
וועלען זיי מוזען אלע צוגעבען, אז איך בין זעהר א העפליכער מענש
און נאטירליך האט פון מיר די קאנווענציאנאלע עטיקעטע געפאָ־
דערט, איך זאל צוגעהן צו דיזער דאמע, מיט שטארקער הכנעה
אראפנעמען מיין 95 סענטיגען קאפעליוש און פרעגען:
מאדאם, איז דיזער פלאץ פארנומען?

אויב זי זאגט, אז עס איז פארנומען, מעג איך אפילו זיכער
וויסען, אז זי זאגט א ליגען, דארף איך זיך, אלס העפליכער קאנ־
ווענציאנעלער מענש ווידער פארנייגען און זאגען: „דאנק, מא־
דאם!״ און אוועקגעהן.

באטראכטענדיג אבער די בריאה האב איך אין גאנצען פאר־
געסען אז איך האב א קאפעליוש, אז איך בין א דזשענטעלמאן.
און האב זי איינפאך נעפרעגט אויב איך קען זיך זעצען נעבען
איהר. איך וויים, אז אלע מענער וועלען מיך אסור באשולדיגען
פאר דיזער אומהעפליכקייט, ווארים צווישען אונז ריידענדיג, וועל־
כער מאנסביל איז עס העפליך געגען א מיאוס׳ער מיידעל אדער
ווייבעל, אונז מענער קען אפילו ווייבערשער שכל נאר דאן געפעלען
ווערען, ווען עס ליגט אין א שעהנעם קאפ, קוקט ארוים פון שעהנע
לעבעדיגע אויגען און איז געקרוינט מיט גילדערנע לאקען. עס מעג
זיך זיין אפילו „פעראקסייד״ בלאנד...

צו מיין ערשטוינען איז דאס זויערע געזיכט אילומנירט גע־
וואָרען מיט א זיסען שטראהלענדען שמייכעל, זי האט גוטמוטיג

געענטפערט אז דער פלאץ איז ניט פארנומען און האט גלייך גענומען אפראמען פאר מיר א פלאץ.

דער שמייכעל איז מיר געפעלען געווארען. עס האט געשטראלט מיט ווארימקייט, פריינדשאפט און צערטליכקייט. עס איז געווען ניט קיין געצוואונגענער, קאלטער אומנאטירליכער שמייכעל, וואס ווערט איינגעשטודירט שטעהענדיג לעבען א שפיגעל און בלויז פאר עפעקט. ס'איז געווען א נאטירליכער זיסער און אייגנענעהמער שמייכעל, וואס האט געשיינט און געווארימט ווי א זונען שטראהל אין זומער.

איך האב זיך פארגעשטעלט און פארפירט א געשפרעך. עס האט זיך ארויסגעצייגט, אז זי איז גראדואירט פון טאראנטאר אוניווערזיטעט אלס ,,באטשעלאר אף ארטס''. ווען זי האט אויסגעפונען אז איך בין א איד, האט זי זיך געווענדעט צו מיר מיט דער פראגע: — ,,ווארום אידישע קינדער בייטען זייערע אידישע נעמען?''...

— ,,איך קען דאס ניט פארשטעהן פאר וואס זיי טוען עס''. האט זי פארטגעזעצט: ,,אט נעמט אלע אידישע נעמען און זעהט ווי אידישע קינדער פארקריפלען זיי, און מאכען פון זיי א תל, פון דוד ווערט ,,דייוו'' פון יעקב ווערט ,,דזשעק'' פון אסתר ווערט אידית אדער ,,עספירא'' און אזוי ווייטער...

— איך האב דארויף געענטפערט מיט דער פראגע פון שעקספיער: — ,,וואס איז אין א נאמען?''...

— איך וועל צייגען וואס עס מיינט א נאמען, האט זי באגייסטערט מיר געענטפערט. ווען איך הער אז מ'רופט איינעם דוד, שטעלט מיר פאר מיין פאנטאזיע א קעניגליכען פאעט, א דיכטער, א מוזיקער, דעם פערפאסער פון תהילים און ווען איך הער דעם נאמען ,,דייוו'', קען איך זיך נאר פארשטעלען א סטייבעל באי, א ניוס באי א שאפער אדער א בראנקא באסטער. דער נאמען יעקב, פרישט אף אין מיינע זכרונות א ביבלישען העלד אן עכטען דזשענטעלמאן, וואס האט געליעבט טריי, ליעבע און ראמאנס. האט געשקלאפט פערצעהן יאהר פאר זיין געליעבטע, טרייהייט, ליעבע און איבערגעבענהייט, דאס אלעס דערמאנט מיר דער נאמען. אבער

„דזשעק”? — פי! עפּעס א פּעטער אפּגעפּרעסענער סאלון־קיפּער אדער אן אומו:יסענדער גראב בייכינער פּאליטישען. אט נעמט אלע אידישע נעמען ספּעציעל די ביבלישע יהודית, מרים, רחל, אסתר, יהודה, יוסף משה, שמואל, שלמה, פארגלייכט זיי מיט אונזערע קארופּטירטע נעמען. איהר אלס אידישע קינדער האט געדארפט האבען דעם גרעסטען רעספּעקט, מעהר איהר האט געדארפט שטאלצירען, מיט דיזע פּאַטישע נעמען, זיי זיינען דאך אייערע, און זיי עראינערען דאך אזוי פיעל, אזוי פיעל. פאר וואס שעהמט איהר זיך מיט זיי, פאר וואס פארבייט איהר אייער שעהנעם יחוס אויף שמאטעס?...

איך האב ניט געוואוסט וואס צו ענטפערען, האפענטליך וועט אונזער נאציאנאלער באוואוסטזיין אין דער צוקונפט פארענטפערען צווישען פיעלע אנדערע פראגען אויך די פראגע.

איך האב מיט באדויערען פארלאזען מיין קאמפּאניאנקע. איהר נאמען איז מיס מק'אללי, זי איז א באדייטענדע זשורנאליסטין און דיכטעריז, איהרער א בוך פון פּאעמען, וועלכען זי האט מיר צוגעשיקט, האט ארויסגערופען באגייסטערטע לויב געזאנגען פון פיעלע קריטיקער.

מעדיסין-העט.

די נאטור איז קארג. ווען איהר באטראכט אבער מעדיסין־העט וואלט איהר געזאגט אז די נאטור איז א גוואלדיגע וואטרענקע. אדער מעדיסין־העט איז געווען איינע פון די פּלעצער וואו אין איהר קארגשאפט האט די נאטור באהאלטען אביסעל פון איהרע אוצרות און א „סי פּי אר’ סורווייער האט געפונען דיזען רייכטום און געבויט אויף דעם פּלאץ לזכרון א שטעטעל.

רייך איז דער אומגעגענד אין אגריקולטור, קויהלען און גאז. גאז שפּראצט דארט פון דער ערד אזוי פיעל און איז אזוי ביליג, אז מיט רעכט רופט מען מעדיסין־העט די פּיטסבורג פון קאנאדא.

מ'הייצט מיט גאז, מען באנוצט עס אלס קראפט אין מאנופאקטור אנשטאט עלעקטריק, און אויך אלס באלייכטונג. די פּא־

נאָרען ברענען דאָרטען ווי א נר תמיד. פון דעם ערשטען טאָג אַז וואָס מ׳האָט זיי אַנגעצונדען ביי טאָג און ביי נאַכט. יאָהר איין יאָהר אויס: ס׳איז ביליגער צו לאָזען עס ברענען כסדר איידער אַנדינגען א מענשען עס אויסלעשען און ווידער אָנצינדען.

ווי די מעהרסטע צאָל שטעט און שטעטלאָך אין מערב קענעדא זיינען זיי ערשט אויסגעוואַקסען נאָך דעם וואָס די „סי פּי אר" האָט זיך אויסגעבויט. און מעדיסין־העט האָט זיך דערפאַר אויסגעבויט ארום דעם באַנהויף פון ביידע זייטען אייזענבאַהן מאַכענדיג דעם „סטיישאַן" פאַר׳ן מיטעל־פּונקט. עס קוקט אויס ווי דער אייזענבאַהן וואָלט מיט שטאָל איבערגעשניטען דעם שטעטעל אויף צוויייען.

די סאַוט זייט איז געוואָרען דער אויבען־אַן. די ביזנעס זייט פון מעדיסין־העט, און דאָרטען האָבען זיך באַזעצט די עטליכע אידישע פאַמיליען וואָס געפינען זיך אין שטאָט. זיי זיינען אַלע אַן אויסנאַם סוחרים און פינאַנסיעל אַזוי גוט אַפּ אַז זיי פאַרדינען כשר דעם נאָמען „אָל־רייטניקעס".

קיין שול און קיין שוחט איז נאָך דאָרטען דערווייל ניטאָ. דערפאַר אָפּשר איז עס דאָרטען ביי זיי אַזוי אחדות׳דיג. אַזוי פריינדליך און אַזוי אחוה ורעות׳דיג. זעלבסט פאַרשטענדליך ניטאָ קיין שול שלאָגט מען זיך ניט פאַר עליות. מ׳פּאַטשט זיך ניט צו הקפות. מען זידעלט זיך ניט פאַר פּרעזידענט. ניטאָ קיין שוחט און עס איז פאַרשפּאַרט ארומצוררייסען זיך לשם שמים. אי וואָס ס׳איז ניטאָ קיין כשר פלייש שיקט מען עס צו פאַר די מקפּידים פון לעטברידזש און די מערסטע צאָהל פּאַטראָנייזען „האָם אינדוסטרי"...

רייך איז די אידישע באַפעלקערונג אין געלט און ארים אין אידעאַלען. דאָכט זיך גרינגע אידען ערשט ניט לאַנג אַריבערגעקומען פון רוסלאַנד נאָך געדאַרפט איין זיך האָבען א ניצוץ פון דעם רוסישען אידעאַליזם. דאָכט זיך נאָך גאָר ג ר י נ ג ע אידען און שוין אַזוי שנעל פ א ר ג ע ל ט געוואָרען. וועגען ערציהען קינדער אין א נאַציאָנאַלען גייסט איז אָפּגערעט ניטאָ קיין תלמוד תורה און ניטאָ קיין מלמדים.

אזוי לעטארגיש פארשלאפען דוכט זיך אין גאנצען אפגעשטארבען. עס קלאפט נאך אבער דאס הארץ. גייסטיג פארשלאפען אבער עס טליעט נאך א פונק, עס האט נאך געפיהל... וואס פאר א ווידערשפרוך איז די אידישע נשמה וואס פאר א פאראדאקס. וואס פאר א אומערקלעהרליכע און אומבאגרייפבארע רעטעניש. מאנט דעם אידען פאר'ן ענל ער גיט מאנט איהם פאר'ן משכן און דער אידישער דאלאר איז אויך דא. ניטא קיין אינטערעס אין נאציאנאליזם אבער דער אידישער געפיהל פון רחמנות איז ניט אפגעשטארבען. דער קרעכץ, דער הארץ־זיפץ פון די מלחמה קרבנות, וואס גרייכט ביז'ן וואלקען און שפאלט דעם הימעל, דערגרייכט אויך מעדיסין־העט און רופט זיך אפ אין דער אידישער הארץ, און פון צייט צו צייט שיקען זיי געלט פאר'ן רעליעף. ס'איז אבער צייטענווייז און ניט רעגעלמעסיג. די הילפס־ארבייט איז ניט קיין ארגאניזירטע און אבוואהל זיי שיקען מיט א מאל א גרויסע סומע האט מען אבער קיינמאל ניט געקענט וויסען ווען עס וועט א[illegible]מען א צווייטע סומע געלט פון מעדיסין העט, און וויפיעל די סומע וועט באטרעפען...

איך האלט פון דעם אז א דאלאר א מאנאט איז בעסער ווי צעהן דאלאר איין מאל אין יאהר. און איך האב באשלאסען צו פארבלייבען אין מעדיסין־העט אויף א זונטאג און ריידען מיט די ווייבער. — די מענער זיינען צו באשעפטיגט און איך בין אלענפאלס א מאמין אין דער פרוי'ס סענטימענט. די פרויען זיינען מעהר אידעאליסטיש ווי די מענער. א הארץ פון א פרוי איז דאס וויגעלע פון אידעאליזם און דער געסט פון רחמנות. איהר נשמה איז מעהר מסוגל צו באגרייפען א קרעכץ און פיהלען דעם טיעפען וועה פון א זיפץ...